

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО,
ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО**

**ГОДИШЕН ЗЕМЈОДЕЛСКИ ИЗВЕШТАЈ
2017 ГОДИНА**

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗЕМЈОДЕЛСТВО,
ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО**

www.mzsv.gov.mk

ГОДИШЕН ЗЕМЈОДЕЛСКИ ИЗВЕШТАЈ 2017 ГОДИНА

2018 година

ПРЕДГОВОР

Почитувани,

Пред Вас е Годишниот земјоделски извештај на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, публикација која содржи анализа на состојбите во земјоделството и руралниот развој во 2017 година, преземените активности за спроведување на политиките во претходната година, како и тековните политики за развој на земјоделството и рурален развој.

Извештајот се состои од тринаесет поглавја во кои се претставени политиките на развој на земјоделството и руралните средини, прилагодувањето кон Европската унија и меѓународната соработка, како и хоризонталните и административно-контролните прашања. Воедно, даден е осврт на макро економската состојба во Република Македонија со фокус на земјоделско-прехранбениот сектор, вредноста на земјоделското производство, остварените производствени резултати по потсектори, вклучувајќи го и органското производство, трговијата со земјоделско-прехранбени производи, рибарството и ловството, одржливо управување со природни ресурси, како и образование, наука и трансфер на знаење.

При изготвувањето на извештајот користени се повеќе извори на податоци, пред сè извештаи изработени од секторите и управите во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, релевантни податоци од базите и регистрите кои се водат во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Управата за хидрометеоролошки работи, Државен инспекторат за земјоделство, шумарство и ловство, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството и Агенцијата за храна и ветеринарство, како и статистички податоци од Државниот завод за статистика на Република Македонија за период од 2013-2017 година.

Воедно, извештајот содржи споредбени прегледи на мерките за финансиска поддршка во земјоделството (директни плаќања) за 2017 и 2018 година.

Се надевам дека Годишниот земјоделски извештај за 2017 година ќе продолжи да биде корисна референца и ќе наиде на широка употреба како во државата така и надвор од државата.

Со почит,

Министер за земјоделство,
шумарство и водостопанство

Љупчо Николовски

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Ljupcho Nikolovski'.

СОДРЖИНА:

1. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ.....	5
1.2. Политика за земјоделство и рурален развој	5
1.3. Политика за поддршка на руралниот развој	6
1.4. Принципи и пристап при дефинирање на мерките за рурален развој.....	7
1.5. Мерки кои се применуваат во ИПАРД Програмата се следните:	7
1.6. Мерки кои се програмирани во Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за година 8	8
1.7. Пристап до финансии во земјоделството и руралниот развој	10
1.8.Формирање и поддршка на земјоделски задруги.....	12
1.9.ИПАРД програма - Програма за земјоделство и рурален развој	13
1.10.Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој.....	17
2. ЕУ ИНТЕРГРАТИВЕН ПРОЦЕС И МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА.....	19
2.1. ЕУ интеграција	19
3. МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА.....	25
4. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР.....	29
4.1. Географски карактеристики, клима и население	29
4.2. Макроекономска рамка.....	30
4.3. Општи состојби во агрокомплексот	31
4.4. Типологија на земјоделските стопанства	32
4.5. Карактеризација на руралните средини.....	33
4.6. Образование во руралните средини	34
4.7. Вработување во земјоделството и руралните средини.....	35
5. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР	35
6. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА.....	40
6.1. Растително производство	40
6.1.5. Фуражни култури	46
6.1.6. Градинарски култури.....	47
6.2. Овоштарство.....	49
6.2.1. Лозарство и винарска индустрија	51
6.3. Сточарско производство	53
6.3.1. Говедарство.....	54
6.3.2. Овчарство	55
6.3.3. Козарство.....	56
6.3.4. Свињарство	57
6.3.5. Живинарство	57
6.3.6. Пчеларство	58
6.5. Рибарство	60
6.6. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи.....	61
6.6.1.Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи.....	61
7. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА.....	68
7.1. Ветеринарна политика	69
7.2. Хоризонтални активности	69
7.3. Здравствена заштита на животните и благосостојба на животните	70
7.3.1.Здравствена заштита на животните	70
7.4. Спроведен надзор кај аквакултурата	74
7.5. Ветеринарно јавно здравство	74
7.6. Контроли на храната од неживотинско потекло	74

8. ФИТОСАНИТАРНА ПОЛИТИКА	75
8.1. Фитосанитарна управа.....	75
9. УПРАВА ЗА СЕМЕ И САДЕН МАТЕРИЈАЛ ЗА 2017 ГОДИНА	77
9.1. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ).....	77
9.5. Државен инспекторат за земјоделство	79
10. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ	81
10.1. Земјоделско земјиште	81
10.2. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство	82
10.3. Ловство и ловен туризам.....	84
10.4.1. Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување	84
10.5. Капитални проекти во водостопанството.....	86
10.6. УПРАВА ЗА ХИДРОМЕТЕОРОЛОШКИ РАБОТИ	87
10.6.1. Климатски подрачја во Република Македонија	87
10.6.2. Агromетеоролошка анализа на временските услови во Република Македонија во периодот јануари-декември 2017 година.....	88
11. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ	90
11.1. Образование во биотехничките науки.....	90
11.2. Земјоделски средни училишта.....	90
11.3. Високо образование во земјоделството.....	91
11.4. Наука и истражување.....	91
11.5. Советодавни и консултативни услуги.....	92
11.6. Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти).....	92
11.7.1. ТЕРЕНСКИ АКТИВНОСТИ	93
11.7.1.1. Едукативно-информативни средби со земјоделски производители во руралните подрачја	93
12. ТЕКОВНИ ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО ВО 2018 ГОДИНА СПОРЕДЕНО СО 2017 ГОДИНА	95
13. КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ.....	106

1. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

Земјоделството (заедно со шумарството и рибарството) е третиот најголем економски сектор по секторот на услуги и индустријата во Република Македонија.

Зголемениот конкурентски притисок во процесите на интензивна интеграција во меѓународните текови на размена на стоки, а првенствено со пристапувањето на Република Македонија кон Светската трговска организација и потпишувањето на други билатерални и мултилатерални договори за слободна трговија, е сериозен предизвик за македонското земјоделство.

Во следниот среднорочен период, македонскиот земјоделско-прехранбен сектор и релевантните институции, по своите перформанси, организација и развој треба значително да се приближат кон нивото определено со стандардите дефинирани во регулативите од Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ кои во процесот на пристапување кон ЕУ претставуваат најтешко и најсложено поглавје од преговарачкиот процес. Следејќи ги националните интереси, реалните состојби и потребите во секторот, реформите кои ќе се имплементираат преку три главни области: реформи на политиката, институционални реформи и реформи на правната регулатива, ќе ја имаат предвид и потребата за ублажување на негативните ефекти со кои ќе се соочи дел од земјоделското и рурално население во текот на интензивниот процес на прилагодување кон сложените европски стандарди.

1.1. Цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини

Во рамките на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020, истакнати се следните цели и мерки на политиките на развој на земјоделството и руралните средини:

1. Зајакнување на конкурентноста на македонското земјоделство во интегрираните регионални пазари на Европската унија и Југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработувачката и продажбата.
2. Подобрување на приходите на земјоделските стопанства.
3. Овозможување на потрошувачите да имаат пристап до безбедна, здрава храна.
4. Оптимизирање на искористеноста на ограничените земјишни, шумски и водни ресурси на начин кој нема негативно да влијае врз животната средина.
5. Изградба на одржливи рурални заедници преку интегриран развој на рурални средини.
6. Изградба на соодветни, ефикасни јавни и приватни институции за спроведување на земјоделската политика и рурален развој.

Остварувањето на визијата и наведените стратешки цели за развојот на секторот ќе се реализира преку мерките и инструментите на следните политики во делот на земјоделството: политика за земјоделство и рурален развој, политики за поддршка на земјоделството и политика за поддршка на руралниот развој.

1.2. Политика за земјоделство и рурален развој

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Република Македонија за Европската унија.

После поставувањето на финансиската поддршка, бенефицирани социјални, даночни и кредитни политики за земјоделците, целосното искористување на развојниот потенцијал на секторот, зголемување на неговата конкурентност и во голема мерка самиот развој на руралните средини во периодот кој предстои, зависи од промената и подобрувањето на неповолната структура на земјоделското производство.

Националната стратегија за земјоделството и руралниот развој за период 2014-2020 година справувањето со структурните проблеми е насочено кон активно третирање на главната причина за ваквите состојби-малите и фрагментирани земјишни парцели, потоа недоволната техничко-технолошка опременост која е резултат на долгиот период на дезинвестирање, несоодветната сортна и расна производна структура и лошата старосна и полова структура на руралното население.

Крајната стратешка цел и во тековниот период останува „Понатамошното подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор на отворениот и променлив пазар и одржување на развојот на руралните средини со оптимално користење на ангажираните природни ресурси“.

Остварувањето на стратешката цел ќе се постигне преку остварување на **специфичните цели на земјоделската политика за периодот 2014-2020 година во следниве области на интервенција:**

1. Реструктурирање и модернизација на земјоделско-прехранбениот сектор
2. Уредување на пазарите, организација на прехранбениот синџир и подобрување на квалитетот на земјоделските производи
3. Подобрување на условите за живот и за одвивање на економските активности во руралните средини
4. Континуиран пристап до знаењето и инвестирање во човечкиот капитал во земјоделството
5. Комплетирање на функционалноста на системот за безбедност на храната и
6. Одржливо управување со природни ресурси и ублажување на влијанието на климатските промени на земјоделството.

Поважни задачи во областа на земјоделството се: насочување на земјоделските субвенции кон профитабилни и пазарно ориентирани земјоделски стопанства; транспарентност на буџетските средства од националната програма за земјоделство и рурален развој; консолидација и окрупнување на земјоделското земјиште по стопанство и хоризонтална интеграција на субјектите во земјоделско-прехранбениот сектор и формирање на задруги.

Табела 1. Вкупно програмирани финансиски средства за периодот 2011 - 2017 година (во денари)

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Вкупно средства	6.233.500.000	6.932.000.000	6.885.500.000	6.259.980.260	6.260.000.000	6.320.000.000	6.117.857.000

Извор: МЗШВ, АФПЗРР 2018

Во делот на политиките на директни плаќања:

- дополнителни директни плаќања за зголемување на земјоделските површини и на основното стадо,
- зголемување на финансиската поддршка за: 20% на основните директни плаќања за регистрираните сточари за стимулирање на развојот и професионализацијата во сточарството како основна дејност; за производството на млеко и за поддршка за земјоделците на возраст до 35 години, до пет години од периодот на започнување со земјоделска дејност;
- поддршка за вештачко осеменување на овците и добивање на синхронизирано производство на јагне, тежински конфекционирано за извоз во ЕУ и
- воведување на мерки за стимулирање на производството на добиточна храна, алтернативни култури, органско производство, произведен и пласиран саден материјал од градинарски култури, производство на повисока категорија на саден материјал.

Во делот на уредувањето и поддршка на земјоделските пазари:

- финансиска поддршка за складирање на пченица од домашно производство од род 2017 година
- дополнителна финансиска поддршка за предадено јаболко во преработувачки капацитет за количините кои се произведени и предадени до 25 декември 2017 година по цена не повисока од 5 ден/кг;
- финансиска поддршка за произведено и предадено винско грозје во регистрирани капацитети за производство на вино во Република Македонија кои имаат површини под лозови насади и остварено производство на винско грозје од реколтата 2017 година да е искористено за потребите на сопствениот преработувачки капацитет и
- создавање и заштита на производи со препознатлив бренд, знак за квалитет или географско потекло.

Политиките предвидуваат и интервенции и во делот на управување со земјоделското земјиште во државна сопственост, намалување на стапката на ДДВ за ветеринарните лекови и понатамошно унапредување на даночната и социјална политика за земјоделците.

1.3. Политика за поддршка на руралниот развој

Политиката за рурален развој ги содржи сите елементи за поттикнување на развој преку модернизација и структурно прилагодување на земјоделско-прехранбениот сектор како и поттикнување на економски активности за зачувување на природните, културните и развојните вредности на руралните подрачја, а кои се дефинираат во согласност со потребите, можностите и целите на ефикасна и ефективна политика.

Преку политиката за рурален развој се остваруваат следниве приоритетни области за поддршка:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор насочена кон промовирање на знаење и унапредување на човечкиот потенцијал во руралните средини, реструктурирање и развој на физичкиот потенцијал и промовирање на иновативни практики и подобрување на квалитетот на земјоделски производи преку поддршка на економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност.

Приоритетна област 2: Заштита и унапредување на животната средина и руралните предели е насочена кон промоција на земјоделски производни практики за одржлива употреба на земјоделско земјиште, заштита и унапредување на животната средина и руралните предели со цел за зачувување на растителната и животинската разновидност и унапредување на почвата, водата и воздухот.

Приоритетна област 3: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, капитални инвестиции во рурална инфраструктура за подобрување на квалитетот на живот во рурални средини и обезбедување на поддршка за обука и информирање на физички и правни лица кои вршат дејност во руралните подрачја.

Приоритетна област 4: Поттикнување на локален развој на рурални средини се спроведува преку мерките наменети за поддршка на реализација на стратегии за локален развој на рурални средини кои предвидуваат спроведување на мерки согласно со овој закон, реализација на стратегии за рурален развој на единиците на локална самоуправа со седиште во рурална средина и работата на локалната акциона група за развој на руралните средини и за вклучување на жителите на територијата на ЛАГ за развој на руралните средини.

1.4. Принципи и пристап при дефинирање на мерките за рурален развој

Мерките за рурален развој ги придружуваат и се комплементарни на мерките на директна поддршка (пазарни политики и поддршка на приходот од земјоделска активност) и се надоврзуваат на досегашната поддршка за рурален развој обезбедена преку годишните програми за рурален развој.

Земајќи ја предвид анализата на состојбите во земјоделството и секторските развојни потенцијали, како и специфичните потреби за развој на руралните средини, мерките за спроведување на политиката за рурален развој приоритетно се насочени кон зголемување на конкурентската способност на земјоделско-прехранбениот сектор и јакнење на економската и социјалната позиција на руралните подрачја преку зголемување на приходите на земјоделските стопанства, зголемување на можноста за вработување на руралната популација надвор од земјоделската дејност. Посебен осврт се дава и на воведување на мерките за одржливо стопанисување и искористување на природните ресурси, заштита на биодиверзитет и животната средина.

1.5. Мерки кои се применуваат во ИПАРД Програмата:

Приоритетна област 1: Зголемување на конкурентската способност на земјоделскиот и на шумарскиот сектор:

-Инвестиции во земјоделски стопанства (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите лозарство, овоштарство и сточарскиот сектор),

-Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски производи (наменски инвестиции за модернизација на под-секторите винарство, преработка на овошје и зеленчук, преработка на млеко, преработка на месо и кланични капацитети, и зајакнување на пазарни синџири преку воспоставување на откупно-дистрибутивни центри за овошје, зеленчук и млеко).

Приоритетна област 2: Подобрување на квалитетот на живот во руралните средини и поттикнување на диверзификација на економски активности во руралните средини

-Диверзификација на економски активности во рурални средини вклучува поддршка на капитални инвестиции за воспоставување и јакнење на микро и мали претпријатија во рурални средини, занаетчиски дејности од областа на традиционално занаетчиство

-Промоција на рурален туризам преку инвестиции во создавање на капацитети со квалитетни услуги за рурално сместување, угостителство, кампирање со придружни рекреативни капацитети за зголемена туристичка понуда.

1.6. Мерки кои се програмирани во Програма за финансиска поддршка на руралниот развој за 2017 година

Политиката за рурален развој е вториот финансиски инструмент за економски и социјален развој на руралните средини, со цел да го спречи процесот на депопулација, и од друга страна да ги истакне природните и наследните вредности како дел од културното наследство на Република Македонија.

Во Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2017 година најголемиот дел од средствата беа наменети за инвестиции во инфраструктура за создавање на предуслови за развој на земјоделството и заштита од природни непогоди и инвестиции за модернизација на земјоделските стопанства.

Табела 2. Програма за финансиска поддршка на Руралниот развој за 2017 г.

I. Мерки за финансиска поддршка на руралниот развој		
код на мерка	Назив на мерка	износ во денари
111	Обука и информирање на земјоделските производители	1.000.000
112	Помош на млади земјоделци за започнување со земјоделска дејност	100.000.000
114	Советодавни услуги во земјоделството:	5.000.000
	Инвестиции за модернизација на земјоделски стопанства:	116.475.960
	набавка на приплоден добиток:	20.175.245
	подигнување на нови насади	42.300.000
	набавка на пчелни матици	26.287.688
	набавка на земјоделска механизација за житни и индустриски култури	25.981.040
121	набавка на систем за наводнување капка по капка вклучително и бунари	1.731.987
122	Инвестиции за зголемување на економската вредност на шумите	500.000
123	Инвестиции за преработка и маркетинг на земјоделски производи	6.862.979
	Инвестиции во инфраструктура за развој на земјоделството, шумарството и водостопанството:	870.504.061
	капитални инвестиции во водостопанството	620.000.000
	останати инвестиции наменети за водостопанска инфраструктура	231.504.061
	пристап до земјоделско земјиште	15.000.000
124	Консолидација на земјоделско земјиште	4.000.000
131	Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност	2.900.000
211	Помош за вршење на земјоделска дејност во подрачја со ограничени можности за земјоделска дејност (ПОМ)	30.000.000
213	Помош за зачувување на руралните предели и нивните традиционални карактеристики	24.000.000
214	Помош за зачувување на генетската разновидност на автохтони земјоделски растенија и автохтони раси на добиток	6.000.000
215	Органско производство	56.000.000
321	Подобрување на квалитетот на живот во рурални средини	350.000.000
322	Обнова и развој на селата	230.000.000
323	Зачувување и унапредување на традиционалните вредности во руралните подрачја	130.000.000
413	Реализација на стратегии за локален развој на рурални средини	4.000.000
431	Поттикнување на локален развој на рурални средини	22.027.570
	ВКУПНО за мерки за финансиска поддршка на руралниот развој	1.955.270.570

Извор : МЗШВ, 2017

Дел од средствата на оваа програма во износ од 169.500.000 денари се наменети за следниве мерки на државна помош во земјоделството и руралниот развој како што следува:

II. Мерки за техничка поддршка во земјоделството и руралниот развој		
код на мерка	Назив на мерка	износ во денари
1	Техничка поддршка во земјоделството и руралниот развој:	153.500.000
1.1	Организирање, спроведување и учество на манифестации и саеми	30.000.000

1.3	Помош за маркетинг на земјоделски производи и преработени земјоделски производи	23.000.000
1.4	Изработка и публикување на едукативни, информативни, научни, пропагандни и стручни материјали, публикации и списанија	500.000
1.5	Спроведување на истражувања, изработка на анализи, предлог-проекти, студии и стратешки документи од областа на земјоделството и руралниот развој	3.000.000
1.6	Инвестициони вложувања за воспоставување на научно-демонстративни примери	6.000.000
1.7	Воспоставување и спроведување на истражувања се доделува за трошоци за спроведување на истражувања	16.300.000
1.8	Други трошоци и инвестициони вложувања за воспоставување и спроведување на мерките за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	74.700.000
2	Помош за плодоуживатели	1.000.000
3	Субвенционирање на каматна стапка	15.000.000
	ВКУПНО за мерки за техничка поддршка на земјоделството и руралниот развој	169.500.000

Извор : МЗШВ, 2017

Планираните финансиски средства од националната Програма за финансиска поддршка на руралниот развој се реализираат преку Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој за кои се објавува јавен повик во јавните гласила во Република Македонија на која аплицираат заинтересираните лица (правни и физички), а интензитетот на поддршката во согласност со Законот за земјоделство и рурален развој и подзаконските акти може да се движи од 50-100% на финансиска поддршка на прифатливите трошоци за корисник.

Во 2017 година објавени се 4 јавни повици за користење на средства од Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2017 и тоа:

Мерка 131 Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност

Мерка 121 Инвестиции за модернизација на земјоделски стопанства

1 Подигнување на нови повеќегодишни лозови и овошни насади, повеќегодишни насади со ароматични растенија и медоносна флора (фацелија, еводија и багрем) на нови површини

2 Набавка на добиток од признати организации на одгледувачи на добиток од Република Македонија и од увоз:

- високостелни педигрирани јуници (со исклучок на јуници од расата Буша)
- набавка на педигрирни машки и женски приплодни грла овци
- набавка на педигрирни машки и женски приплодни грла кози
- набавка на педигрирни свињи (нерези и назимки) – оригинали и хибриди

Мерка 112- Помош на млади земјоделци за започнување со земјоделска дејност

Мерка 213- Помош за зачувување на руралните предели и нивните традиционални карактеристики

Според податоци од АФПЗРР, реализацијата на мерките е како следи:

-за мерка 131 „Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност“, доставени се 51 апликации, со вкупен износ на потрошени средства по мерки за 39 корисници во износ од 2.334.610,00 денари;

-за мерка 121 „Инвестиции за модернизација на земјоделски стопанства“

-подигнување на нови повеќегодишни лозови и овошни насади, повеќегодишни насади со ароматични растенија и медоносна флора (фацелија, еводија и багрем) на нови површини, пристигнати се 327 барања.

-набавка на добиток од признати организации на одгледувачи на добиток од Република Македонија и од увоз:

- високостелни педигрирани јуници (со исклучок на јуници од расата Буша)
- набавка на педигрирни машки и женски приплодни грла овци
- набавка на педигрирни машки и женски приплодни грла кози

- набавка на педигирни свињи (нерези и назимки) – оригинали и хибриди

За оваа инвестиција пристигнаа 19 барања. Исплатени се 18 корисници на износ од 8,5 милиони денари;

-за мерка 112 „Помош на млади земјоделци за започнување со земјоделска дејност“ од потпишаните 426 договори, досега се издадени 289 решенија за исплата на износ од 162 милиони денари.

-за мерка 213 „Помош за зачувување на руралните предели и нивните традиционални карактеристики“, од вкупно поднесени 36 барања, издадени се 32 решенија на износ од 8,4 милиони денари.

Од Мерките за техничка поддршка во земјоделството и руралниот развој, согласно мерката 1.1 Организирање, спроведување и учество на манифестации и саеми, реализирани се следниве локални манифестации:

-Денови на тутунот - Прилеп; Гроздобер - Кавадарци;

-Ден на празот - Василево; Државен натпревар на трактористите во Република Македонија;

-Денови на кочанскиот ориз - Кочани;

-Денови на македонскиот мед - Скопје;

-Компиријада – Кратово;

-Саем на мед – Битола;

-Национална изложба на македонското овчарско куче – Шарпланинец и

-Фестивал на Смоларскиот костен - Ново Село.

Од истата мерка во 2017 година, реализирани се следниве учества на саеми во странство: Prodexpro - Москва, саем за пијалоци Москва; World Food (Мир Питание) – Москва – овошје, зеленчук и преработки; Fruitlogistica – Берлин, свежо овошје и зеленчук; ProWein – Дизелдорф, вино; Biofach, органско земјоделство; Anuga – Келн, преработки од овошје и зеленчук; Промоција на македонското вино на таргетирани пазари во ЕУ; неколку промотивни настани за промоција на македонското вино во САД; Prowein China Шангај – вино; и промоција на македонските производи преку бесцариските зони во Хуанџо и Шангај и во China National Exhibition Center – Пекинг.

1.7. Пристап до финансии во земјоделството и руралниот развој

Пристапот до финансии во земјоделството и руралниот развој е претставен преку помош за кредити за инвестиции кои се финансирани од инструментот за претпристапна помош во земјоделството и руралниот развој од Европската унија и кредити од банките и штедилниците наменети за земјоделство.

Олеснувањето на пристапот до финансии во земјоделството и руралниот развој се обезбедува преку субвенционирање на каматна стапка која обезбедува финансирање, финансиски придонес и поделба на кредитниот ризик во смисла на намалувањето на каматната стапка на кредити наменети за земјоделство и рурален развој како примарно земјоделско производство, преработка на земјоделски производи и трговија на земјоделски производи. За таа цел во програмата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој предвидена е мерка „Субвенционирање на каматна стапка“ која започна да се спроведува во 2016 година. Оваа мерка е наменета за кредити кои имаат годишна каматна стапка во висина до 8% на годишно ниво, за период до 10 години, за инвестиции кои се финансирани од инструментот за претпристапна помош во земјоделството и руралниот развој од Европската унија и истите не се повисоки од 500.000 евра. Помошта е во висина од 50% од висината на каматната стапка на годишно ниво, но може да биде и повисока доколку инвестицијата е во подрачја со ограничени можности за земјоделско производство (60%), 65% од прифатливите инвестициски трошоци во подрачја со ограничени можности за земјоделско производство кога носителот на инвестицијата е млад земјоделец, 55% во останатите подрачја кога носителот на инвестицијата е млад земјоделец, 75% во недостапни рурални заедници и 60% доколку инвестицијата придонесува за заштита и унапредување на животната средина, подобрување на хигиенските услови и благосостојба на животните на земјоделското стопанство. За оваа мерка беа предвидени 38.000.000 денари во 2016 година и 31.027.570 денари во 2017 година.

Кредитирањето во земјоделството и руралниот развој во Република Македонија се врши преку банки и штедилници. Со цел да се добијат информации за достапноста до кредити за земјоделство и вкупно пласирани кредити во земјоделството се бараат податоци од банките и штедилниците. Треба да се земе предвид дека податоците од извештаите од финансиските институции не ја покажуваат реалната слика за кредитирање во земјоделството од повеќе причини, меѓу кои и фактот дека постојат апликанти кои земените кредити ги користат за земјоделство иако не наведуваат дека се за таа намена. Недоволната искористеност на кредитите наменети за земјоделство се меѓу другото и поради високите каматни стапки,

неможноста за обезбедување на хипотека особено доколку имотот е во рурална средина и сл. Во 2017 година функционираа вкупно 20 финансиски институции од кои 15 се банки, 4 штедилници и 1 финансиско друштво. Работењето на банките и штедилниците во 2017 година поврзано со кредитирање на земјоделството и руралниот развој е врзано со користење на финансиски средства од државни и од сопствени извори на финансирање. Каматните стапки во периодот 01.01.2017 – 31.12.2017 година беа исти или слични на претходната година каде за кредити од државните финансиски извори беа од 4-6%, а од сопствените извори се движеа од 6-8%. Вкупните кредитни пласмани за 2017 година се прикажани во Табела 3.

Табела 3. Вкупно кредитни пласмани за 2017 година изразени во денари

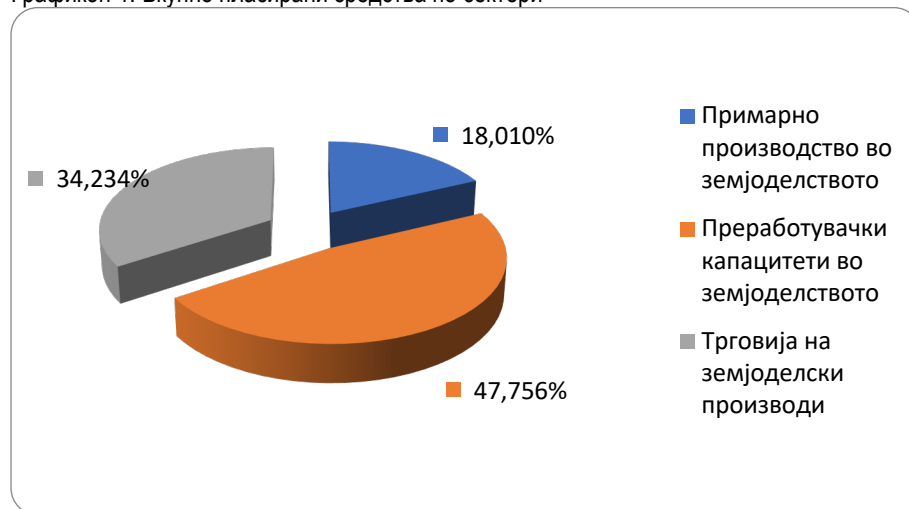
Институција	Примарно производство во земјоделството	Преработувачки капацитети во земјоделството	Трговија на земјоделски производи	Вкупно Денари
Алфа Банка (SILK ROAD)*	/	/	/	/
Еуростандард Банка	0	0	0	0
Халк Банка *	/	/	/	/
Шпаркасе Банка	600.000,00	0	0	600.000,00
Капитал Банка	0	0	0	0
Комерцијална Банка АД Скопје	412.143.323,50	1.623.382.443,00	1.318.536.500,00	3.354.062.266,50
МБПР	3.300.000,00	144.634.500,00	0	147.934.500,00
НЛБ Тутунска Банка	586.809.594,00	999.339.591,00	1.851.890.439,00	3.438.039.624,00
Сосиете (Охридска) Банка	0	0	0	0
Про Кредит Банка	507.457.383,00	441.348.782,00	433.550.634,00	1.382.356.799,00
Централна Кооперативна Банка	25.976.890,00	7.800.000,00	16.055.000,00	49.831.890,00
Стопанска Банка АД Битола	13.893.346,00	338.630.971,00	13.528.303,00	366.052.620,00
ТТК БАНКА АД Скопје	47.633.000,00	0	0	47.633.000,00
Уни Банка *	/	/	/	/
Стопанска Банка АД Скопје	578.388.000,00	3.047.686.000,00	1.099.836.000,00	4.725.910.000,00
Штедилница Можности	303.953.336,00	0	0	303.953.336,00
Штедилница Фулм	9.868.000,00	0	0	9.868.000,00
Штедилница Пеон Струмица	0	0	0	0
Штедилница МАК-БС	0	0	0	0
Финансиско друштво Младинец Скопје	0	0	0	0
Вкупно денари	2.490.022.872,50	6.602.822.287,00	4.733.396.876,00	13.826.242.035,50

*Извор: Извештаи на банките и штедилниците за кредитни пласмани во земјоделството и руралниот развој во три сектори (примарно земјоделско производство, преработка на земјоделски производи и трговија со земјоделски производи) – со завршни сметки на секоја финансиска институција поединечно за 2017 година.

Според податоците од Табела 3, може да се види дека вкупно најголем износ за примарно земјоделско производство е пласирано од НЛБ Тутунска Банка (586.809.594,00), потоа од Стопанска Банка (578.388.000,00), ПроКредит Банка (507.457.383,00) и Комерцијална банка АД Скопје (412.143.323,50), а најмалку од Шпаркасе Банка (600.000,00), потоа од МБПР (3.300.000,00) и Штедилница Фулм (9.868.000,00). Вкупно најмногу средства за преработувачки капацитети во земјоделството се пласирани од Стопанска Банка (3.047.686.000,00), потоа од Комерцијална банка АД Скопје (1.623.382.443,00) и НЛБ Тутунска Банка (999.339.591,00), а најмалку Централна Кооперативна Банка (7.800.000,00). Во однос на кредитите за трговија на земјоделски производи податоците покажуваат дека вкупно најмногу средства за овој сектор се дадени од НЛБ Тутунска Банка (1.851.890.439,00), потоа од Комерцијална Банка АД Скопје (1.318.536.500,00) и Стопанска Банка АД Скопје (1.099.836.000,00), а најмалку од Стопанска Банка АД Битола (13.528.303,00). Шест банки (Еуростандард Банка, Капитал Банка, Сосиете (Охридска) Банка, Штедилница Пеон Струмица, Штедилница МАК-БС, Финансиско друштво Младинец Скопје) не пласираат кредити во земјоделството (во табелата е означено со 0). Три банки (Алфа Банка (SILK ROAD), Халк Банка и Уни Банка) во предвидениот рок заклучно со 31.07.2018 година немаат доставено извештај за одобрени кредити во земјоделството (во табелата се означени со /).

Вкупно пласирани средства по сектори изразено во проценти, а пресметано на основа на податоците од Табела 3, е прикажано во Графикон 1.

Графикон 1: Вкупно пласирани средства по сектори

Извор: Пресметки на МЗШВ

Според податоците од Графикон 1, може да се каже дека најмногу пари од вкупно пласираните кредити влече секторот преработувачки капацитети во земјоделството (47.756%), потоа секторот трговија на земјоделски производи (34.234%) и најмалку секторот примарно земјоделско производство (18.010%).

1.8. Формирање и поддршка на земјоделски задруги

Согласно Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2014-2020 година, за подобрување на структурата во земјоделскиот сектор, односно за подобрување на позицијата на пазарот на земјоделците и зголемување на нивната преговарачка моќ во однос на откупувачите, како и постигнување пониска цена за набавка на репроматеријали и механизација, и средства за инвестиции, од 2013 година започнаа да се реализираат активности за формирање и поддршка на земјоделски задруги, со кој се даваат поддршка на здружување на земјоделците во земјоделски задруги, т.е. формирање и функционирање на земјоделските задруги и развој на земјоделските задруги.

Потребата за формирање на земјоделски задруги претставува можност за развој на земјоделските стопанства, кои преку поттикнување на економско здружување во земјоделски задруги, со заеднички настап во производството, продажбата и пласманот на своите производи, се постигне зајакнување на нивната пазарна улога, зголемување на конкурентноста и ефикасноста во работењето и зголемување на индивидуалниот приход на земјоделецот.

Република Македонија донесе посебен Закон за земјоделски задруги со кој е утврдено формирањето и функционирањето на земјоделските задруги и се обезбедува правна основа за запишување на земјоделски задруги во регистарот и евиденцијата која се води во МЗШВ.

Табела 4. Запишани земјоделски задруги во регистарот по години

Година	2013	2014	2015	2016	2017
Број на запишани земјоделски задруги во регистарот	7	11	9	10	2

Извор: Регистар на земјоделски задруги при МЗШВ

Од табелата 4 се гледа дека од започнувањето на активностите за давање на финансиска поддршка за формирање и функционирање на земјоделските задруги во 2013 година интензитетот за нивно формирање и функционирање се зголемува во наредните три години, додека во 2017 година се намалува интересот за формирање на земјоделските задруги, поради што се формираат само две. Во период од 2013-2017 во Регистарот на земјоделски задруги се запишани вкупно 39 земјоделски задруги, од кои 7

земјоделски задруги се од голем обем, со најмалку 20 членови, а останатите 32 земјоделски задруги се од мал обем, со најмалку 10, а најмногу 19 членови.

Вкупните производствени капацитети на земјоделски стопанства-членови на земјоделската задруга се околу 1130 хектари обработлива површина, 1000 пчелни семејства, 450 грла говеда, 200 кози и 250 овци.

Земјоделските задругите главно се занимаваат со набавка на репроматеријали, а мал дел од нив го собираат и продаваат производот од членовите, кој вообичаено директно се продава на откупувачите од секој член посебно, поради што сè уште имаат мал удел во земјоделското производство околу 1% од вкупното земјоделско производство во Република Македонија.

Во Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2014 година се предвиде мерка за „Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност“, која во континуитет беше програмирана во наредните години. Така за 2017 година за мерката беа предвидени финансиски средства во висина од 60.000.000 денари за поддршка за инвестиции за следните намени:

-основање и функционирање на земјоделски задруги регистрирани во Регистар на земјоделски задруги при Министерството;

-помош за премии за осигурување, во вид на надоместок на дел од трошоците за осигурување и тоа во висина која нема да надминува 70% од трошокот за осигурување на производните капацитети на земјоделската задруга од мал обем и 80% за осигурување на производните капацитети на земјоделската задруга од голем обем, но не повеќе од 3.000.000 денари на годишно ниво и

-инвестиции за набавка на земјоделска механизација во висина од 90% од вкупната вредност на набавката.

Од страна на Агенцијата за финансиска поддршка на земјоделството и руралниот развој на 08. април 2017 година се објави јавен повик за доставување на барања за користење на средства од Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој за 2017 година по мерката 131 „Економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност“ за следниве подмерки:

-основање и функционирање на земјоделски задруги регистрирани во Регистар на земјоделски задруги при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и

-помош за премии за осигурување, во вид на надоместок на дел од трошоците за осигурување и тоа во висина која нема да надминува 70% од трошокот за осигурување на производните капацитети на земјоделската задруга од мал обем и 80% за осигурување на производните капацитети на земјоделската задруга од голем обем, но не повеќе од 3.000.000 денари на годишно ниво.

На 15. декември 2017 година започна проектот „Поддршка за развој на земјоделските задруги во Република Македонија“ (EuropeAid/154252/DD/ACT/MK), финансиран од Делегацијата на Европската унија во Република Македонија, а спроведуван од CARE Германија/Луксембург и Македонска развојна фондација за претпријатија (МРФП).

Со овој проект е предвидена грантова поддршка за развој на земјоделските задруги во вредност од 1.980.000 евра. Времетраењето на проектот е 38 месеци, до февруари 2021 година, со што ќе се обезбеди институционална поддршка на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во насока на подобрување на законодавството во врска со земјоделските задруги и креирање на ефективни и ефикасни мерки за поддршка на земјоделските задруги во рамките на Програмата за финансиска поддршка на руралниот развој и поддршка за зајакнување на постоечките земјоделски задруги и создавање на нови.

1.9. ИПАРД програма - Програма за земјоделство и рурален развој

Спроведувањето на ИПАРД Програмата 2007-2013 започна со донесувањето на одлуката за пренос на правото на управување со средствата наменети за Компонента V на ИПА за рурален развој (ИПАРД), доделена од страна на Европската Комисија на 18. декември 2010 година (Одлука на Комисијата Бр. (Ц) 2009/987/ЕУ).

Преносот на правото т.н. акредитација се однесува на трите мерки од ИПАРД Програмата:

- Мерка 101-Инвестиции во земјоделски стопанства за реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ,
- Мерка 103 - Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи за нивно реструктурирање и надградба до стандардите на ЕУ,
- Мерка 302 - Диверзификација и развој на рурални економски активности.

Спроведувањето на ИПАРД Програмата 2007-2013 заврши на 31 декември 2017 година со истек на рокот на прифатливост на трошоците од Програмата. Состојбата на распределба на средствата по оски и мерки во ИПАРД 2007-2013 е прикажана во следната табела.

Табела 5: Финансиска распределба на средствата по оски и мерки (во евра)

Оски/Мерки	Вкупни јавни трошоци	Приватни средства	Вкупна Инвестиција
(1)	(2)	(3)	(4=2+3)
Приоритетна оска 1 - Подобрување на пазарната ефикасност и имплементација на стандардите на Заедницата	18.807.465	14.757.845	33.565.310
M101: Инвестиции во земјоделски стопанства	10.211.443	6.161.823	16.373.266
Во областите погодени од поплави	6.074.430	2.024.810	8.099.240
Во областите кои не се погодени од поплави	4.137.013	4.137.013	8.274.026
M103: Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи	8.596.022	8.596.022	17.192.044
Приоритетна оска 3 - Развој на рурална економија	1.984.375	1.984.375	3.968.750
M302: Диверзификација и развој на рурални економски активности	1.984.375	1.984.375	3.968.750
Мерка 501: Техничка помош	272.500	0	272.500
Вкупно	21.064.340	16.742.220	37.806.560

Извор: ИПАРД Програма 2007-2013

Од почетокот на спроведување на Програмата, на сите 12 објавени јавни повици, до Агенцијата пристигнати се вкупно 3.087 барања. До 31.12.2017 од сите пристигнати барања склучени се 1.369 договори, 1.718 барања се одбиени. Од склучените (1.369) договори 1.091 договори за ко-финансирање се исплатени, а раскинати се 278 договори.

Табела 6: Преглед на спроведување на јавни повици по ИПАРД во евра (закл. со 31.12.2017 година)

Јавен повик	Барања			Вкупно јавни трошоци		
	поднесени	одобрени	исплатени	поднесени	одобрени	исплатени
01/2009	133	27	19	9.253.360	1.971.121	1.168.679
01/2010	112	36	23	6.416.252	2.089.005	916.394
01/2011	74	40	12	3.785.933	2.168.844	402.559
02/2011	60	23	12	2.809.571	969.676	593.166
03/2011	92	27	20	4.449.580	262.354	184.702
01/2012	67	14	12	3.873.992	323.052	288.664
02/2012	61	11	9	2.873.543	69.036	30.554
01/2013	401	173	157	9.500.357	2.360.291	1.621.467
01/2014	394	213	172	9.968.453	2.982.647	2.108.535
02/2014	439	244	192	9.026.886	4.167.251	2.359.854
01/2015	833	418	341	10,429,149	5,128,860	4,745,893
02/2015	421	143	122	7,511,109	2,731,441	1,775,449
Вкупно	3087	1369	1091	79,898,185	25,223,579	16,195,916

Извор: Мониторинг систем, Сектор ИПАРД

Бројот на барања за користење на ИПАРД средства драстично се зголеми после четвртата измена на програмата и воведување на можноста за ко-финансирање на трактор, во последните пет јавни повици се поднесени 2.488 барања, од кои 1.446 вклучуваат трактори. Сепак, и останатите 1.042 поднесени барања за другите видови на инвестиции во овие пет повици се речиси тројно зголемени од 321 апликации, поднесени во претходните седум повици.

Табела 7: Преглед на барања по мерки

Мерки	Поднесени	Одбиени	Одобрени	Исплатени	% на исплата
	1	2	3	4	4/1
M101	2532	1266	1266	1032	41%
M103	193	128	65	41	21%
M302	362	324	38	18	5%
Вкупно	3087	1718	1369	1091	35%

Извор: Мониторинг систем, Сектор ИПАРД

Просечната вредност на одобрените барања по мерка изнесува:

-Мерка 101 = 10.460 €,

-Мерка 103 = 153.858 €,

-Мерка 302 = 70.024 €.

Просечната вредност на исплатени проекти по мерка изнесува:

-Мерка 101 = 7.068 €,

-Мерка 103 = 107.414 €,

-Мерка 302 = 63.267 €.

Во однос на различните сектори на поддршка кои ги нуди мерката 101 од ИПАРД Програмата, степенот на искористување на средствата наменети за градинарство и овоштарство е повисок од останатите сектори во мерката и повисок од предвидениот со Програмата.

Сектор на поддршка	% од средствата во мерката	Планирани ЕУ средства	Одобрени ЕУ средства	Исплатени ЕУ средства	% на реализација на средства
Лозарство	20 %	1.653.205	1.427.495	883.216	10,7
Овоштарство	15 %	1.239.904	2.653.655	2.028.843	24,5
Градинарство	16 %	1.322.564	4.114.472	3.285.051	39,7
Производство на млеко	22 %	1.818.525	742.989	437.820	5,3
Производство на месо	23 %	1.901.186	731.085	179.137	2,2
Поледелство	4 %	330.641	400.747	402.426	4,9
Вкупно	100 %	8.266.025	10.070.443	7.216.493	87,3

Во мерката 103, степенот на искористување на средствата наменети за преработка на овошје и зеленчук е повисок од останатите сектори во мерката и повисок од предвидениот со Програмата.

Сектор на поддршка	% од средствата во мерката	Планирани ЕУ средства	Одобрени ЕУ средства	Исплатени ЕУ средства	% на реализација на средства
Производство на вино	3%	193.411	683.312	524.480	8,1
Преработка на овошје и зеленчук	11%	709.172	5.530.075	2.945.278	45,7
Преработка на млеко	20%	1.289.403	533.173	379.672	5,9
Преработка на месо	50%	3.223.508	754.040	447.116	6,9
Мелнички и житни производи	16%	1.031.523	0	0	0
Вкупно	100%	6.447.017	7.500.600	4.296.546	66,6

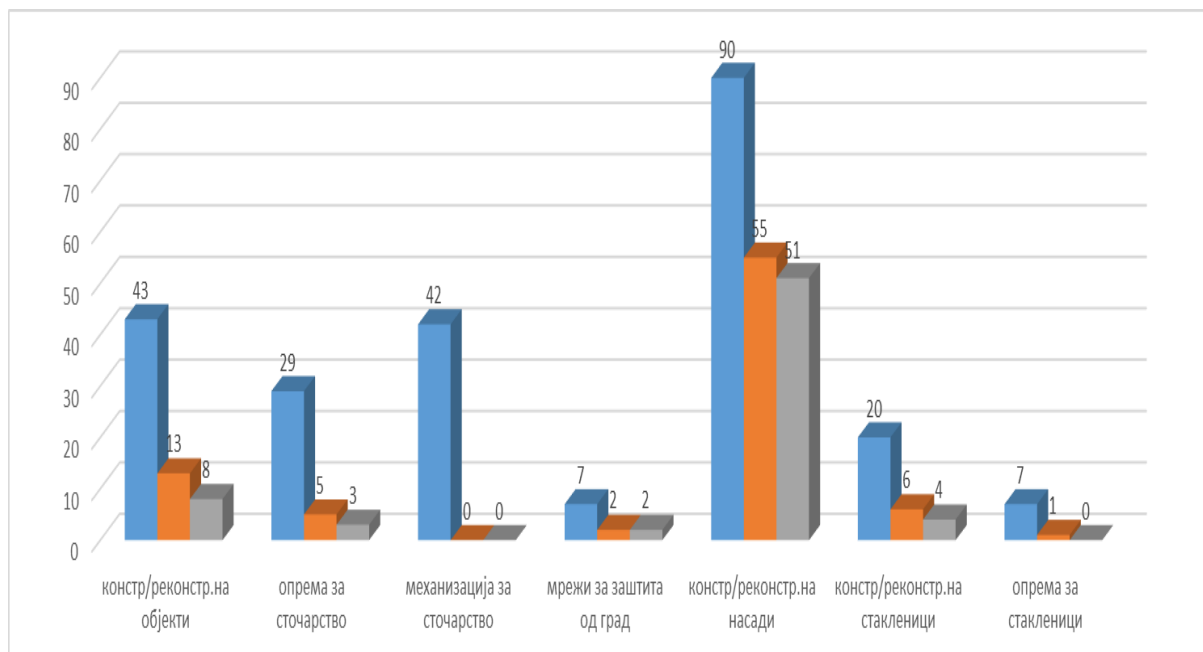
Во мерката 302, степенот на искористување на средствата наменети за диверзификација на приход од земјоделски активности е повисок од останатите сектори во мерката и повисок од предвидениот со Програмата.

Сектор на поддршка	% од средствата во мерката	Планирани ЕУ средства	Одобрени ЕУ средства	Исплатени ЕУ средства	% на реализација на средства
Воспоставување и унапредување на неземјоделски производни активности во рурални средини	29%	431.602	167.728	25.685	1,7 %

Диверзификација	20%	297.656	1.346.731	659.505	44,3 %
Обезбедување на земјоделски услуги во рурални средини	15%	223.242	0	0	0 %
Промоција на рурален туризам	36%	535.781	481.249	137.278	9,2 %
Вкупно	100%	1.488.281	1.995.708	822.468	55,3 %

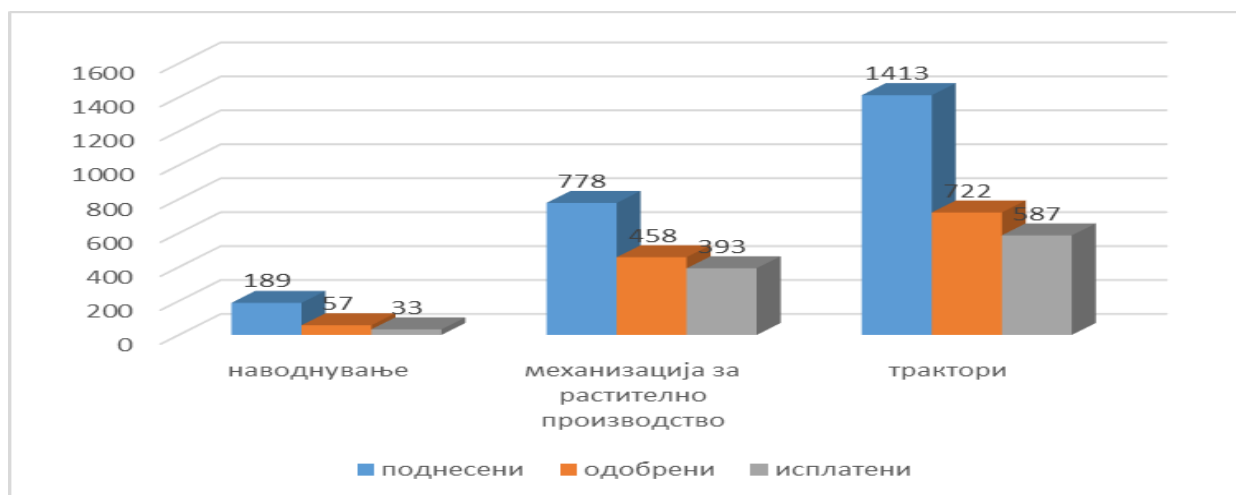
Интересот на барателите за различни типови на инвестиции и распоредот на средства по типови на инвестиции во мерката 101 е:

Во мерката 103 интересот на барателите и распоредот на средствата по типови на инвестиции е: Податоците за географската примена на ИПАРД Програмата и поддршката за регионалниот развој на Република Македонија се презентирани на основа на статистички региони (НУТС 3) и општини. Најголем дел од вкупните поднесени барања потекнуваат од Пелагонија (1.293), Вардар (678), Исток (314) и Југоисточна (304).

Пелагонија, исто така, има најголем број на одобрени барања (692), а следуваат Вардар (340), Југоисточна (114) и Источна (110). Ваквата состојба е очекувана имајќи предвид дека овие региони имаат понапредно земјоделско производство. Соодносот помеѓу доставените и одобрените барања (стапката на одобрување) е највисок. Во Пелагонискиот регион (54%), потоа Вардарскиот регион (50%), Југоисточниот (38%) Исток (35%) и Скопје (30%). Ова се сите региони во кои земјоделското производство е понапредно.

Преглед на барањата по статистички региони

Извор: Мониторинг систем, Сектор ИПАРД

ИПАРД ПРОГРАМА 2014-2020

ИПАРД Програмата 2014-2020 е донесена со Одлука на Комисијата бр.С(2015) 760 на 13.02.2015 година. Усвоената ИПАРД Програма 2014-2020 ги вклучува следните мерки:

- Мерка „Инвестиции во материјални средства на земјоделски стопанства“;
- Мерка „Инвестиции во материјални средства за преработка и маркетинг на земјоделските и рибните производи“;
- Мерка „Инвестиции во руралната јавна инфраструктура“;
- Мерка „Диверзификација на фарми и развој на бизниси“ и
- Мерка „Техничка помош“

Првиот јавен повик за доставување на барања за користење на средства од ИПАРД 2 Програмата е објавен на 24 април 2017 година. Во Агенцијата пристигнаа вкупно 1.650 барања (со ЕУ придонес од 72.332.227 евра) и тоа:

- За мерка 1, 1.404 барања со ЕУ придонес од 17.959.245 евра
  - За мерка 3, 57 барања со ЕУ придонес од 13.027.752 евра
  - За мерка 7, 187 барања со ЕУ придонес од 41.342.988 евра
- Обработката на барањата од овој јавен повик се очекува да заврши во 2018 година.

1.10. Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој

Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (во натамошниот текст АФПЗРР) е оперативен орган, основан како самостоен орган согласно Законот за основање на Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој и е под директна одговорност на Владата на РМ.

Поаѓајќи од цврстата определба за развој на земјоделството и руралната средина, Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој континуирано ги реализира Програмите за финансиска поддршка на земјоделството, финансиска поддршка на руралниот развој, финансиска поддршка на рибарството и аквакултурата и ИПАРД Програмата.

Табела 8: Преглед на реализација на средства по програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2017 година

МЕРКА	НАЗИВ НА МЕРКАТА	ВКУПНО ИСПЛАТЕН ИЗНОС ВО 2017-2018
	МЕРКИ ЗА ПОДДРШКА НА ДОХОДОТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКИТЕ СТОПАНСТВА	
	1. РАСТИТЕЛНО ПРОИЗВОДСТВО	
1.1	Директни плаќања по обработлива површина за сите поделелски култури со исклучок на тутун	731.629.076,00

1.2	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.1. за обработлива земјоделска површина со големина од 10 до 50 хектари	226.928,00
1.3	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.1. за обработлива земјоделска површина со добиточна храна	60.494.924,00
1.4	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.1. за обработлива земјоделска површина со сончоглед, ориз и афион	5.877.986,00
1.5	Директни плаќања по обработлива површина за градинарско производство на отворено и во пластеници	329.895.038,00
1.6	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.5. за производство под контролирани услови на домати, пиперки, краставици и режано цвеќе	0,00
1.7	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.5. за градинарски култури предадени во преработувачки капацитети	132.034.334,00
1.8	Директни плаќања по обработлива земјоделска површина за површина на производство на декоративни и брзорастечки садници	144.814,00
1.9	Директни плаќања по обработлива површина за одржување на постоечки овошни насади	366.818.331,00
1.10	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.9 за овошни култури предадени во преработувачки капацитет	39.554.384,00
1.11	Директни плаќања по обработлива земјоделска површина за одржување на постоечки лозови насади	750.885.846,00
1.12	Директни плаќања за произведен и продаден суров тутун од реколта 2016 година	1.507.877.447,00
1.13	Директни плаќања за производство на домашен сертифициран семенски материјал од прва и втора генерација за житни и индустриски култури и компир	15.648.460,00
1.14	Директни плаќања за производство на домашен лозов калем и овошен саден материјал	214.000,00
1.15	Директни плаќања за производство на посадочен материјал за градинарски производи	0,00
1.16	Директни плаќања за производство на предосновен и основен семенски материјал за житни култури	0,00
1.17	Директни плаќања за производство на млади растенија од цвеќе во ин витро услови	6.160.000,00
1.18	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.5. , 1.9. и 1.11 за поддршка на промената на типот на производство од житни култури во градинарски култури, овошни и лозови насади	0,00
ВКУПНО		3.947.461.568,00

2. СТОЧАРСКО ПРОИЗВОДСТВО		
2.1	Директни плаќања за обележани грла говеда	438.956.560,00
2.2	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.1 за основни стада за производство на говедско месо	1.807.500,00
2.3	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.1 за грла говеда од автохотна раса Буша	0,00
2.4	Директни плаќања за произведено и продадено кравјо, овчо и козјо млеко	310.765.879,00
2.5	Директни плаќања за одгледани и заклани грла говеда во регистриран кланичен капацитет	4.447.500,00
2.6	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.5 за одгледани и заклани грла говеда во регистриран кланичен капацитет за производство на месо	0,00
2.7	Директни плаќања за добиено теле по пат на В/О	3.520.800,00
2.8	Директни плаќања за обележани грла овци од сите категории	702.938.000,00
2.9	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.8 за задржано женско јагне	89.440.400,00
2.10	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.8 за грла овци од автохотна раса Праменка (Овчеполка, Шарпланинска и Каракачанска)	0,00
2.11	Директни плаќања за обележани грла кози	69.991.000,00
2.12	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.11 за задржано женско јаре	11.634.000,00
2.13	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.11 за грла кози од автохотна раса Балканска коза	0,00
2.14	Директни плаќања за женски приплодни грла-маторици	12.327.000,00
2.15	Директни плаќања за одгледани и заклани гоеници во регистрирани кланични капацитети	138.026.000,00
2.16	Директни плаќања за одгледани и заклани бројлери во регистрирани кланични капацитети	2.301.330,00
2.17	Директни плаќања за амортизирани несилки заклани во регистрирани кланични капацитети	7.363.550,00
2.18	Директни плаќања за произведени еднодневни бројлерски пилиња	545.000,00
2.19	Директни плаќања за произведени еднодневни женски пилиња од јајценосни хибриди	427.650,00
2.20	Директни плаќања за регистрирано презимено пчелно семејство	130.435.200,00
2.21	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.20 за пчелни семејства вклучени во селекција за производство на пчелни матици	0,00
2.22	Директни плаќања за фармерско одгледување на ноџи	197.200,00
2.23	Директни плаќања за фармерско производство на полжави	25.074,00
2.24	Директни плаќања за одгледување на стопанско корисно автохотоно овчарско куче Шарпланинец	0,00

2.25	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.1 за грла говеда од раса Бивол	0,00
2.26	Директни плаќања за носилки внесени во капацитет за производство на јајца	74.484.100,00
ВКУПНО		1.999.633.743,00

МЕРКИ ЗА ДОПОЛНИТЕЛНА ПОДДРШКА ЗА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО (ДРЖАВНА ПОМОШ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО)		
3. ПОМОШ ЗА ПРЕМИИ ЗА ОСИГУРУВАЊЕ		
3.	Помош за премии за осигурување	52.822.127,00
ВКУПНО		52.822.127,00
4. ПОМОШ ЗА ЗАШТИТА НА ЗЕМЈОДЕЛСКОТО ЗЕМЈИШТЕ		
4.	Помош за заштита на земјоделско земјиште	0,00
ВКУПНО		0,00
5. ПОМОШ ЗА ОДДЕЛНИ КАТЕГОРИИ НОСИТЕЛИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО СТОПАНСТВО		
5.	Помош за одделни категории носители на земјоделско стопанство	0,00
ВКУПНО		0,00
6. ПОМОШ ВО СТОЧАРСКИОТ СЕКТОР		
6-1	Наменети за покривање на административни трошоци и одржување на матично книговодство	11.993.782,00
ВКУПНО		11.993.782,00
7. ПОМОШ ЗА ЗАГУБИ ПРЕДИЗВИКАНИ ОД ПРИРОДНИ НЕПОГОДИ И НЕПОВОЛНИ КЛИМАТСКИ НАСТАНИ КОИ СЕ СЛУЧИЛЕ ВО 2016 ГОД		
7.	Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 год	14.786.900,00
ВКУПНО		14.786.900,00
7.a ПОМОШ ЗА ЗАГУБИ ПРЕДИЗВИКАНИ ОД ПРИРОДНИ НЕПОГОДИ И НЕПОВОЛНИ КЛИМАТСКИ НАСТАНИ КОИ СЕ СЛУЧИЛЕ ВО 2017 ГОД		
7.a	Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2017 год	55.000,00
ВКУПНО		55.000,00
8. ДОПЛНИТЕЛНА ПОМОШ ЗА ЗАГУБИ ПРЕДИЗВИКАНИ ОД ПРИРОДНИ НЕПОГОДИ И НЕПОВОЛНИ КЛИМАТСКИ НАСТАНИ КОИ СЕ СЛУЧИЛЕ ВО 2016 ГОД		
8.	Доплнителна помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 год	0,00
ВКУПНО		0,00
8a. ДОПЛНИТЕЛНА ПОМОШ ЗА ЗАГУБИ ПРЕДИЗВИКАНИ ОД ПРИРОДНИ НЕПОГОДИ И НЕПОВОЛНИ КЛИМАТСКИ НАСТАНИ КОИ СЕ СЛУЧИЛЕ ВО 2017 ГОД		
8.a	Доплнителна помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2017 год	98.000,00
ВКУПНО		98.000,00
9. МАТЕРИЈАЛНИ ТРОШОЦИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА		
9.	Материјални трошоци за спроведување на програмата	11.161.072,00
ВКУПНО		11.161.072,00
10. ЗАОСТАНАТИ ОБВРСКИ ОД ПРОГРАМИТЕ ЗА ФИНАНСИСКА ПОДДРШКА ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО ОД ПРЕТХОДНИТЕ ГОДИНИ		
10.	Заостанати обврски од програмите за финансиска поддршка во земјоделството од претходните години	0,00
ВКУПНО		0,00
11. Мерки за стабилизација на пазарите на земјоделски производи		
11.	Финансиска поддршка за складирање на пченица од домашно производство од род 2017 година	0,00
ВКУПНО		0,00
ВКУПНО ПО ПРОГРАМА ЗА ФИНАНСИСКА ПОДДРШКА ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО ЗА 2017 ГОДИНА		6.038.012.192,00

2. ЕУ ИНТЕРГРАТИВЕН ПРОЦЕС И МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА

2.1. ЕУ интеграција

Најбитните клучни закони од областа на земјоделство и руралниот развој ⁽¹⁾, врз чија основа се темели развојот на земјоделството и руралните средини во Република Македонија, а кои истовремено придонесуваат кон целите на прилагодување на секторот кон законите, регулативите и стандардите на ЕУ, веќе се донесени. Институционалната поставеност на воспоставувањето на Интегриран систем за администрација и контрола (ИСАК) ја сочинуваат: Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, како надлежна институција за воспоставување и одржување на основната ИСАК инфраструктура на Единствениот регистар на земјоделски стопанства и Систем за идентификација на земјишни парцели (СИЗП), потоа Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој како имплементирачко и контролно тело на националните програми за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (вклучувајќи ги пред-пристапните фондови на ИПАРД), како и Агенцијата за храна и ветеринарство надлежна за водење на базата на податоци за идентификација и регистрација на животни.

Табела 9: ЕУ поддршка - ИПА Проекти

ТАИБ 2012 тековни проекти	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
„Изработка на ортофото карти и дигитализација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за Фарм регистарот и ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот“	Проект за услуги Контрактор: MGGP S.A , Полска	€ 1.200.000,00 склучен договор € 877.000,00	Целта на овој договор е испорака на ажурирана и хомогена база на податоци за целата земја кои ќе се користат како основен извор на материјал или графичка инфраструктура за ажурирање на ЛПИС, понатамошна имплементација на ИАКС како подлога на податоци за други слични мерки (заштита, оценка на животната средина и сл.). Проектот подразбира авионско снимање, а снимките ќе бидат за цела територија на Република Македонија, кои потоа ќе се дигитализираат и ќе се врши надградба на софтверите за Фарм регистарот и ФАДН системот и ЛПИС. Извршено е аеро снимањето на цела територија на државата, се дигитализираат сликите. Софтверите ЛПИС, ФР и ФАДН се во фаза на изработка.
„Контрола на квалитетот на изработените ортофото карти и на словите на дигитализираната употреба на земјоделското земјиште“	Проект за услуги (рамковен договор) контрактор CARDNO emerging markets UK	€ 80.000,00	Овој проект треба да заврши по Контролата на квалитет на последната испорака од проектот "Изработка на ортофото карти и дигитализација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за Фарм регистарот и ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот".
ТАИБ 2013 тековни проекти	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
„Финализирање на мрежата на сметководствени податоци на фарми ФАДН“	Твининг проект Избрани твининг партнери мин за земјоделство на Италија и Полска	€ 800.000,00	Целта на овој договор е натамошно унапредување на мрежата за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН) и усогласување со европското законодавство, ревизија на националната легислатива за ФАДН и развој на нова методологија и процедури за собирање податоци, обработка и дефинирање на контрола на квалитетот
„Градење на основни за реформи во секторот тутун“	Договор за услуги Склучен со фирмата Evoluxer Од Шпанија	€ 950.000,00 склучен договор € 864.000,00	Проектот започна со имплементација на 22 јануари 2018 со времетраење од 24 месеци. Целта е понатамошно усогласување на секторот за тутун со регулативата на ЗУП за ЕУ, со што ќе се зголеми ефикасноста на тутунските фарми и да се поддржи диверзификацијата на приходот од тутунската фарма, како и да се зајакне организацијата на секторот и политичкото опкружување.

(1) Закон за земјоделство и рурален развој – 33PP, Закон за виното - 3B, Закон за квалитет на земјоделските производи – 3K3P, Законот за воспоставување на мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства - ФАДН, вклучително и донесените закони за органско земјоделско производство (3O3P) и Платежната Агенција.

„Набавка на ИТ опрема и теренски возила за земјоделство и рурален развој“	Договор за набавка склучен со фирмата SAGA MK d.o.o.e.l Skopje	€ 1.534.837,00 € Потпишан: Лот 1 € 1.149.683,00 € Лот 2 € 222.858,00 €	Склучен договор на 15.12.2017. Возилата се испорачани - 4 возила за МЗШВ и 14 возила за АФСАРД (ЛОТ 2). Мора да се инсталираат GPS уреди за следење. Испорачани се ИТ опрема (хардвер и системски софтвер со лиценца). Инсталирањето на хардверот во "system room" е завршено и е функционално. Миграцијата на e-mail серверот е завршено и функционално. Инсталирањето на 230 "thin clients" е завршено, тие се во функција со мали проблеми (решени за кратко време). Остатокот од 70 "thin clients" ќе бидат инсталирани на останатите вработени (некои ќе бидат зачувани за дополнителни вработувања), а 10 ќе останат како резерва.
„Мали системи за наводнување: образложување на концептот и подготовка на ТоР“	Договор на услуги ИПА 2013 (централизиран) EPTISA Southeast DOO	€ 1.630.000,00	Целта на проектот е идентификација на потенцијални локации за наводнување и подготовка на физибилити студии за избрани мали проекти за наводнување
„Евалуација на влијанието на ИПА и националните фондови за реформите во секторот за земјоделство и рурален развој“	Рамковен договор ИПА 2 - 2013		Нацрт-извештајот базиран на извештај и анализа на податоците собрани од прашалниците беа презентирани во јуни 2018.
ИПА 2 - 2015 (централизиран и) тековни проекти	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
Консолидација на земјиште (Административен договор со ФАО)	Административен договор со ФАО	€ 2.560.000,00	Целта на активността за консолидација на земјиштето е да се дефрагментира земјоделското земјиште. Сегашната просечна големина на парцелите е помалку од 0,3 ха. Консолидацијата на земјиштето ќе ја зголеми просечната големина на парцелите. Административен договор со ФАО (2,61 мил. € од кои 2,5 мил. € се ИПА средства). Проектот е започнат во март 2017 и ќе трае до 2020 година.
Грант - Поддршка на развојот на Земјоделски задруги	Грант	€ 1.980.000,00	Целни групи: 30 постоечки земјоделски задруги и 30 групи земјоделци кои сакаат да формираат нови кооперативи учествуваат во проектни инфо-сесии и обуки за развој на бизнис планови, од кои 20 добиваат проектни суб-грантови и продолжени обуки / тренинг (8 постоечки и 12 ново-регистрации). Чадор организација на задруги вклучени во активности, обуки и добивање на суб-грант за развој. Министерството добива поддршка во ревизијата на политиките и подобрувањата на системот за следење.
ИПА 2 - 2015 (централизиран и) Планирани сигурни проекти/проекти во фаза на имплементација	Тип на договорот	Сума на договорот	Цел на проектите
Договор за работи - Изградба, реконструкција и надградба на мали системи за наводнување	Договор за работи	€ 3.000.000,00	Проектите ќе бидат изработени од проектот: Мали системи за наводнување: образложување на концептот и подготовка на ТоР, по што следува градба на системите.

Супервизија на изградба, рехабилитација и надградба на мали системи за наводнување	Рамковен договор	€ 300.000,00	Национално финансирање
Договор за услуги - Заедничко уредување на пазарите: анализа на синџир на вредности, пазарни стандарди и задруги	Договор за услуги во фаза на имплементација	€ 700.000,00	Главната цел на овој проект е да ги зголеми можностите за маркетинг, економскиот развој и севкупната продуктивност во земјоделскиот сектор, истовремено подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор во согласност со барањата за пристап во ЕУ. Проектот е во фаза на евалуација.
Надградба на ИАКС системот во АФПЗРР	Договор за услуги Договор за набавка	€ 1.500.000,00	1.Набавка на хардвер за IACS решение: тендерот беше објавен на 27.03.2018 година, понудите беа доставени на 02.05.2018 година и евалуацијата е во тек. (570.000 евра од национално кофинансирање за ИПА 2015) 2.Тендер за купување на ново софтверско решение сè уште не е објавено, бидејќи постапката се води според правилата за Директен менаџмент и ДЕУ е одговорен за отворање на тендерот. (1,5 милиони евра ИПА 2015)
Функционална анализа на МЗШВ	(Административен договор со Светска банка)	€ 500.000,00	Процесот на евалуација е во тек.

ЗПИС во тек на 2017 континуирано преку доставувачите на пазарни податоци, прибираа, обработуваа и објавуваа дневни пазарни информации преку веб.страната www.zpis.gov.mk. Редовно се објавуваат неделни и месечни извештаи, како и годишни извештаи во кои се дава осврт на движењата на цените на земјоделските производи за изминатите две години, согласно регулативата на ЕУ CR (EC) br. 479/2010.

Во однос на ЕРЗС, во тек се активности за развој на нова софтверска апликација за регистрација на земјоделски стопанства која ќе ги имплементира сите нови законски решенија кои се донесени изминатите години, како и надминување на техничките недостатоци кои се увидоа со работењето на стариот софтвер, во рамки на проектот „Продукција на орто-фото мапи и дигитализација на земјоделско земјиште и развој на нов софтвер за ЕРЗС и ФАДН како и надградба на постоечкиот СИЗП софтвер“ финансиран од средства на ИПА ТАИБ 2012.Со равој на новиот софтвер за ЕРЗС се очекува да се воспостави директна комуникација со базата на податоци од Агенцијата за катастар на Република Македонија.Со ова ќе се намалат административните бариери, односно од почетокот на 2019 година, носителите на земјоделските стопанства нема да имаат потреба да вадат имотни листови од Агенцијата за катастар.Со новиот софтвер, исто така ќе се превземаат податоците за засеаните земјоделските култури од базата на податоци за директни плаќања од АФПЗРР со што значително ќе се подобри квалитетот на податоци во ЕРЗС.

Согласно утврдениот План за избор на репрезентативни земјоделски стопанства за 2017 година, ФАДН примерокот беше зголемен на 700 земјоделски стопанства кои се класифицирани по класа на економска големина и тип на земјоделско производство од кои се избрани сметководствените податоци и во тек се активности за внес на истите во софтверското решение за ФАДН. Планот за избор на репрезентативни земјоделски стопанства за сметководствената 2018 година во кои се вклучени 700 земјоделски стопанства е подготвен и одобрен и започнати се активности за прибирање на сметководствени податоци од земјоделски стопанства.

Како резултат на повратна корекција на грешките добиени преку контролниот систем за проверка на квалитет на податоците во Европската Комисија - RICA/1, значително е подобрен квалитетот на ФАДН податоците. Во 2017 година објавен е вториот сет на „Стандардни резултати од мрежата на сметководствени податоци за 2015“, а од почетокот на 2018 година беше подготвен новиот сет на „Стандардни резултати од мрежата на сметководствени податоци за 2016“. Податоците од ФАДН редовно се користеа во активностите за креирање на земјоделската политика, во дефинирање на политиките за

превземање на одредени промени во земјоделскиот сектор со оценка на влијанието врз профитот на земјоделските стопанства, како и процесот на формулирање на стратешките цели и идните политики. Надградбата на тековниот ИТ систем за ФАДН (дата база, методологијата за прибирање на сметководствени податоци и изготвување на извештаи) е во тек, во рамки на тековниот проект од ИПА 2012 „Изработка на ортофото карти и дигитизација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за регистарот на земјоделски стопанства и ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот, кој започна во ноември, 2016 година. Овој нов ИТ софтвер ќе го подобри квалитетот на прибраните податоците од земјоделските стопанства.

Во рамки на проектот „Идна надградба на Земјоделскиот информативен систем (ЗИС)“, финансиран од ИПА –ТАИБ 2011 беше изработена нова платформа за ЗПИС која е во фаза на тестирање и со која се очекува да се подобри квалитетот и достапноста на пазарните податоци до крајните корисници.

Во рамките на Системот за идентификација на земјишни парцели (СИЗП), тековно се врши регистрирање на нови парцели како и ажурање на веќе регистрираните парцели доколку кај истите има потреба. Регистрирањето на СИЗП парцела е услов за аплицирање по Програмата за финансиска поддршка во земјоделството. Резултатите од направените контроли (OTS и CwRS) добиени од страна на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој се доставуваат до СИЗП операторите во подрачните единици на МЗШВ за нивна понатамошна обработка и ажурирање. Во тек е проект за изработка на нови орто-фото снимки, дигитализација на земјоделското земјиште и надградба на СИЗП системот со нови модули и функционалности.

2.2. Земјоделски пазарен информативен систем - ЗПИС

Во системот за ЗПИС се доставуваат податоци од: 23 пазари на мало, 2 пазари на големо за овошје и зеленчук, 6 пазари за жив добиток, како и од 65 претпријатија откупвачи на земјоделски производи од сите земјоделски гранки.

Пазарните податоци, достапни преку веб страната - www.zpis.gov.mk се од особено значење на сите учесници во ланецот на производство на храна, а во последно време завземаат се поголема улога и во процесот на донесување на одлуки и следење на финансиските, даночните и осигурителни услуги, потоа поддршка во правилната проценка на штети на земјоделските производи и култури од било кој вид, како и разрешување на судски спорови во делот на проценки и вештачења.

Во оваа насока податоците од системот на ЗПИС при МЗШВ на ниво на Република Македонија се единствени релевантни податоци за пазарните цени на земјоделските производи.

Во изминатиот период со поддршка на проектот од ЕУ „Надградба на ЗИС и воспоставување на системи за размена на податоци помеѓу МЗШВ и други релевантни институции“ во рамките на ИПА ТАИБ I компонентата, изготвена е нова веб платформа и софтверска апликација за ЗПИС, кој е во фаза на тестирање.

2.3. Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства (ФАДН)

Како едно од хоризонталните прашања во процесот на приближување кон ЕУ, Македонија има воспоставено национална Мрежа за сметководствени податоци од земјоделски стопанства. Системот се базира на Законот за ФАДН и подзаконските акти донесени во 2007 и 2011 година соодветно. По поставувањето на институционалната структура за ФАДН, Одделението за ФАДН во рамки на МЗШВ како Канцеларија за врски и Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството во улога на тело за прибирање на сметководствени податоци, процесот на прибирање, обработка и контрола на ФАДН податоците започна во 2010 година од репрезентативен примерок од 300 земјоделски стопанства. Од 2011 година примерокот беше зголемен на 600 земјоделски стопанства, а од 2017 година на 700 земјоделски стопанства.

Согласно подготвениот и одобриениот План за селекција на земјоделски стопанства за сметководствената 2018 година во примерокот ќе бидат вклучени 700 земјоделски стопанства дистрибуирани по класа на економска големина и тип на земјоделско производство. Според податоците од Земјоделскиот попис од 2007 година, ажурирани со податоците од структурното истражување на земјоделските стопанства во 2010 и 2013 година вкупно 79.308 земјоделски стопанства се вклучени во полето на истражување.

Дистрибуцијата на земјоделските стопанства во полето на истражување и бројот на земјоделски стопанства дефинирани согласно селекциониот план за 2018 година по тип на земјоделско производство и класи на економска големина се претставени во табелата подолу.

Број на земјоделски стопанства во полето на истражување и број на земјоделски стопанства според Селекциониот план за 2018 година										
2018	Класи на економска големина									
	2 2000<4000 Евра		3 4000<8000 Евра		4 8000<15000 Евра		5 >=15000 Евра		Вкупен број на земјоделски	
Основен тип на земјоделско производство	Број на земјоделски стопанства кои ќе бидат селектирани	Број на земјоделски стопанства во популацијата	Број на земјоделски стопанства кои ќе бидат селектирани	Број на земјоделски стопанства во популацијата	Број на земјоделски стопанства кои ќе бидат селектирани	Број на земјоделски стопанства во популацијата	Број на земјоделски стопанства кои ќе бидат селектирани	Број на земјоделски стопанства во популацијата	Број на земјоделски стопанства кои ќе бидат селектирани	Број на земјоделски стопанства во популацијата
1-Специјализирано за поделелски култури	30	7.404	29	5.026	14	2.065	36	675	109	15.170
2-Специјализирано за градинарство	6	640	6	1.155	7	1.250	57	1.323	76	4.368
3-Специјализирано за повеќегодишни култури	14	4.606	13	2.760	4	859	20	242	51	8.467
4-Специјализирано за тревосен добиток	41	5.716	41	4.152	23	2.486	64	1.918	169	14.272
5-Специјализирано за гранивори	4	1.236	4	537	4	306	19	220	31	2.299
6-Мешовито растително производство	18	3.069	23	2.444	8	1.320	16	585	65	7.418
7-Мешовито сточарско производство	12	2.845	9	2.285	4	1.084	5	320	30	6.534
8-Мешовито растително производство и добиток	63	9.827	63	7.055	25	3.007	18	891	169	20.780
Вкупен број на земјоделски стопанства	188	35.343	188	25.414	89	12.377	235	6.174	700	79.308

Извор: ФАДН Одделение

Согласно утврдениот план за избор на репрезентативни земјоделски стопанства за 2017 година презентирани и одобрен од Националниот Комитет на мрежата на сметководствени податоци од земјоделски стопанства, реализирани се сите четири посети и завршени се активностите за прибирање на сметководствени податоци од 700 земјоделски стопанства. Од почетокот на 2018 година, во тек се активности за внес на овие податоци во софтверот за ФАДН.

ФАДН системот е единствен систем во државата со кој се обезбедуваат економски и финансиски податоци на ниво на земјоделско стопанство. Оттука сметководствените податоци прибрани од земјоделските стопанства се употребуваат широко во идентификација на годишниот приход на земјоделското стопанство, економска анализа и евалуација на условите во земјоделството што се потребни за креирање на национална земјоделска политика. Податоците од ФАДН редовно се користат во активностите за креирање на земјоделската политика, во дефинирање на политиките кои треба да се превземат за одредени промени во земјоделскиот сектор со оценка на влијанието врз профитот на земјоделските стопанства, како и процесот на формулирање на стратешките цели и идните политики.

Како и да е подобрени и формализирани процедури за користење на ФАДН податоците и подобрување на квалитетот на податоците останува и понатамошна цел и во иднините активности кои се предвидени во рамки на тековниот Твининг проект: „Финализација на мрежата на сметководствени податоци од земјоделски стопанства“ кој е финансиран преку ИПА 2013 и започна со имплементација од февруари 2018 година.

Надградбата на тековниот ИТ систем за ФАДН (дата база, методологијата за прибирање на сметководствени податоци и изготвување на извештаи) е во тек, во рамки на тековниот проект од ИПА 2012 „Изработка на ортофото карти и дигитизација на употребата на земјоделското земјиште и развој на ИТ софтвер за регистарот на земјоделски стопанства и ФАДН системот и надградба на ЛПИС софтверот, кој започна во ноември, 2016 година. Овој нов ИТ софтвер ќе го подобри квалитетот на прибраните податоците од земјоделските стопанства.

2.4. ЗУП - Заедничко Уредување на Пазарите

Што се однесува до хоризонталните аспекти на ЗЗП, повеќето од нив релевантни за пазарите на земјоделски производи се регулирани со Законот за земјоделство и рурален развој и Законот за квалитет на земјоделски производи. Со цел да се подобри функционалноста на севкупниот систем за регистрирање на откупувачите на земјоделските производи и нивно известување за купените, планираните количини и договори, МЗШВ е во процес на имплементација на веб-базиран на информатички софтвер кој ќе обезбеди поврзување помеѓу централните бази на податоци на МЗШВ и сите регистрирани купувачи во земјата во редовната размена на податоци.

2.5. Домашна заштита на географски ознаки

Законот за квалитетот на земјоделски производи ја регулира заштитата на географските и традиционалните називи за земјоделски и прехранбени производи (ЗОП, ЗГО и ГТС) и истиот е усогласен со регулативата на ЕУ 32012R1151. Согласно предвидените активности на секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи донесени се сите подзаконски акти што произлегуваат од законот, со кои се уредуваат регистрите на заштитени ознаки и регистри за корисниците на заштитените ознаки. Со донесувањето на овие подзаконски акти целосно се воспостави правната рамка за заштита на квалитетот на земјоделските и прехранбените производи со заштитени ознаки за квалитет.

По воспоставувањето на законската рамка, во 2017 година со предвидените активности на секторот за маркетинг и квалитет на земјоделските производи беа реализирани посети на заинтересирани групи на производители со цел разгледување на целосната административна постапка за поднесување на барање за заштита на првите земјоделски производи со заштитена ознака за потекло. Посетите се одржаа во Општината Новаци и Општина Ресен на кои им беше презентирano од страна на вработените од секторот успешни примери и придобивки со заштитата на Јаболкото и Медот со ознаки за квалитет. Како заклучок од одржаните посети е дека има заинтересирани групи за заштита на Мариовскиот мед и заштита на Преспанското јаболко.

Согласно Законот за квалитетот на земјоделските производи до сега е поднесено едно барање за заштита на земјоделски и прехранбен производ, со географска ознака и тоа за називот „ОХРИДСКА ЦРЕША“. По завршување на постапката за заштита, називот „ОХРИДСКА ЦРЕША“ е првиот регистриран земјоделски производ со географска ознака во Република Македонија врз основа на Законот за квалитетот на земјоделските производи и истиот е упишан во регистарот на географски ознаки.

Со цел поттикнување на производителите и преработувачите да спроведуваат заштита на квалитетот на своите производи предвидени се мерки за финансиска поддршка од „Програмата за финансиска поддршка за земјоделство“ за 2017 година, преку спроведување на јавен повик за подготовка на елаборати за заштитени ознаки, како и мерка за помош при воведување на повисоки стандарди за квалитет за 2017 и 2018 година. Со 80% ќе се покриваат трошоците направени за воведување на заштитна ознака за квалитет, за изработка на елаборат на производот, анализи, трошоци за контрола и верификација за соодветноста на елаборатот со производот. Со реализација на јавниот повик ќе се изработат пет нови елаборати за заштита на земјоделски и прехранбени производи со ознака за потекло, географска ознака и ознака за гарантиран традиционален специјалитет.

Во насока на зајакнување на институционалниот капацитет, одобрени се TAIEХ студиска посета „Регистрација на ЗОП, ЗГО и ГТС административен преглед и проверка на усогласеноста на производот со спецификацијата“ и TAIEХ експертска мисија „Изработка на мерки за финансиска поддршка на производителите на земјоделски и прехранбени производи со ЗОП, ЗГО и ГТС“, кои ќе придонесат за спроведување на системите за развој и заштита на квалитетот на земјоделско-прехранбените производи во Република Македонија.

3. МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА

3.1. Сектор за меѓународна соработка

Во рамки на своите надлежности, Секторот за меѓународна соработка континуирано подготвува информации за билатералната соработка со други земји, кои вклучуваат анализа на трговската соработка врз основа на статистички податоци за размената на земјоделско-прехранбени производи со земјите во светот.

3.1.1. Билатералната и развојната соработка во рамки на следните активности:

Во фаза на усогласување и/или усвојување:

- Потпишан е Меморандум за разбирање помеѓу Министерството за надворешна трговија и економски односи на Босна и Херцеговина и МЗШВ на Република Македонија за соработка во областа на земјоделството и руралниот развој, на 23 јули 2017 година во Сараево.
- Во фаза на усвојување е текст на Договор меѓу МЗШВ на Република Македонија и Министерството за земјоделство на Република Индија за соработка во областа на земјоделството и сродните сектори,
- Започната постапка за ратификација на Меморандум за разбирање меѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Турција за соработка во областа на земјоделството. и на шумите
- Завршен е македонско-израелскиот проект за производство на висококвалитетен и сертифициран семенски и саден материјал, со поставување на опитно поле во Свети Николе.
- Во тек се измените во Протоколот за фитосанитарни услови за извоз на тутун од Република Македонија во Народна Република Кина.

3.2. Реализирани, тековни и планирани проекти со поддршка на меѓународни донатори

3.2.1. Проекти финансирани од Организацијата за храна и земјоделство на Обединетите нации (ФАО) - Food and Agriculture Organization of the United Nations

ТЕКОВНИ ПРОЕКТИ:

Подготовка на Рамковната програма на ФАО за периодот 2017-2019

Во тек е подготовка на програмата на ФАО во која ќе бидат идентификувани приоритетните области за техничка поддршка од ФАО во наредниот период. Областите на идни интервенции се во согласност со Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014–2020 и оперативниот план со временска рамка за исполнување на приоритетните цели. Два идентификувани идни проекти во новата Рамковна програма, кои претставуваат следна фаза на претходно спроведените проекти се:

- Проектот за развој на живинарството (почетна мисија за идентификација предвидена од 26-29 јуни, 2017)
- Проектот за реонизација на земјоделското производство (почетната мисија не е најавена но се очекува во текот на следните два-три месеци)

Буџетот за овие два проекта сè уште не е утврден, а истите се одобрени од техничките служби на ФАО како проекти кои ги исполнуваат критериумите за Технички проекти за соработка (Technical Cooperation Project – TCP).

Адаптација на земјоделството кон влијанието на климатските промени

Долгорочното влијание на климатските промени, изразено преку негативни промени на температурата, врнежите, фреквенцијата на екстремни појави (суши, топлотни бранови, шумски пожари) и предвидените негативни ефекти врз земјоделското производство, шумарството, водните ресурси, безбедноста на храната и биолошката разновидност е прашање кое МЗШВ треба да го третира како приоритет, со посебен осврт на можните решенија за најсоодветно прилагодување на секторот кон промените на климата. Имајќи го предвид фактот дека земјоделството се смета за еден од најранливите сектори на влијанието на климатските промени, а истиот не е подготвен да се справува со овие предизвици, со техничка поддршка од ФАО во износ од УСД 340.000 ќе биде помогнато на Министерството во креирање и спроведување соодветни политики и јакнење на институционалниот капацитет преку:

1. Дефинирање на мерките за прилагодување и нивно интегрирање во програмите за поддршка на МЗШВ (потребни се дополнителни анализи за да се квантифицира влијанието и соодветно на тоа да се предвидат средства во програмите);
2. Воспоставување на соодветен институционален капацитет или административна структура во МЗШВ и негово зајакнување преку серија обуки и други едукативни механизми со што би се овозможило креирање и ефикасно спроведување на политиките за прилагодување на секторот кон промените на климата;

3. Зајакнување на капацитетот на Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, во насока на обезбедување на совети (советодавни пакети) за подобри земјоделски практики и пристап до подобри информации за одгледување високо приносни култури, како и обезбедување совети за одржување на приносите во услови на екстремни темепратурни и водни стресови;

4. Подобрување на капацитетот на Управата за хидрометеоролошки работи, за обезбедување навремени и прецизни податоци за прогнозирање на температурата и врнежите, што е исклучително важно за донесување соодветни одлуки на ниво на фарма;

5. Зајакнување на капацитетот за спроведување применети научни и истражувачки проекти (вклученост на факултети, институти). Во оваа компонента од проектот е предвидено да се направат одрдени измени во курикулумите на средните земјоделски училишта, за да се интегрира темата на влијанието на климатските промени во земјоделството, во образовниот процес.

Имплементација на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2014-2020

Проектот е во завршна фаза, се очекува подготвување на финалниот извештај во кој ќе биде дадена методологијата на следење на имплементацијата на одредени мерки предвидени од стратегијата, индикатори и проценка на резултатите од спроведените мерки.

3.2.2. РЕГИОНАЛНИ ПРОЕКТИ НА ФАО

1. Проект за малите стопанственици и семејни фарми

Проектот опфаќа седум земји во Југоисточна Европа и централна Азија, а има за цел преку студијата која ќе се подготви за секоја земја одделно, да се препорачаат најсоодветните мерки за поддршка на малите семејни фарми, кои треба да претставуваат главна нишка во идните проекти на ФАО. Студијата меѓудругото треба да покаже колку актуелните мерки што ги спроведува секоја држава се компатибилни со потребите на малите земјоделски производители. Целта на ФАО преку овој проект да добие јасна претстава за своите идни приоритетни активности во регионот, бидејќи една од главните цели на оваа Организација е намалување на сиромаштијата и подобрување на стандардот на живеење на руралното население. Вкупниот износ на проектот е УСД 485.000 за сите вклучени земји.

2. Проект за управување со ризиците од елементарните непогоди

Проектот се спроведува во земјите од Западен Балкан и е насочен кон анализа на капацитетите во државата за справување со ризици од елементарни непогоди. Финалниот извештај кој е во нацрт верзија, предлага мерки и активности на национално и локално ниво. Важно е да се примени систематски пристап во справувањето со овој проблем и јасно утврдување на задачите и надлежностите на секоја засегната институција.

3. Проект за дрвна енергија

Главна цел на овој проект на ФАО е да се обезбеди поддршка на Владите на Албанија, Босна и Херцеговина и Македонија да го подобрат капацитетот на вработените во шумарската администрација за прашања од енергијата од дрво, да се надминат постојните проблеми со недостатокот на податоци за потенцијалот на дрвната биомаса, како и да се подобрат податоците за користењето на огревното дрво, со што ќе се помогне во постигнувањето на зададените цели за учество на обновливите извори на енергија во вкупната потрошувачка на енергија до 2020 година.

При тоа особено внимание се посветува на:

-Одредување на актуелните потенцијали на дрвна биомаса со помош на верификувани меѓународни методи;

-Одредување на актуелната потрошувачка на огревно дрво за затоплување на домаќинства, јавни установи, индустрија и останати категории на потрошувачи;

-Изработка на нов енергетски биланс за дрво и огревно дрво за да се исполнат задачите до 2020;

-Подобрување на институционалните капацитети на шумарската администрација.

3.3. Проекти и програми кои не ги спроведува МЗШВ но има потпишано Меморандум за соработка со меѓународната организација за нивно спроведување, учествува во проектот преку свој претставник во Техничката работна група или во Управувачкиот комитет

1. Програмата за зголемување на пазарната вработливост – ИМЕ, Швајцарската агенција за развој и соработка

Реализирани активности за поддршка на органското производство во Македонија

- Увезени 58 различни сорти и култури на органски семенски материјал од житни, градинарски и лековити растенија.
- Организирана обука на 68 советници за органско производство (приватни и АПРЗ)
- Одржана обука од швајцарски консултант на поголеми фармери и професори од ФЗНХ и средни земјоделски училишта.
- Организирани голем број на работилници и промотивни настани за поврзување на производителите, добавувачите на опрема и репро материјали.
- Воведени нови технологии за производство на неколку видови на градинарски култури, лековити и ароматични растенија.
- Воведени програми за лековити и ароматични растенија во 5 земјоделски училишта и поставени демонстративни опити за практична обука.

Поддршка на извозот на органско производство

- Идентификувани консултанти и потенцијални извозници на органски производи од Македонија.
- Подготвен каталог на органски производители и споделен со промотори на РМ, странски купувачи и заинтересирани субјекти на Биофах 2017.
- Организирана посета на Биофах 2017 за македонските компании (повеќе од 20): обука за успешно претставување на саеми, закажување на состаноци со странски компании, подготовка на каталог со податци за фирмите производители, изработкана промотивни материјали, логистичка поддршка за врее на саемот, организација на превоз и извоз на мостри за саемот.
- Организирани 4 посети на купувачи од Германија и Швајцарија
- Произведени и извезени 1.5 тони органски шарен грав за лансот на маркети Соор од Швајцарија во 2016. Извезен вргањ во вредностод 150.000 ЕУР во Соор во 2016 и договорен извоз за наредните неколку години.
- Производство во 2017: 22ха црвен и парен грав за Соор за 2017, како и сончоглед и наут. За германската фирма Рапунцел производство на лен на 10ха. За германската компанија Био Аграр Интернационал производство на 4 сорти на пиперки. За Швајцарската компанија Сатива започнато производство на семенски материјал на грав, пченка, грашок и виола.

Поддршка на продажбата на органските производи на домашен пазар

- Поддржано отварање на продавница на првата задруга на потрошувачи на органска храна – Наша добра земја (2015).
- Поддржано отварањето на првиот органски базар во Скопје Сити Мол (2015).
- Организирана обука за органско производство и посета на успешни примери на органски производители за 15 новинари активни во земјоделските и економските редакции.
- Подготвена анализа на понудата на органски производи и производители во државата како основа за воспоставување на првиот дистрибутивен систем за органска храна во Република Македонија.
- Организирана прва работилница за воспоставување на систем за дистрибуција на органска храна во партнерство со првиот центар за органска храна Биокулт, со учество на повеќе од 40 органски производители.
- Започнати преговори со ланци на маркети за поставување на органско катче со свежи органски производи.

Активности имплементирани во соработка со МЗШВ

- Изработка на база на податоци со сите органски оператори во Република Македонија во согласност со обврските за хармонизација на законската регулатива за органско производство на ЕУ.
- Подготвен и прифатен Предлог за измена на програмата за финансиска поддршка на руралниот развој-воведување на дополнителна поддршка за инвестиции во повеќегодишни насади со лековити и ароматични растенија и вклучување на најголемиот саем за органска храна Биофах од Германија во листата на саеми поддржани од националниот буџет.
- Подготвен каталог со 43 органски производители подготвени за извоз
- Подготовка на четири правилници за производство и промет на органски ѓубрива од Законот за ѓубриња.

Проектот „Да одгледуваме повеќе пченка“ на Агенцијата за меѓународен развој на САД – УСАИД, кој заврши во март 2017 година, покажа дека со воведување на современи решенија за наводнување и добри земјоделски практики, значително се зголемуваат приносите од пченка а тоа има директно влијание на млечната индустрија во Македонија.

Фармерите вклучени во овој проект во изминатите две години со системи капка-по-капка донирани од УСАИД постигнаа два до три пати поголеми приноси од претходните години. Просечните приноси изнесуваа 13 т/ха за зрно и 80 т/ха за силажа, а рекордите беа дури 20 т/ха за зрно и 120 т/ха за силажа. Пресметките покажуваат дека финансискиот ефект од високите приноси е во тоа што се намалуваат трошоците за производство на силажа од 2,5 на 0,5 денари и на зрно од 12 на 4 денари. Ефтината добиточна храна е клучна за зајакнување на конкурентноста и на македонската млечна индустрија затоа што овозможува да се произведуваат повеќе млеко со помали трошоци. Како додатна придобивка, анализите покажуваат дека Македонија може да го замени увозот на пченка со домашно производство преку поставување на системи капка-по-капка на само 7.000 хектари со пченка.

4. ОПШТИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ОСВРТ НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР

4.1. Географски карактеристики, клима и население

Република Македонија е централна балканска држава во Југоисточна Европа, со површина од 25.713 km² и се граничи со четири држави: на исток со Бугарија, на север со Србија, на запад со Албанија и на југ со Грција. Должината на границите изнесува вкупно 850 km. Иако е копнена земја, Македонија е на крстопат помеѓу два големи пан-европски транспортни коридори (број 8 и 10) кои ја поврзуваат централна Европа со Јадранското, Егејското и Црното море.

Уредувањето на земјата е суверена парламентарна демократија, а независноста од поранешната СФРЈ ја прогласи на референдум одржан на 8-ми септември 1991 година.

Карта на Република Македонија

Според географската положба сместена е меѓу 40°51' и 42°22' северна географска широчина, и меѓу 20°27' и 23°02' источна географска должина. Според овие географски параметри, земјата се наоѓа во јужниот дел на умерената зона и е ограничена со суб-тропската климатска зона, која овозможува производство на голем број на земјоделски култури.

Релјефот на Република Македонија е претежно ридско-планински со хетерогени природни услови и структура на земјиштето. Ридско-планинските делови опфаќаат 79% од вкупната територија, рамнинскиот дел 19%, а останатото се водни површини.

Република Македонија е главно под влијание на три климатски типови: континентална, планинска и медитеранска клима. Климатските фактори допринесуваат земјата да се карактеризира со топли и суви лета и студени и влажни зими. Инсолацијата и температурите во земјата се покачуваат од север кон југ.

Средната годишна количина на врнежи во планините е околу 1.000-1.500 mm, а во котлините 600-700 mm. Климатските индикатори, меѓу кои - сушата, раните есенски и доцните пролетни мразеви се ограничувачки фактори на интензивното земјоделско производство.

Во однос на административната поделба, општините претставуваат административни единици од прв ред. Во 2017 година, Република Македонија се реорганизира во 80 општини, од кои 10 припаѓаат на град Скопје. Македонија има 34 градови. За статистички цели Република Македонија е поделена на 8 региони: Скопски, Пелагониски, Полошки, Источен, Југоисточен, Североисточен, Југозападен и Вардарски.

Според проценката на населението, во Република Македонија во 2017 година има 2.075.301 илјади лица, што е за 1.599 лица повеќе во однос на 2016 година. Густината на населението во 2017 година изнесува 83,3 жители/km².

Најгусто населен е Скопскиот регион каде што живее 29,9% од населението во 2017 година, а најмала густина на населеност има Вардарскиот регион каде што живее 7,4% од населението. Руралното население во земјата опфаќа 43%, а остатокот од 57% е урбано население.

Според последниот попис на населението спроведен во 2002 година, населението во Република Македонија ја има следната структура: македонци (64,18%), албанци (25,17%), турци (3,85%) и роми (2,66%), а преостанатиот дел од 4,14% се малцински етнички групи.

4.2. Макроекономска рамка

Земјоделството заедно со ловот, шумарството и рибарството претставува третиот најзначаен економски сектор по учество во БДП (во 2017 година учествува со 7,9% во вкупниот БДП), веднаш по секторите услуги и индустрија.

Учеството на земјоделството во вкупниот бруто домашниот производ после 2008 година кога достигна максимум и учествува со 11,4% во вкупниот БДП се движи од 9,1% во 2012 до 10,3% во 2009 година, 10,1% во 2010 и 2014, 9,4% во 2011, 10,0% во 2013 и 9,1% во 2016 година). Бруто домашниот производ за земјоделство, шумарство и рибарство во 2017 година изнесува 48.636.00054.567 денари и учествува со 7,9% во вкупниот БДП.

Според претходните податоци на Државниот завод за статистика-добиеени од годишните сметки на деловните субјекти и други извори, бруто домашниот производ во 2017 година изнесува 616.600 милиони денари и во однос на 2016 година е зголемен за 3,7%. Реалната стапка на раст на БДП, во однос на 2016 година, изнесува 0,2%.

Најголемо учество на додадената вредност во структурата на БДП во 2017 година имаат секторите: Е, Ж и З-Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; Транспорт и складирање; Објекти за сместување и сервисни дејности со храна, со 18,7%.

Финалната потрошувачка во 2017 година, во однос на 2016 година, номинално расте за 1,7%, а во структурата на БДП учествува со 80,8%. Учеството на извозот на стоки и на услуги во структурата на БДП во 2017 година изнесува 55,4%.

Табела 10: Макроекономски показатели

Показател	Единица	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Население	'000	2 045	2 047	2 054	2 057	2 059	2 062	2 066	2 069	2 071	2 073	2 075
БДП ¹	млн. евра	6 095	6 772	6 767	7 109	7 544	7 585	8 150	8 562	9 072	9 723	10.010
БДП по глава на жител	евра	2 982	3 308	3 300	3 459	3 665	3 680	3 948	4 141	4 382	4 691	4 827
Учество на земјоделскиот сектор во БДП	%	9,9	11,4	10,3	10,1	9,4	9,1	10	10,1	9,7	9,1	7,9
Економски развој (Стапки на реален раст на БДП)	%	6,5	5,5	-0,4	3,4	2,3	-0,5	2,9	3,6	3,9	2,9	0,2
Стапка на невработеност	%	36	34,9	33,8	32,2	32	31,4	31	29	28	26,1	22,4

Инфлација (крај на период, на годишна основа, во %)	%	2,9	6,1	4,1	-1,6	3	2,8	3,3	2,8	-0,3	-0,3	1,4
Просечен девизен курс	MKD/EUR	61,19	61,18	61,27	61,27	61,51	61,53	61,53	61,58	61,62	61,61	61,6
Учество на храна, пијалоци и тутун во вкупната потрошувачка по домаќинства	%	43,4	42,5	43,3	44,9	42,7	42,6	44,9	39,4	40,9	43,4	40,9

Извор: ДЗС, НБРМ

Во текот на 2017 година, инфлацијата беше на нивото од 1,4%, за разлика од 2016 година кога беше -0,3%. Движењата на девизниот пазар во 2017 година ги потврдија стабилните очекувања за девизниот курс, а во тој контекст и стабилните инфлациски очекувања.

Според податоци на Државниот завод за статистика, стапката на невработеност, како учество на бројот на невработените во вкупната работна сила за 2017 година изнесува 22,4%, а во 2016 година 26,1%.

4.3. Општи состојби во агрокомплексот

Според податоците од ДЗС, земјоделското земјиште (обработливи површини и пасишта) во 2017 година зафаќа околу 1.266 илјади хектари или 49% од вкупната површина, шумите се протегаат на околу 38% а останатите 13% припаѓаат на водната и останата површина.

Скоро една половина од земјоделското земјиште е обработливо, а другата половина се пасишта. Најголем удел во површината под ораници и бавчи имаат житата засеани на вкупна површина од 167.683 хектари или околу 32,5% од обработливите површини во 2016 година.

Табела 11: Земјоделски површини (во илјади хектари)

Показател	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Земјоделско земјиште	1.225	1.077	1.064	1.014	1.121	1.120	1.268	1.261	1.263	1.264	1.267	1.266
Обработлива површина	537	526	521	513	509	511	510	509	511	513	516	517
Ораници и бавчи	439	431	424	420	415	415	414	413	413	415	417	417
Овощтарници	13	13	14	14	14	14	15	15	15	16	16	16
Лозја	25	23	22	21	21	21	21	22	23	23	24	24
Ливади	60	59	61	58	59	61	60	59	60	60	59	60
Пасишта	687	550	542	500	611	608	757	751	751	750	750	748
Бари, трски и рибници	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	/	1

Извор: ДЗС, 2017

Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2017 година, во споредба со 2016, земјоделските површини се намалени за 0,1%. Кај обработливата површина зголемување е забележано кај овоштарниците за 2,5%, кај лозјата за 0,4% и кај ливадите за 0,8%. Намалување е забележано кај ораниците и бавчите и кај пасиштата за 0,2%. Во 2017 година, во споредба со 2016, производството бележи намалување кај сите посеви и овошје. Вкупната површина на земјоделско земјиште во 2017 година изнесува 1.266 илјади хектари од која обработливата површина опфаќа 517 илјади хектари, што претставува 49% од вкупното земјоделско земјиште. Пасиштата завземаат околу 59% или 748 илјади хектари од вкупното земјоделско земјиште. Најголем удел во обработливата површина имаат ораниците и бавчите со учество од 81%.

Табела 12: Структура на површината на Република Македонија (во илјади хектари)

Показател	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Вкупна површина	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2 571	2.571	2.571	2.571
Водена површина	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49	49
Останата површина	338	504	515	559	441	420	266	273	276	264	273	255
Шумски фонд	959	942	943	949	960	982	988	988	983	994	983	1.001
Земјоделско земјиште	1.225	1.077	1.063	1.014	1.121	1.120	1.268	1.261	1.263	1.264	1.266	1.266

Извор: ДЗС, 2017

4.4. Типологија на земјоделските стопанства

Согласно член 8 од Законот за воспоставување мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства, Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства кое има улога на Канцеларијата за врски при МЗШВ и Државниот завод за статистика се надлежни за воспоставување на типологија на земјоделски стопанства.

Типологијата на земјоделските стопанства е единствена класификација на земјоделските стопанства според нивниот тип на земјоделско производство и економската големина како и значењето на другите профитабилни активности кои се директно поврзани со земјоделското производство.

За прв пат, типологијата на земјоделските стопанства во Република Македонија е воспоставена во 2011 година врз основа на податоците од Земјоделскиот попис 2007 и пресметаните Стандард Аутпут коефициенти за најзначајните видови растително и сточарско производство. Новата типологија на земјоделските стопанства е објавена во јуни 2015 година врз основа на податоците од структурното истражување на земјоделски стопанства спроведено во периодот од 1. до 20. јуни 2013 година и Стандард Аутпут коефициентите пресметани врз основа на податоци од последователни пет години.

Пресметката на Стандард Аутпут коефициентите претставува стандардна вредност на бруто производството, а ги извршува Одделението за сметководствени податоци од земјоделски стопанства при МЗШВ и претставува клучен сегмент во делот на организација и имплементација на системот на ФАДН во Република Македонија согласно законските прописи за ФАДН.

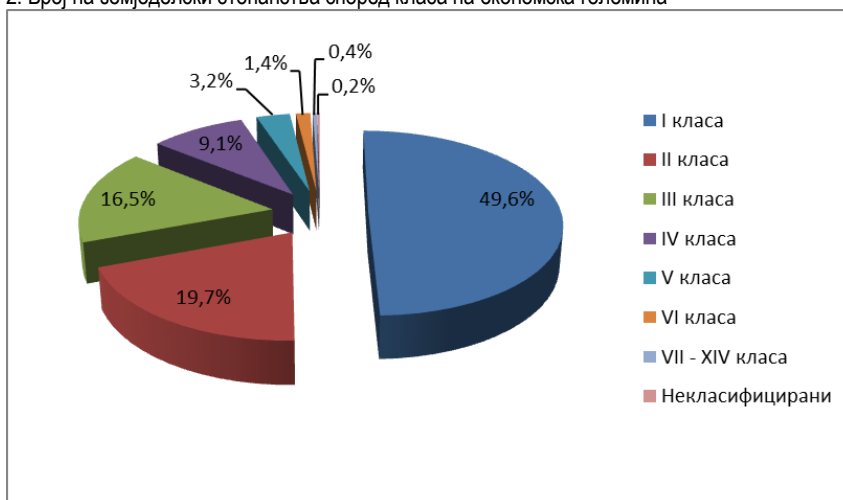
Воспоставената типологија на земјоделски стопанства е од особено значење за воспоставување на репрезентативен примерок во полето на истражување за мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства и презентација на резултатите од анализа на податоците од структурните истражувања на земјоделските стопанства и податоците од мрежата по тип на земјоделско производство и класа на економска големина. Земјоделските стопанства се класифицирани во 14 класи на економска големина, додека според учеството на типот на земјоделско производство во вкупното производство на стопанството, земјоделските стопанства се класифицирани според класификацијата за тип на земјоделско стопанство на три нивоа каде што има 9 основни типови на земјоделско производство, 22 главни типа на земјоделско производство и 62 посебни типа на земјоделско производство.

Според податоците од пресметаната Типологија на земјоделските стопанства, најголем дел од земјоделските стопанства, или 34,4% (58.814) од вкупно 170.885 земјоделски стопанства се класифицирани во првиот тип, односно специјализирани за поледелски култури, 18,2% (31.179) се во типот мешано растително-добиточно производство, 17,3% (29.574) се специјализирани за повеќегодишни култури, 10,3% (17.678) се класифицираат во типот мешано растително производство, 9,6% се специјализирани стопанства за тревопасен добиток (16.405), 4,4% (7.569) се земјоделски стопанства со мешан добиток, 3,3% (5.640) се специјализирани стопанства за добиток што се храни со семе и зрнеста храна, 2,1% (15.013) се класифицирани во типот специјализирани за градинарство, додека, пак, само 0,2% (366) се неklasификувани стопанства.

Табела 13: Број на земјоделски стопанства според типот на земјоделското производство

Тип на земјоделско производство	Вкупно стопанства	Индивидуални земјоделски стопанства	Деловни субјекти
Специјализирано за поледелски култури	58 814	58 747	67
Специјализирано за градинарство	3 660	3 642	18
Специјализирано за повеќегодишни култури	29 574	29 513	61
Специјализирано за тревопасен добиток	16 405	16 342	43
Специјализирано за домашни животни што се хранат со семе и зрнеста храна	5 640	5 601	39
Мешано растително производство	17 678	17 663	15
Мешано добиточно производство	7 569	7 565	4
Мешано растително - добиточно производство	31 179	31 143	36
Некласификувани стопанства	366	365	1
Вкупно	170 885	170 581	304

Графикон 2: Број на земјоделски стопанства според класа на економска големина

Извор: ДЗС, 2017

Од графиконот број 2 може да се види дека најголем број на земјоделски стопанства се класифицирани во првите три класи на земјоделски стопанства, кои имаат вкупна вредност на производството до 15.000 евра. Имено, од вкупниот број класификувани земјоделски стопанства, 49,6% се класификувани во првата класа - до 2000 евра, 19,7% се класифицирани во втората класа од 2.000 до 4.000 евра, 16,5% во третата класа – од 4.000 до 8.000 евра и 9,1% во четврта класа – од 8.000 до 15.000 евра.

Се помал е бројот на земјоделски стопанства кои се класифицирани во повисоките класи, што и реално ја претставува сликата на земјоделските стопанства во Република Македонија кои во најголем број се ситни, мали и некомерцијални, а многу мал е бројот на големи земјоделски стопанства.

Најголемо учество во формирањето на вкупната стандардна вредност на производството имаат земјоделските стопанства специјализирани за поледелски култури со 24,2%, додека најмало учество имаат земјоделските стопанства со мешан добиток со 4,2%.

4.5. Карактеризација на руралните средини

Економското, социјалното и демографското значење, како и значењето на животната средина во руралните средини во Република Македонија за севкупниот развоен процес е многу големо.

Според ова, рурална средина е подрачје на општина во Република Македонија во која ниедно населено место во општината нема повеќе од 30.000 жители согласно со националниот попис на

населението и домаќинствата во Република Македонија или со густина на населеност помала или еднаква на 150 жители на квадратен километар на подрачје на општина.

Вообичаен метод, кој се користи за спроведување на политиката за рурален развој, претставува дефинирањето на рурални средини, лоцирани во урбаните места и карактеризирани со трите главни карактеристики:

- населби лоцирани во општини основани во рурални центри (рурални општини),
- населби ситуирани во општини основани во градски центри со преобладајќи системи за користење на земјоделски и шумски земјишта (урбано наспроти земјоделско земјиште, вклучувајќи шуми, пасишта, мочуришта, бари) и
- градови со популација помалку од 30.000 жители со преобладајќи системи за користење на земјоделски и шумски земјишта (урбано наспроти земјоделско земјиште, вклучувајќи шуми, пасишта, мочуришта, бари) и имаат рурален идентитет на заедницата.

Достапните податоци кои се потребни за социо-економската карактеризација на руралните области во Македонија се ограничени, а сликата е некомплетна.

Во 2002 година УНДП, Државниот завод за статистика и Министерството за локална самоуправа извршија социо-економско мапирање на разликите меѓу општините во Македонија и означија шест зони врз основа на концентрацијата на население на територијата на земјата: зони со слаба концентрација (до 50 жители на квадратен километар), зони со средна концентрација (51-100 жители на квадратен километар), пренаселени зони (101-150 жители по квадратен километар), значително пренаселена зона (151-500 жители по квадратен км), многу значително пренаселена зона (501-1.000 жители на квадратен км) и екстремно пренаселена зона (над 1.000 жители по квадратен км).

Во 2002 година, речиси половина (61) од општините спаѓаа во групата на зона со слаба концентрација, 26 општини имаа средна концентрација, 7 беа пренаселени, 19 значително пренаселени, 4 многу значително пренаселени и 6 општини имаа над 1.000 жители од квадратен км.

Табела 14: Развој на населението во региони

Регион	Вкупно население			Промена	
	1994	2002	2017	2002 - 2017	
				Број	%
Национално ниво	1.945.932	2.022.547	2.075.301	52.754	103%
Пелагониски	242.614	238.136	228.977	-9.159	96%
Вардарски	131.035	133.180	152.249	19.069	114%
Североисточен	163.841	172.787	176.260	3.473	102%
Југозападен	211.226	219.741	219.663	-78	100%
Скопски	545.228	578.144	627.558	49.414	108%
Југоисточен	168.481	171.416	173.405	1.989	101%
Полошки	281.982	305.930	321.573	15.643	105%
Источен	201.525	203.213	175.616	-27.597	86%

Извор: ДЗС, 2018

Во Република Македонија, согласно проценките на ДЗС вкупниот број на население во 2017 година изнесува 2.075.301 жители, а густината на населението во 2017 година изнесува 83,3 жители/km². Голем дел од селските населени места или се депопулирани или имаат изразито мал број на жители и поради неповолната старосна структура постои ризик да останат без ниеден жител.

Согласно критериумите кои се дефинирани во Список на рурални средини и рурални заедници вкупната рурална област покрива 88,7% од територијата на Македонија (вклучувајќи 62 општини), каде што живеат 985.000 граѓани или 47,5 % од вкупното население.

Во 2017 година, стапката на наталитет изнесува 10.5 (живородени на 1.000 население). Во однос на старосната структура, македонското население сè повеќе старее. Во периодот од 2005 до 2016 година, учеството на младото население (0-14 години) во вкупното е намалено од 19,4% на 16,6%, а учеството на старото население (65 и повеќе години) е зголемено од 11,1% на 13,1%.

4.6. Образование во руралните средини

Образовниот систем секако игра важна улога во способноста на младите луѓе за вреднување на локалните производи и локалната традиција. Квалитетот на образованието и доживотното учење може да ги намали нееднаквостите меѓу урбаните и руралните средини кои се големи во Македонија. Ситните

земјоделци (особено во областите кои заостануваат) имаат најниско образовно и професионално ниво меѓу земјоделските производители. Во државата, покрај формалното средно и универзитетско образование, постои недостаток од дополнително (неформално) образование и обука за земјоделците.

Ниската стапка на образование во руралните области се должи на: „иселување на младо и способно население за работа, недостаток или мал број на образовни институции, недоволно грижа за подобрување на училишно образование на младото население, изолирање на неразвиените села и сл.”

Според податоците на Државниот завод за статистика, добиени врз основа на пристигнатите извештаи, во Република Македонија, во 2017 година, бројот на дипломирани студенти на додипломски студии на високите стручни школи и факултетите, во споредба со 2016 година, е зголемен за 3,6%. Од вкупниот број дипломирани студенти, 82,1% се редовни, а 17,9% се вонредни студенти. Процентот на дипломирани студентки изнесува 57,5%. Од вкупниот број студенти, 38,6% дипломирале во рок, додека 61,4% дипломирале по рокот (ДЗС, 2018 г.)

4.7. Вработување во земјоделството и руралните средини

Работната сила во земјоделството во Македонија главно се состои од труд на ниво на индивидуално земјоделско стопанство. Статистички, вработувањето во земјоделството се следи преку официјалните податоци за вработеност во земјоделските претпријатија и прехранбените капацитети и преку испитување на примерок на домаќинства-истражување на работна сила односно согласно методолошките препораки на Меѓународната организација на трудот (ИЛО) и препораките на Еуростат - Европско статистичко биро.

Вработувањата во земјоделството, исто така, во голема мерка се сезонски и помагаат да се ублажи сиромаштијата и невработеноста. Споредбата на исклучително земјоделски домаќинства, мешани домаќинства (ангажирани во земјоделството на приватните имоти и каде што најмалку еден член од семејството е вработен во земјоделството) и домаќинства без земјоделски имоти, покажува дека мешаните домаќинства имаат највисоки приходи, а потоа доаѓаат земјоделските домаќинства. Неземјоделските рурални домаќинства се најсиромашни. Студиите покажаа тренд кон диверзификација на неземјоделско вработување како резултат на економската потреба и потврдуваат позитивна корелација меѓу приходот и бројот на неземјоделски дејности во кои се ангажираат домаќинствата.

Просечната исплатена нето плата по вработен во секторот земјоделство, шумарство и рибарство во 2017 година бележи тренд на пораст за околу 3,9% во однос на 2016 година.

Табела 15: Просечна исплатена нето-плата по вработен

Опис	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Земјоделство, шумарство и рибарство	14.280	14.781	15.830	15.394	15.843	15.821	16.873	17.547
Растително и животинско производство, лов и поврзани услужни дејности	12.387	13.013	13.838	14.182	14.717	14.977	16.135	17.044
Шумарство и искористување на шуми	18.812	18.485	19.771	17.991	18.487	17.984	18.999	19.136
Рибарство и аквакултура	11.898	12.468	14.878	16.911	11.377	11.809	11.657	12.835

Извор: ДЗС, 2017

5. ВРЕДНОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР

5.1. Економски сметки во земјоделството

Според податоците од Државниот завод за статистика, бруто додадената вредност во земјоделството во 2016 година изнесува 51.524 милиони денари и во однос на 2015 година бележи номинален пад од 0,6% (51.860 милиони денари). Растителното производство во 2016 година, кое учествува со 68,0% во вкупното производство, бележи опаѓање од 2,0% во однос на 2015 година. Вредноста на добиточното производство, кое учествува со 22,5% во вкупното производство, порасна за 4,4% во однос на 2015 година. Меѓуфазната потрошувачка, во 2016 година, бележи пораст од 1,1% во

однос на 2015 година. Номиналниот доход во земјоделството од производните фактори, по работна единица, во 2016 година бележи раст од 0,6% додека реалниот доход од производните фактори бележи опаѓање од 1,6%.

Номиналниот и реалниот доход во земјоделството од производните фактори, по работна единица, во 2015 година бележат пад и тоа: 2,6% кај номиналниот и 3,3% кај реалниот доход од производните фактори.

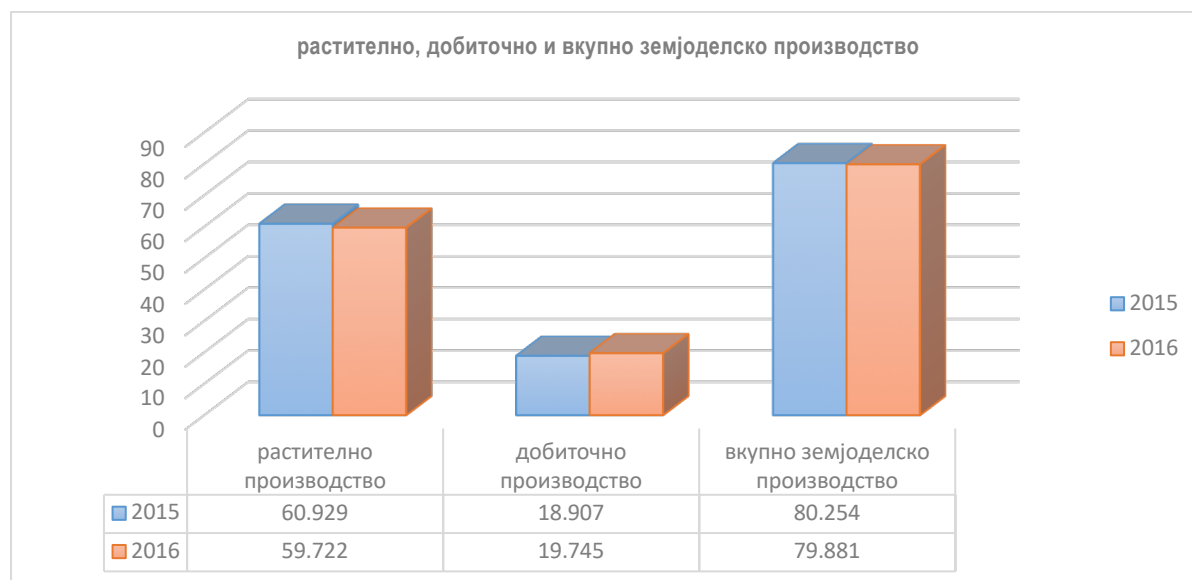
Графикон број 3: Вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“, по тек.цени, мил. денари

Извор: ДЗС (ЕАА), 2018

Разгледувано по тековни цени, вредноста на земјоделското производство во 2016 година изнесува 79.881 милиони денари, а вредноста на земјоделското производство во 2015 година 80.254 милиони денари или вредност на земјоделското производство во 2016 е намалено за 0,4 % во споредба со 2015 година.

Намалување на вредноста на земјоделското производство се должи на намалување на растителното производство за околу 1,9% во 2016 во однос на 2015 година. Добиточното производство учествува со 23,5% во 2016 година забележан е раст од 4,4% во однос на 2015 година. Намалување од 1,2% забележан е кај услугите во земјоделството во 2016 година во однос на претходната 2015 година.

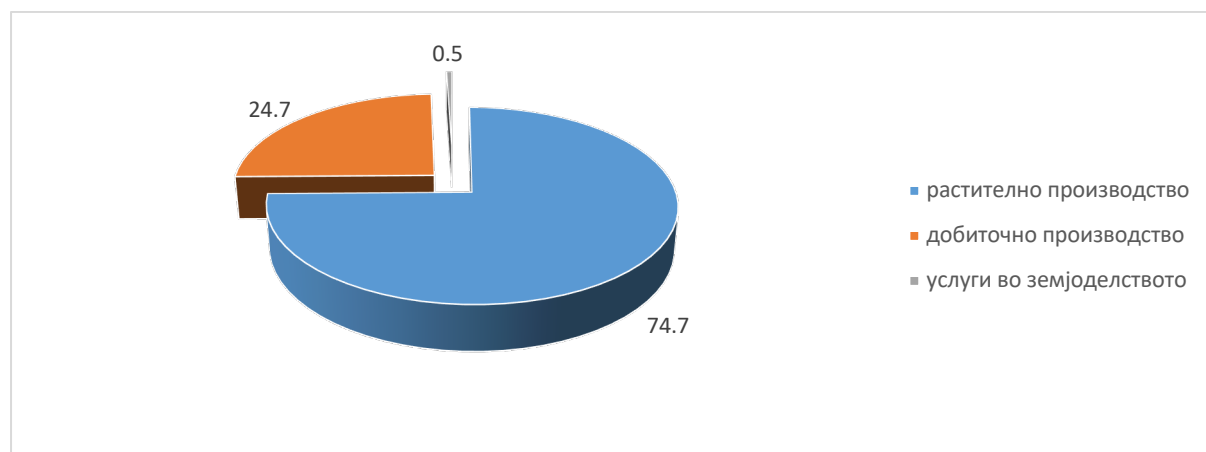
Графикон број 4: Динамика на финалното производство, по тековни цени, во милиони денари

□ Извор: ДЗС (ЕАА), 2018

Земјоделското производство учествува со 90,97% (79.881 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“ (87.802 милиони денари), неземјоделските секундарни дејности со 2,6% (2.262 милиони денари) и субвенциите со 6,4% (5.659 милиони денари) во вкупната вредност на производството на земјоделската „деловна гранка“ во 2016 година.

Графикон број 5: Учество на растителното, добиточното производство и услугите во земјоделството во вкупната вредност на земјоделското производство во 2016 година

Извор: ДЗС (ЕАА), 2017

Растителното производство вообичаено зазема најголем дел од вредноста на земјоделското производство и во 2016 година учествува со 74,7% (59.722 милиони денари), добиточното производство со 24,7% (19.745 милиони денари), а само мал дел од 0,5% (414 милиони денари) отпаѓа на услугите во земјоделството.

Табела број 16: Вредност на земјоделско производство, по тековни цени

Опис	2014		2015		2016	
	во милиони денари	%	во милиони денари	%	во милиони денари	%
Жита	7.935	10,1	5.800	7,2	6.355	7,9
Индустриски растенија	5.080	6,5	4.438	5,5	4.615	5,8
Фуражни растенија	5.214	6,6	5.762	7,2	6.564	8,2
Градинарски производи	28.517	36,2	28.931	36,0	27.445	34,0
Компири	3.370	4,3	2.732	3,4	2.541	3,1
Овошје	7.069	9,0	9.310	11,6	9.119	11,4
Вино	2.701	3,4	3.956	4,9	3.110	3,9
Растително производство	59.885	76,1	60.929	75,9	59.722	74,7
Говеда	2.970	3,8	3.356	4,2	3.367	4,2
Свињи	2.543	3,2	3.019	3,8	3.043	3,8
Коњи	5	0,0	5	0,0	5	0,01
Овци и кози	1.413	1,8	1.412	1,8	1.368	1,7
Живина	679	0,9	616	0,8	653	0,8
Млеко	9.468	12,0	9.287	11,6	10.203	12,7
Јајца	1.137	1,4	977	1,2	821	1,03
Други добиточни производи	214	0,3	236	0,3	284	0,36
Добиточно производство	18.428	23,4	18.907	23,6	19.745	24,7
Производство на земјоделски производи	78.314	99,5	79.835	99,5	79.467	99,5
Услуги во земјоделството	393	0,5%	419	0,5	414	0,5

Земјоделско производство	78.707	100	80.254	100	79.881	100%
--------------------------	--------	-----	--------	-----	--------	------

Извор: ДЗС, (ЕАА), 2017

Градинарските производи имаат најзначајно учество во вредноста на земјоделското производство. Вкупната вредност на градинарските култури во 2016 година изнесува 27.445 милиони денари и учествува со 34% во вкупната вредност на земјоделското производство во однос на вредноста на градинарското производство во 2015 година (28.931 милиони денари).

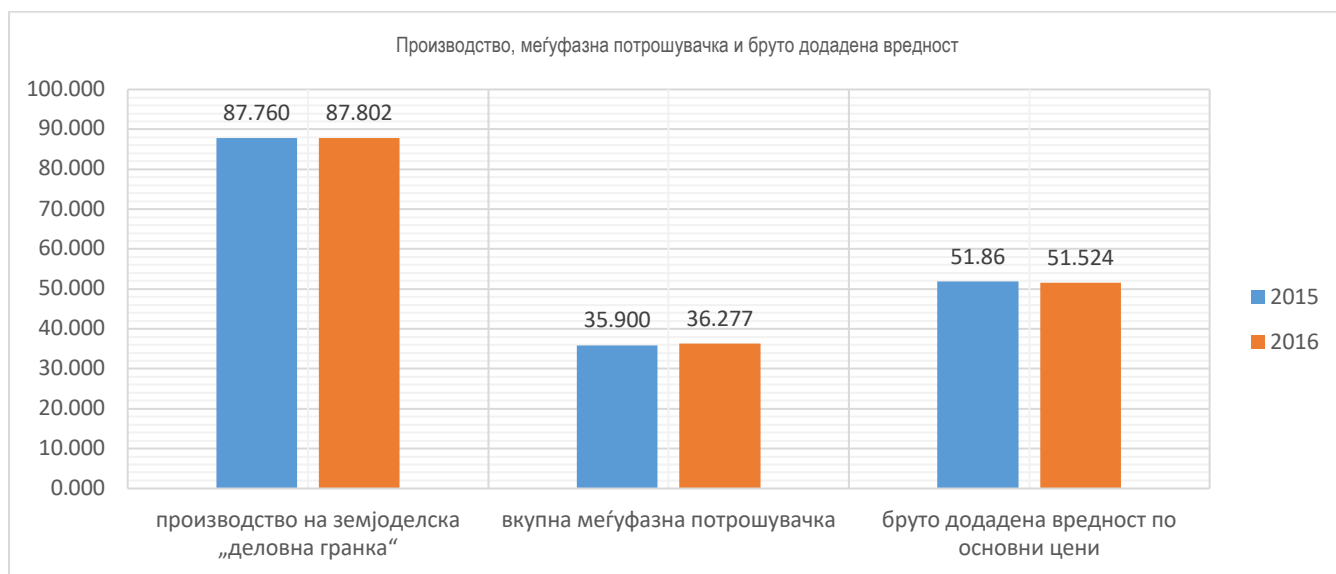
Во 2016 година забележано е раст од 13,9% на вредноста на производството на фуражни растенија (6.564 милиони денари) во однос на 2015 година (5.762 милиони денари) и истото учествува со 8,2% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2016 година. Растот од 9,7 % е забележан кај житни култури (6.355 милиони денари) во вкупна вредност на земјоделско производство и кај индустриски растенија за 3,9% (6.564 милиони денари) во споредба со вредноста на градинарското производство во 2015 година.

Вредноста на добиточното производство во 2016 година од 19.745 милиони денари во вкупното производство учествува со 24,7% и бележи раст од 4,4% во однос на 2015 година (18.907 милиони денари)

Млекото учествува со 12,7% во вкупната вредност на земјоделското производство во 2016 година, додека услугите во земјоделството учествуваат со 0,5% во вкупната вредност на земјоделското производство.

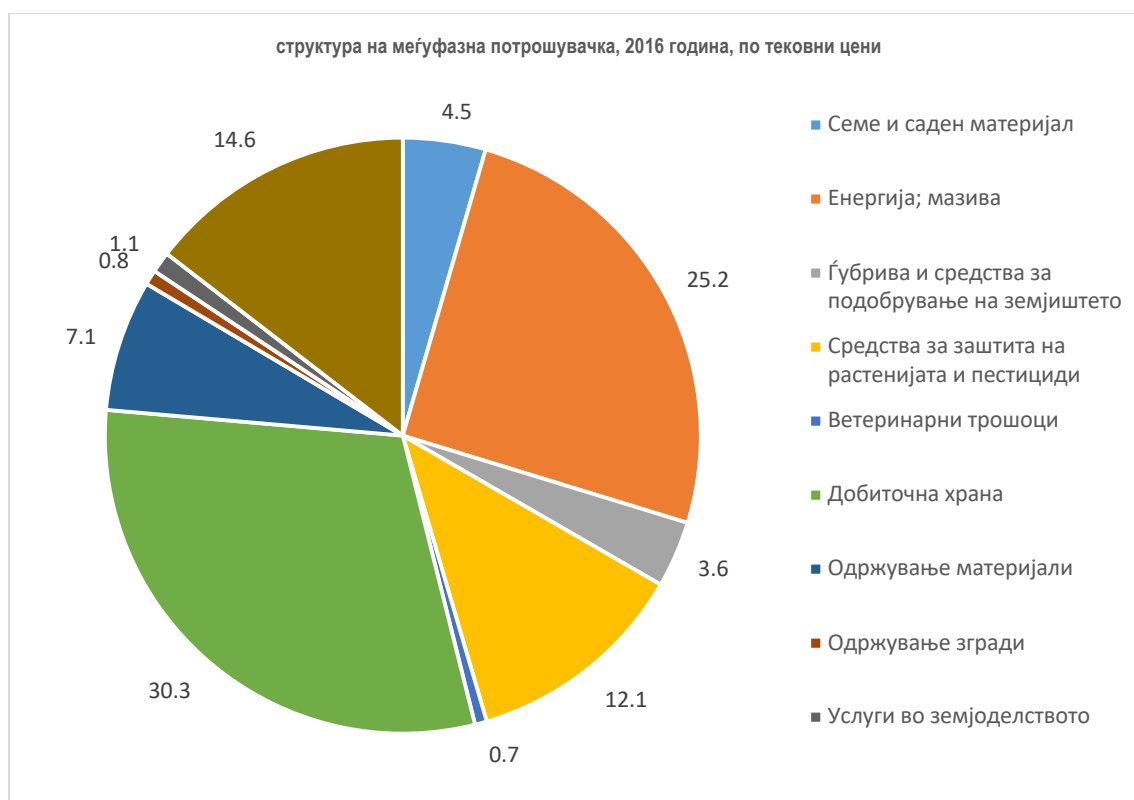
Меѓуфазната потрошувачка, во 2016 година, бележи раст од 0,1% во однос на 2015 година. Вкупната меѓуфазна потрошувачка изнесува 36.227 милиони денари во 2016 и 35.900 милиони денари во 2015 година.

Графикон број 6: Производство, меѓуфазна потрошувачка и бруто-додадена вредност

Кога од бруто додадената вредност по основни цени ќе се одземе и амортизацијата на основните средства (4.492 милиони денари во 2016 и 4.240 милиони денари во 2015 година) ќе се добие нето-додадената вредност по основни цени која изнесува 47.032 милиони денари во 2016 година и е за 1,2% пониска во однос на 2015 година (47.620 милиони денари). Во однос на вкупната меѓуфазна потрошувачка, во 2016 година најзначајно место заземаат трошоците за добиточна храна (30,2%) и трошоците за енергија и мазива (25,2%). Значајно место во структурата на трошоците заземаат и трошоците за заштита на растенијата и пестициди (12,0%), одржување на материјали (7,13%), семе и посадочен материјал (4,4%), ѓубрива и средства за подобрување на земјиштето (3,6%). Трошоците за други производи и услуги учествуваат со 14,5% во вкупната меѓуфазна потрошувачка. Ветеринарните трошоци, услугите во земјоделството и трошоците за одржување на згради учествуваат со 0,7% во вкупната меѓуфазна потрошувачка.

Графикон број 7: Структура на вкупната меѓуфазна потрошувачка, 2016 година, по тековни цени

Извор: ДЗС (ЕАА), 2018

Во 2016 година нето-деловниот вишок/доходот на индивидуалните производители изнесува 43.765 милиони денари и е за 1,9% намален во однос на 2015 година (44.635 милиони денари). Доколку при пресметката на создавањето на доходот не се земаат во обзир средствата на вработените се добива доходот од производните фактори кој изнесува 47.065 милиони денари во 2016 и 47.691 милиони денари во 2015 година.

Табела 17. Сметка на создавање на доходот, по тековни цени, во милиони денари

Опис	2015	2016
Средства на вработените	3.056	3.291
Други даноци на производството	78	73
Други субвенции на производството	148	86
Доход од производните фактори	47.691	47.045
Нето-деловен вишок / доход на индивидуалните производители	44.635	43.754

Извор: ДЗС (ЕАА), 2018

Според податоците од Државниот завод за статистика, претприемачкиот доход во 2016 година изнесува 43.114 милиони денари што е за 1,9% помалку во однос на 2015 година (43.951 милиони денари).

Табела 18: Сметка на претприемачкиот доход, по тековни цени, во милиони денари

Опис	2015	2016
Платени наемнини	311	231
Платени камати	376	411
Примени камати	4	2
Претприемачки доход	43.951	43.114

Извор: ДЗС (ЕАА), 2018

Во 2016 година, вкупната работна сила ангажирана во земјоделството изнесува 150 илјади годишни работни единици, што е за 1,9% помалку во однос на 2015 година (146 илјади годишни работни

единици) од кои 89 милиони денари платена работна сила. Реален доход од производните фактори по работна единица изнесува 301.335 милиони денари.

6. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА

Развојот на земјоделството во Република Македонија е прикажан преку преглед на производството на земјоделски производи и нивната трговија во последните неколку години заклучно со 2017 година. Во прегледот се опфатени и преработките од овошје и зеленчук.

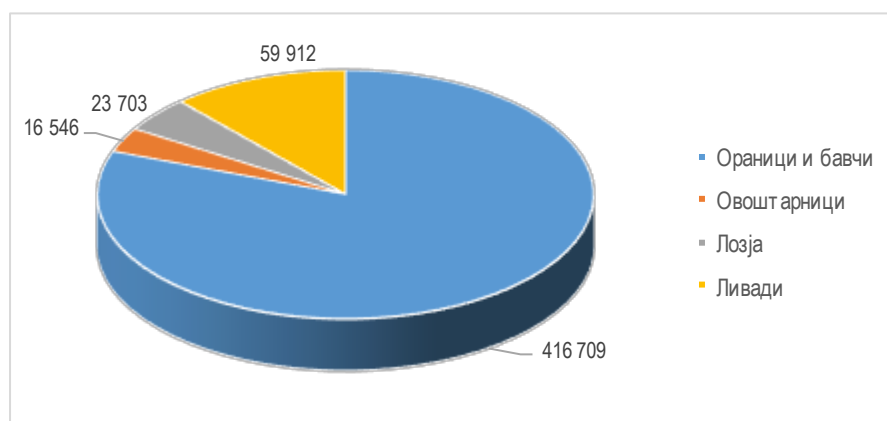
6.1. Растително производство

Република Македонија располага со 1.266.008 ха на земјоделско земјиште што претставува 49,2% од вкупната површина на земјата. Земјоделското земјиште ги опфаќа: обработливата земјоделска површина, пасиштата како и површините под бари и трстеници. Обработливата земјоделска површина зафаќа 516.870 ха. Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2017 година, во споредба со 2016, земјоделските површини се намалени за 0,1%. Кај обработливата површина зголемување е забележано кај овоштарниците за 2,5%, кај лозјата за 0,4% и кај ливадите за 0,8%.

Намалување е забележано кај ораниците и бавчите и кај пасиштата за 0,2%. Во 2017 година, во споредба со 2016, производството бележи намалување кај сите посеви и овошје наведени во соопштението.

Од вкупните обработливи површини во 2017 год. ораниците и бавчите зафаќаат 416.709 ха или 81%, ливадите 59.912 ха или 12%, лозјата на 23.703 ха или 5% и овоштарници на 16.546 ха или 3%. Во 2017 година засеани се вкупно 277.070 ха, што претставува намалување за 3.777 ха или 1,3% во споредба со 2016 година.

Графикони 8: Структура на обработливи површини - 2017 во ха

Графикони 9: Структура на засеани површини - 2017 во ха

Извор: ДЗС, 2018

Во структурата на засеаната површина под ораници и бавчи од околу 277.070 ха во 2017 година, 58% отпаѓа на житни култури, 19% на градинарските култури, 14% на фуражните култури и 9% на индустриските култури, што кажува дека во споредба со 2016 година намалување на засеани површини има кај житни култури за 3,8% или за 3.777 ха и кај градинарски култури за 0,3% или 168 ха. Зголемувањето на засеани површини е кај индустриските посеви за 10% или 2.169 ха и кај фуражни посеви за 1,6% или 616 ха во споредба со 2016 година.

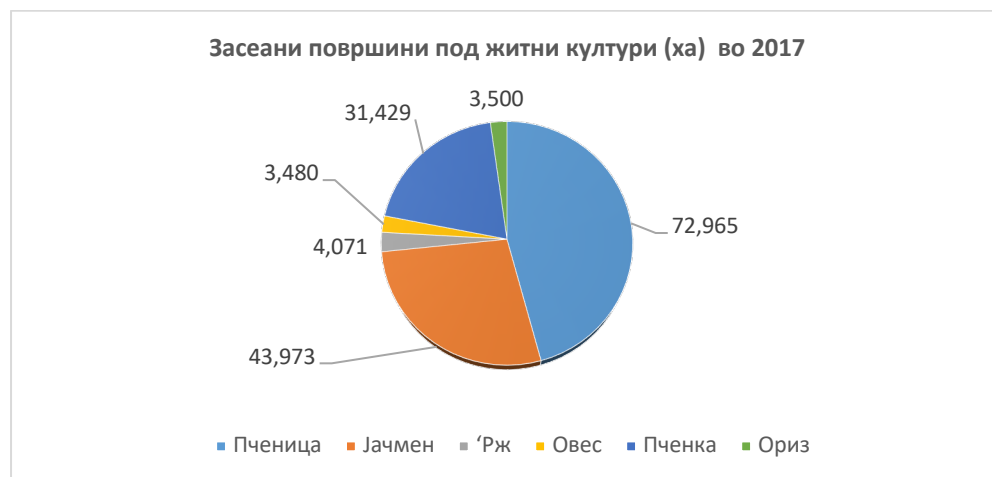
Согласно податоците на ДЗС површините под лозови насади во 2017 година изнесуваат 23.703 ха или зголемување на 0,4% или 90 ха.

Овощтарниците се протегаат на површина од 16.546 ха што претставува зголемување за околу 408 ха или 2,5% во споредба со 2016 година.

6.1.1. Житни култури

Житните култури во 2017 година се застапени на 161.289 ха, што претставува 31% од обработливите површини или околу 39% од површините под ораници и бавчи. Површините под житни култури во 2017 година се намалени за 6.934 ха или за околу 3,8% во споредба со 2016 година.

Графикон 10: Засеани површини под житарки 2017 год.

Извор: ДЗС, 2018

Пченицата е најзастапена култура со 72.965 ха, или околу 42% од засеаните површини под житни култури и тренд на намалување од 8,7% или за околу 6.933 ха во споредба со производната 2016 година. Производството на пченично зрно во 2017 година изнесувало околу 200.112 тони, што претставува намалување од околу 35% во споредба со 2016 година, што е пред сè како резултат на намален просечен

принос по хектар за околу 28%, како и намалени површини под пченица за околу 9% во споредба со 2016 година.

Графикон 11. Вкупно производство на видови житни култури, 2017

Извор: ДЗС, 2018

Втора по значење житна култура е јачменот кој е застапен на околу 43.973 ха, што претставува 27% од површините под житни култури. Површините под јачмен покажуваат зголемување од околу 2.463 ха, со истовремено намалено производство од околу 35% во споредба со 2016 година. Намаленото производство на јачмен во 2017 година се должи на намаленото просечно производство по хектар од околу 1,4 тони/ха, што претставува намалување од околу 39%, што е резултат на неповолните агро метеоролошки услови за производство на јачмен во производната 2017 година.

Површините под овес и рж покажуваат стабилна сеидбена структура со околу 4,6% од површините под житни култури. Производството на рж е намалено за околу 9% во споредба со 2016 година, што пред се се должи на намалено просечно производство од 1,8 т по хектар во услови на намалени површини под рж од околу 419 ха. Истовремено производството на овес бележи намалување од околу 3,6%, кое се должи на намалено просечно производство по хектар од 0,5 тони, во услови на намалени површини под овес за околу 25%.

Пченката како житна култура е застапена на 31.429 ха или 19% од површините под житни култури, со тренд на зголемување на површините за 346 ха или за 1,1% во споредба со 2016 година. Производството од 120.156 тони, претставува намалување за 23.667 тони или 16% во споредба со 2016 година. Намаленото производство на пченка се должи на намаленото просечно производство за 0,80 т/ха или 17% во споредба со 2016 година.

Оризот како житна култура традиционално се одгледува во одредени производни региони во Република Македонија и во 2017 е застапен на 3.500 ха со намалување од 30% или за 1.540 ха во споредба со 2016 година. Производството на ориз во 2017 год. изнесуваше 17.080 тони, што претставува намалување од 7.712 тони или 31% во споредба со 2016 година. Производството на хектар е зголемено и просечно производство во 2017 година е зголемено за 298 кг/ха или околу 6% во споредба со 2016 година.

Табела 19. Површини и производство на житни култури во Република Македонија, 2013-2017 год.

култура	2013	2014	2015	2016	2017
засеани површини во ха					
житни култури	166.436	160.988	159.434	165.459	161.289
пченица	81.756	76.861	73.979	79.898	72.965
јачмен	42.234	41.202	41.763	41.339	43.973
рж	3.760	4.380	3.760	4.490	4.071
овес	2.789	2.878	3.107	3.609	3.480

пченка	31.302	30.493	31.807	31.083	31.429
ориз	4.865	5.174	5.018	5.040	3.500
производство (тони)					
пченица	258.960	287.594	201.218	306.433	200.112
јачмен	125.565	153.055	101.677	144.832	93.666
рж	8.898	11.402	7.747	10.210	8.416
овес	5.215	6.033	5.652	7.612	5.421
пченка	131.043	136.930	133.731	143.823	120.156
ориз	27.921	30.500	30.527	24.792	17.080
вкупно	557.602	625.514	480.552	637.702	444.851
принеси (т/ха)					
пченица	3,2	3,7	2,8	3,8	2,7
јачмен	2,9	3,7	2,8	3,5	2,1
рж	2,4	2,7	2,1	2,3	2,1
овес	1,9	2,1	1,8	2,1	1,6
пченка	4,2	4,5	4,2	4,6	3,8
ориз	5,9	5,9	6,1	4,9	5,2

Извор: ДЗС, 2018

Генерално житните култури во 2017 година се застапени на намалени производни површини за 6.417 ха или за околу 2,5%, пропратени со намалено производство на зрно од околу 30,2% или за околу 192.851 тони на житно зрно.

6.1.2. Индустриски култури

Индустриските култури во сеидбената структура во 2017 година се застапени на околу 23.764 ха, што претставува зголемување за 2.169 ха или за околу 10% во споредба со 2016 година.

Тутунот претставува главна индустриска култура која е застапена на 15.961 ха или на 67% од површините под индустриски култури во 2017 година. Површините под тутун бележат благо намалување за 418 ха или 33% во споредба со 2016 година. Производството на тутун изнесува 22.885 тони, што претставува намалување од 2.558 тони или за околу 10% во споредба со 2016 година во услови на благо намалено просечно производство на тутун.

Сончогледот е застапен на 4.073 ха или 17% од површините под индустриски култури, со зголемување на површините за 99 ха во споредба со 2016 година. Производството на сончогледово зрно изнесувало 6.178 тони што претставува намалување од 88 тони или за околу 1,4% во споредба со 2016 година.

Шеќерната репка во последните 5 години не е застапена во сеидбената структура во Република Македонија пред се како резултат на неконкурентното домашно производство и ниската цена на увезениот нерафиниран шеќер како суровина за преработувачката индустрија.

Табела 20: Засеани површини и производство на индустриски култури, 2011 - 2017 година

Култура	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Засеана површина (хектари)							
Тутун	15.677	14.610	19.178	17.757	16.128	16.379	15.961
Сончоглед	5.688	3.752	2.458	5.122	5.562	3.974	4.073
Вкупно	21.635	18.362	21.636	22.879	21.690	20.353	20.034
Производство (тони)							
Тутун	21.024	27.993	27.859	27.578	24.237	25.443	22.855
Сончоглед	8.497	4.765	3.832	9.268	8.499	6.266	6.178
Вкупно	29.521	32.758	31.691	36.846	32.736	31.709	29.033
Принос (кг/хектар)							

Тутун	1.341	1.916	1.453	1.553	1.503	1.554	1.434
Сончоглед	1.494	1.270	1.559	1.813	1.530	1.608	1.536

Извор: ДЗС, 2018

6.1.3. Реализиран откуп на тутун од реколта 2017 година

Согласно Информативниот систем за евиденција на тутунското производство кој се води во МЗШВ во производната 2017 година тутунот беше засаден на површина од 14.415 ха. За ова производство склучени беа вкупно 29.354 договори со тутунопроизводители и издадени вкупно 23.373 евидентни листови за производство и откуп на тутун. Од страна на откупните претпријатија од реколта 2017 година откупени се вкупно **23.544** тони суров тутун во лист со просечна откупна цена од **217,60** ден/кг.

Табела 21: Откуп на тутун од реколта 2017 година, по типови и класи

Класи на тутун	ТИП ЈАКА-количина во кг.	ТИП ПРИЛЕП-количина во кг.	Вкупна количина за класа во кг.
I	584.305,01	6.561.022,54	7.145.327,55
II	1.545.975,26	13.288.733,74	14.834.709,00
III	301.640,52	1.222.394,61	1.524.035,13
IV	4.390,36	32.820,53	37.210,89
Вкупно ароматични во кг.	2.436.311,15	21.104.971,43	23.541.282,58
ДОПОЛНИТЕЛЕН ТУТУН			
I	65,68	269,14	334,82
II	0,00	257,07	257,07
Вкупно дополнителен во кг.	65,68	526,21	591,89
Мувлив во кр.	0,00	1.629,22	1.629,22
	2.436.376,83	21.107.126,86	23.543.503,69
СЕ ВКУПНО во кг.	23.543.503,69		
Просечна откупна цена во ден/кг.	217,60		

Извор: МЗШВ

Од типот „Прилеп“ откупени се вкупно 21.107 тони суров тутун во лист со просечна откупна цена од 218,13 ден/кг, а од типот „Јака“ откупени се околу 2.436 тони суров тутун во лист со просечна откупна цена од 212,92 ден/кг.

Просечната откупна цена за реколта 2017 година изнесува 217,60 ден/кг или за 20,80 денари повеќе во однос на просечната откупна цена од реколта 2016 година (196,80 ден/кг).

6.1.4. Исплата на откупениот тутун од реколта 2017 година

Согласно Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2018 година („Службен весник на Република Македонија“ бр.17/18) и Уредбата за поблиските критериуми за директни плаќања, корисниците на средствата, максималните износи и начинот на директните плаќања за 2018 година („Службен весник на Република Македонија“ бр. 21/18 и 29/18) предвидена е мерка 1.14. Директни плаќања за произведен и продаден необработен тутун од реколта 2017 година. Корисници на оваа подмерка се физички и правни лица кои своето производство на тутун од реколта 2017 година го продале во регистрирано откупно претпријатие согласно Закон за тутун и тутунски производи.

Висината на директните плаќања изнесува 80 денари по килограм за I класа, 70 денари по килограм за II класа, 60 денари по килограм за III класа, IV класа, I класа и II класа од ориенталските дополнителни тутуни од типовите Прилеп, Јака, Џебел и Басмак. Реализацијата на оваа мерка ќе се врши според податоци за откупени количини необработен тутун од реколта 2017 година, внесени во Електронскиот систем за евиденција на тутун (ИСЕТ) од страна на правни лица регистрирани во Регистарот на откупувачи на тутун.

Имајќи ги во предвид вкупно откупените количини тутун по класи и висината на поддршката за класата за исплата на мерката се исплатени 1.692.439.853 денари или 27.474.672 евра обезбедени од Буџетот на Република Македонија за 2018 година.

Табела 22: Извоз -Увоз на тутун и тутунски производи за период 2011-2017 година

Година	Количина на извоз на необработен тутун во кгр.	Количина на увоз на необработен тутун во кгр.	Количина на извозна тутунски производи во кгр.	Количина на увоз на тутунски производи во кгр.
2011	21.849.375	4.396.644	4.441.656	996.597
2012	22.954.149	5.356.366	3.060.976	1.162.411
2013	25.863.672	5.437.191	3.056.554	1.400.182
2014	23.996.427	2.998.064	2.170.594	1.725.967
2015	22.775.032	2.997.854	1.489.443	2.272.796
2016	27.691.946	5.945.291	1.680.127	2.379.871
2017	27.662.267	4.802.641	2.272.297	2.464.110

Извор: ДЗС, 2017

Во период од 2011 до 2017 година извозот на тутун има растечки тренд, од 21.850 тони во 2011 година на 27.662. тони во 2017 година, а извозот на тутунски производи има опаѓачки тренд, од 4.442 тони во 2011 година на 2.272 тони во 2017 година.

Увозот на тутун во период 2011-2017 година има осцилирачки тренд со максимални количини во 2012 и 2013 година кои се движат од 5.356 до 5.437 тони и минимални количини во 2014 и 2015 година кои се движат околу 2.998 тони. Увозот на тутунски производи во истиот период има растечки тренд, од 996 тони во 2011 година на 2.464 тони во 2017 година.

Афионот (*Papaver somniferum L.*) е ценета индустриска култура како маслодајно и лековито растение од која се добиваат два производа семе и чушки. Семето се користи за добивање масло, а чушките за добивање морфиум и други лековити алкалоиди. Афионовото семе е богато со масло и содржи 50-60%. Две третини од ова масло се користи како првокласно масло за јадење, а една третина служи како полусушливо масло за изработка на бои, лекови, сапуни и др. Афионовото кусте служи како одлична храна за млечниот и гоениот добиток. Афионовото семе со темносина боја се користи во слаткарството. Сувите чушки служат како суровина од која се екстрахираат алкалоидите морфиум, кодеин, нарцеин, тебаин, папаверин и други кои се употребуваат во фармацевтската индустрија. Морфиумот и другите алкалоиди се добиваат по пат на екстракција од млечниот сок на растенијата, со засекување на афионовите чушки од опиумскиот афион. Стеблото на афионот се користи за горење.

Во Република Македонија афионот претежно се одгледува како есенска култура во централниот и јужниот дел од земјата, како рана окопна култура ги избегнува летните и многу раните суши кои се многу честа појава кај нас и се користи за создавање на многу квалитетен опиум. Површините под афион претежно се во источна Македонија (Кочани, Винаца, Штип, Радовиш и Струмица,) и во централна Македонија (Велес) и варираат во зависност од временските услови и откупната цена на семето и чушките од афион.

Согласно Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции во МЗШВ се води евиденција на површините и производството и склучените договори со регистриран откупувач на афион. АД Алкалоид-Скопје е единствениот регистриран преработувачки капацитет за производство на опојни дроги и психотропни супстанции, кој самостојно или преку овластени фирми организира производство, откуп и транспорт на афионовите чушки (шишарки) и обезбедуваат бесплатен квалитетен семенски материјал на производителите.

Табела бр 23: Површини и производство на афионови чушки, 2013-2017 година

Година	Засеана површина во ха	Ожнеана површина во ха	Откупени количини во тони
2013	113,7	113,7	22,1
2014	65,5	65,5	16,2
2015	118,4	118,4	14,7
2016	90,9	87,5	21,5
2017	60,3	59,1	6,26

Извор на податоци: АД Алкалоид Скопје

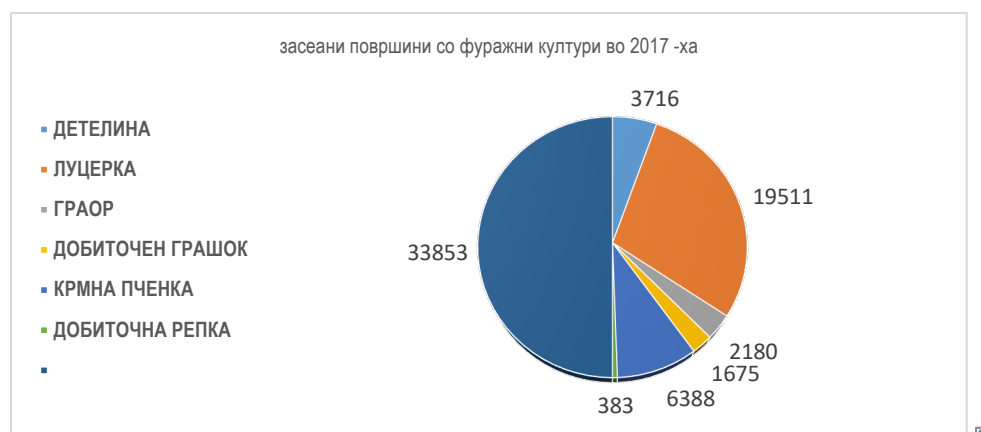
Во производната 2016/2107 година во есенскиот и пролетниот дел ожнеани се вкупно 59 ха 11 ари 29 м². При тоа се склучени вкупно 113 договори за производство и употребено е вкупно 548 кг семенски материјал, а откупени се 6.260 кг афионови шишарки.

Површината со афион во 2017 година е намалена за околу 30 хектари или 25% во однос на 2016 година, што се должи на намалениот број на склучени договори за 80 договори во однос на 2016 година, што претставува намалување за 40% во споредба со 2016 година, како и неповолните климатски услови (ниски температури), особено во Штипскиот регион. Оствареното производство на афион во 2017 година изнесува околу 6.260 кг.

6.1.5. Фуражни култури

Фуражните култури се засеани на површини од 39.631 ха или 9,5% од површините под ораници и бавчи, а најзастапени се во сточарско-развиените подрачја. Недостатокот од фуражни култури и добиточна храна (а оттука и нивната висока цена) е еден од главните ограничувачки фактори за развој на сточарството што негативно се одразува на трошковната структура на производството на месо и млеко.

Графикон 12: Површини и производство на фуражни култури во 2017

Извор: ДЗС, 2018

Фуражните култури во 2017 година опфаќаат само 14% од засеаната површина во земјата што претставува многу ниско учество за разлика од земјите со развиено сточарско производство, каде овој удел изнесува околу 40%. Една од причините за ваквата состојба е недостатокот од доволно обработливо земјоделско земјиште по сточарска фарма и раситнетото и фрагментирано фуражно производство.

Површините под фуражни култури во 2017 година бележат зголемување за 616 ха или за околу 1,6% во споредба со 2016 година.

Најголем удел во засеаната површина под фуражни култури бележи луцерката со 49%, детелината со 9% и фуражната пченка со 16% учество. Останатите фуражни култури учествуваат со значително помал удел. Оттука, производството на луцерка во земјата е од доминантно значење во фуражното производство. Во 2017 година се бележи намалено производство на фуражна пченка за околу 56.522 тони или 29% во споредба со 2016 год., кое се должи на намалено производство на фуражна пченка од околу 8.822 кг/ха.

Табела 24: Производство на фуражни култури, 2013-2017 година

година	2013	2014	2015	2016	2017
ожнеани површини (ха)					
детелина	3.392	3.583	3.544	3.725	3.716
граор-сено	2.173	2.201	2.034	1.922	2.180
луцерка	19.350	19.678	19.301	19.579	19.487
добиточен грашок-сено	1.526	1.406	1.472	1.253	1.640
фуражна пченка	2.814	3.554	5.125	6.378	6.384
добиточна репа	404	378	386	387	382
вкупно	29.659	30.800	31.862	33.244	33.789
производство (тони)					
детелина	12.933	17.203	15.781	17.720	14.829
граор-сено	6.759	7.488	7.010	7.052	6.633
луцерка	113.195	130.768	111.143	111.731	98.083
добиточен грашок-сено	4.468	5.582	4.193	4.210	5.557
фуражна пченка	63.732	90.392	119.985	193.708	137.186

добиточна репа	3.377	3.649	3.051	3.596	3.3.468
вкупно	204.464	255.082	261.163	338.017	265.756
приноси (т/ха)					
детелина	3,8	4,8	4,5	4,7	3,9
граор-сено	3,1	3,4	3,4	3,8	3,0
луцерка	5,9	6,6	5,8	5,7	5,0
добиточен грашок-сено	2,9	4	2,8	3,4	3,4
фуражна пченка	22,6	25,4	23,4	30,4	21,5
добиточна репа	8,3	9,7	7,9	9,3	9,1

Извор: ДЗС, 2018

6.1.6. Градинарски култури

Градинарството е еден од најзначајните подсектори на земјоделското производство, со голем извозен потенцијал и претставува основа за работа на преработувачката индустрија на зеленчук, која во голем дел е извозно ориентирана. Градинарското производство во 2017 година е застапено на околу 52.386 ха или 18,5% од засеаните површини под ораници и бавчи (277.070 ха).

Обемот на производство на градинарските култури се движи од 800 илјади тони до 1.200 илјади тони, (конкретно во 2017 година изнесува 940.235 тони) во зависност од климатските погодности во одредени години. Компаративните предности во одредени производни региони предонесуваат за негова регионална застапеност во Југоисточниот, Источниот, Вардарскиот и Скопскиот регион. Градинарското производство е ограничено како производство на отворено и производство под контролирани услови во заштитен простор (пластеници и стакленици).

Компирот е најзастапена градинарска култура која е засеана на 13.437 ха со производство од 178.951 тони, што претставува намалување од околу 10% во споредба со 2016 година.

Доматите се на трето место по обем на производство од 159.721 тони, што претставува намалување од 1,4% во споредба со 2016 година, што е резултат на намаленото производство од околу 4,2 т/ха во услови на намалени површини за околу 92 ха.

Благо зголемување на градинарските култури во споредба со 2016 година е забележано кај следните култури: зелка за 3,3%, кромид 1,5%, пиперки за 2% и пиперки за 5,3%, додека производство во тони е забележано кај зелка за 6,9%, додека принос изразен во кг/ха е забележан кај зелката за 3,5% и кај лукот за 3,1%.

Табела 25: Површина и производство на градинарски култури, 2013-2017 година

градинарски култури		2013	2014	2015	2016	2017
компир (чист посев)	ожнеана површина (ха)	13.474	13.174	13.360	13.273	13.188
	производство (тони)	189.590	198.943	189.408	197.138	177.721
	принос (кг/ха)	14.071	15.101	14.177	14.853	13.476
компир (меѓупосев)	ожнеана површина (ха)	213	192	224	281	248
	производство (тони)	1.288	708	998	1.391	1.230
	принос (кг/ха)	6.048	3.688	4.456	4.950	4.960
компир вкупно	ожнеана површина (ха)	13.687	13.366	13.584	13.554	13.436
	производство (тони)	190.878	199.651	190.406	198.529	178.951
грав (чист посев)	ожнеана површина (ха)	4.607	4.833	4.783	4.817	4.703
	производство (тони)	5.127	6.232	5.569	6.251	4.867
	принос (кг/ха)	1.113	1.289	1.164	1.298	1.035
грав (меѓупосев)	ожнеана површина (ха)	8.895	8.781	8.795	8.663	8.472
	производство (тони)	6.246	7.185	7.789	6.709	5.095
	принос (кг/ха)	702	818	886	774	601
грав вкупно	ожнеана површина (ха)	13.502	13.614	13.578	13.480	13.175
	производство (тони)	11.373	13.417	13.358	12.960	9.962
зелка (чист посев)	ожнеана површина (ха)	4.482	4.366	4.800	4.593	4.499

	производство (тони)	119.662	115.486	144.931	139.873	132.821
	принос (кг/ха)	26.698	26.451	3.019	30.454	29.522
зелка (меѓупосев)	ожнеана површина (ха)	1.288	1.504	1.300	1.199	1.239
	производство (тони)	37.754	48.502	48.865	45.354	48.518
	принос (кг/ха)	29.312	32.249	37.588	37.826	39.159
зелка вкупно	ожнеана површина (ха)	5.770	5.870	6.100	5.792	5.738
	производство (тони)	157.416	163.988	193.796	185.227	181.339
домати	ожнеана површина (ха)	5.457	5.720	5.642	5.604	5.597
	производство (тони)	130.960	160.530	173.434	161.951	159.721
	принос (кг/ха)	23.999	28.065	30.740	28.899	28.537
кромид	ожнеана површина (ха)	3.490	3.587	3.606	3.581	3.633
	производство (тони)	50.787	59.974	59.542	60.958	56.259
	принос (кг/ха)	14.552	16.720	16.512	17.022	15.485
бостан	ожнеана површина (ха)	5.586	5.685	5.509	5.445	5.385
	производство (тони)	128.417	136.730	131.039	139.679	121.168
	принос (кг/ха)	22.989	24.051	23.786	25.653	22.501
пиперки	ожнеана површина (ха)	8.501	8.522	8.617	8.751	8.927
	производство (тони)	152.153	175.867	189.443	181.852	175.100
	принос (кг/ха)	17.898	20.637	21.985	20.781	19.615
лук	ожнеана површина (ха)	920	930	980	978	947
	производство (тони)	4.134	4.326	4.214	4.221	4.214
	принос (кг/ха)	4.493	4.652	4.300	4.316	4.450
грашок	ожнеана површина (ха)	1.030	1.137	1.069	1.008	1.062
	производство (тони)	2.078	2.547	2.385	2.227	1.893
	принос (кг/ха)	2.017	2.240	2.231	2.209	1.782
леќа	ожнеана површина (ха)	82	80	84	84	86
	производство (тони)	77	98	68	110	96
	принос (кг/ха)	944	1.226	810	1.312	1.119
краставици	ожнеана површина (ха)	1.213	1.217	1.251	1.048	1.035
	производство (тони)	36.834	48.334	66.830	53.265	51.532
	принос (кг/ха)	30.366	39.716	53.421	50.825	49.789

Извор: ДЗС, 2018

6.1.7. Градинарско производство заштитени простори без загревање – пластеници

Согласно податоците на МЗШВ во 2017 година раноградинарското производство во заштитени простори (пластеници) беше застапено на површина од околу 5.599 ха со остварено производство од околу 208.227 тони на градинарски култури. Најзастапена култура во производството во пластеници е зелката која е обрана на 1.642 ха од кои е остварено производство од околу 45.945 тони. Следува благиот пипер кој е обран на 1.510 ха со остварено производство од 57.123 тони. Трета најзначајна култура во овој вид на производство е домотот кој е обран на 1.183 ха со остварено производство од околу 76.718 тони.

Табела бр.26: Градинарско производство во заштитени простори без загревање – пластеници

Култура	Расадена површина (ха)	Очекувано производство (т)	Обрани површини (ха)	Остварено производство (т)	Просечен принос (т/ха)	Стапка на реализација (%)
Домат	1.183	79.483	1.174	76.718	65	96
Компир	515	14.659	235	6.257	27	42
Благ пипер	1.510	59.989	1.504	57.123	38	95
Лут пипер	45	1.697	34	1.292	38	76

Млади лукчиња	14	218	14	218	16	100
Млади кромидчиња	157	369	22	369	17	100
Зелка	1.642	49.158	1.642	45.945	28	93
Тиквички	9	278	7	238	33	85
Ротквици	3	53	3	53	17	100
Останати култури	533	29.675	513	20.305	13	68
Вкупно:	5.599	235.247	5.139	208.227	/	88

Извор: ПЕ на МЗШВ, 2017

6.1.8. Градинарско производство во оранжери

Градинарското производство во оранжери во производната 2017 година беше застапено на 221 ха со остварено вкупно производство од 17.976 тони на раноградинарски производи. Најзначаен раноградинарски производ е домотот кој е застапен на површина од 80 ха со остварено производство од околу 8.413 тони.

Втора по значење култура е зелката која е засадена на површина од 39 ха со остварено производство од околу 725 тони. Краставицата е застапена на 24 ха со остварено производство 3.247 тони. Производство на останатите култури под оранжери е претставено во долу наведената табела.

Табела бр.27: Површина и производство на градинарски култури во оранжери

Култура	Расадена површина (ха)	Очекувано производство (т)	Обрана површина (ха)	Остварено производство (т)	Просечен принос (т/ха)	Стапка на реализација (%)
Домат	80	8.380	80	8.413	105	100
Краставица	20	3.270	24	3.247	162	99
Благ пипер	19	650	19	680	35	105
Зелка	39	750	39	750	19	97
Кратка краставица	17	1.780	17	1.840	108	103
Останати култури	42	3.073	42	3.071	73	100
Вкупно	221	17.903	221	17.976	/	/

Извор: ПЕ на МЗШВ, 2017

6.2. Овощарство

Одгледувањето на овошни култури е најзастапено во западните делови на земјата, кои се карактеризираат со поволни агроклиматски услови за одгледување на овошни култури. Површината под овоштарници изнесува околу 16.546 ха и зафаќа околу 3,2% од вкупната обработлива површина.

Производството на јаболки е главна гранка од овоштарскиот сектор во Република Македонија и зафаќа 61% од вкупното производство на овошје. Јаболковите насади се застапени на околу 5.900 ха, што претставува речиси една третина од површините под овошни култури. Во последните години забележлив е тренд на зголемување на бројот на родни дрвца на јаболка, кои во 2017 година изнесувале околу 4,5 милиони. Најзначајни реони за производство на јаболка се езерските (Ресенско-Охридски), каде се произведува околу 90% од вкупните количества на јаболка. Производството на јаболки во 2017 година изнесува околу 43.366 тони, што претставува намалување од околу -57% во споредба со минатата година, што се должи на намаленото производство по родно дрвце од околу 16 кг (-61,5%). Околу 25% од вкупното производство на јаболки се пласира на домашен пазар додека останатите 75% се преработува или извезува.

Производството на сливи е второ по значење во овој подсектор и се карактеризира со намалено производство од околу -47% во споредба со 2016 година, пред се како резултат на намалениот род од 9 кг по стебло (-45%). Следува производството на вишна кое е намалено за -45% во споредба со 2016 година.

Согласно податоците на ДЗС претставени во табела 28, основни карактеристики на овоштарското производство во 2017 година се следниве:

-Забележителен е пад на вкупното производство кај сите овошни култури, освен кај кајсијата, кој се јавува како резултат на намалениот обем на производство по стебло, што пак е резултат на неповолните климатски услови во текот на годината,

-Кај некои овошни култури падот во производството е мошне сериозен и достигнува од -45% до -57% (јаболка, слива, вишна, орев),

-Вкупниот број на стебла е зголемен за 4%, а вкупниот број на родни стебла за 8%.

Табела 28: Производство на овошје, 2013-2017 година

Година		2013	2014	2015	2016	2017
Број на стебла, во илјади	Вкупно	387.217	425.776	414.633	446.603	456.053
	Родни	372.263	393.785	395.727	408.930	415.451
Производство	Вкупно (тони)	7.265	6.195	9.016	7.206	5.052
	kg/стебло	20	16	23	18	12
Број на стебла, во илјади	Вкупно	220.153	198.364	214.768	244.054	236.663
	Родни	194.698	186.686	193.794	200.636	216.022
Производство	Вкупно (тони)	6.037	6.324	6.248	5.574	4.061
	kg/стебло	31	34	32	28	19
Број на стебла, во илјади	Вкупно	167.332	181.530	201.720	210.050	208.705
	Родни	157.809	162.399	179.263	194.812	198.468
Производство	Вкупно (тони)	3.968	4.619	3.255	3.470	3.992
	kg/стебло	25	28	18	18	20
Број на стебла, во илјади	Вкупно	4.466.957	4.038.051	4.082.328	4.165.561	4.498.338
	Родни	4.384.971	3.775.980	3.811.548	3.855.682	4.345.129
Производство	Вкупно (тони)	112.929	95.684	136.931	101.087	43.366
	kg/стебло	26	25	36	26	10
Број на стебла, во илјади	Вкупно	1.678.682	1.689.416	1.734.692	1.772.493	1.733.364
	Родни	1.539.433	1.548.721	1.625.030	1.656.808	1.659.261
Производство	Вкупно (тони)	38.902	33.101	41.477	33.684	17.880
	kg/стебло	25	21	26	20	11
Број на стебла, во илјади	Вкупно	858.692	815.592	1.049.136	1.092.387	1.153.260
	Родни	723.653	696.457	908.354	892.172	982.974
Производство	Вкупно (тони)	8.867	8.042	8.483	8.071	4.408
	kg/стебло	12	12	9	9	4
Број на стебла, во илјади	Вкупно	489.828	559.884	585.686	618.100	657.288
	Родни	455.886	544.246	558.656	574.825	617.050
Производство	Вкупно (тони)	11.034	11.558	12.006	12.108	11.509
	kg/стебло	24	21	21	21	19
Број на стебла, во илјади	Вкупно	185.099	193.186	204.584	203.866	201.116
	Родни	167.266	169.023	172.822	172.473	167.761
Производство	Вкупно (тони)	5.467	4.649	5.790	5.146	2.341
	kg/стебло	33	28	34	30	14
Број на стебла, во илјади	Вкупно	53.755	54.413	54.508	58.311	60.061
	Родни	52.459	52.044	52.716	54.716	57.721
Производство	Вкупно (тони)	1.257	1.130	1.369	1.279	1.068
	kg/стебло	24	22	26	23	19
Број на стебла, во илјади	Вкупно	52.486	37.979	38.075	55.160	49.675
	Родни	49.152	31.984	33.170	50.375	47.320
Производство	Вкупно (тони)	756	520	906	672	533
	kg/стебло	15	16	27	13	11

Извор: ДЗС, 2018

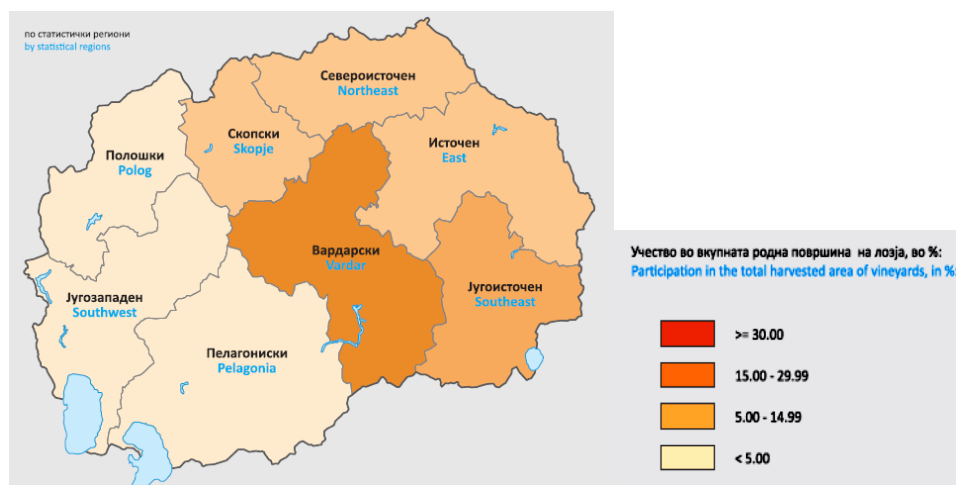
6.2.1. Лозарство и винарска индустрија

Лозарството заедно со производството на вино допринесува со околу 17%-20% од земјоделскиот БДП. Виното, после тутунот е вториот најважен производ во однос на извозната вредност на земјоделските производи.

Лозовите насади во Република Македонија се со неповолна старосна структура. Причини за оваа состојба има повеќе, како што се:

- фрагментирани парцели кои се резултат на долгогодишното „ситнење“ на обработливите површини,
- обичаите за наследство,
- традицијата за неформалните релации на пазарот на земјиште и
- долгиот временски период на слабо инвестирање.

Повеќе од 60% од лозовите насади се постари од 15 години кои треба да бидат цел на инвестиција за нивно обновување (копачење/пресадување) за да се одржи производствениот (квантитативен и квалитативен) потенцијал.

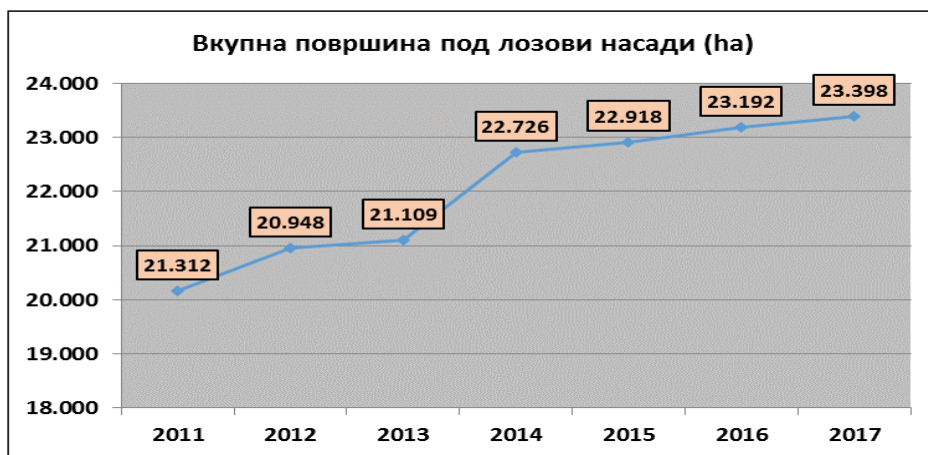

Извор: ДЗС, 2017

Вардарскиот и Југоисточниот регион имаат најголем удел во родните лозови површини. По своите климатски карактеристики, Република Македонија е класифицирана како една географска област-реон за производство на регионално вино (трпезно вино со географска ознака), па поради тоа, сите трпезни вина со географска ознака произведени во земјата носат иста географска ознака „реон Македонија“. Географските области на потекло погодни за производство на вина со контролирано потекло (ВКП) се виногорјата кои ги има вкупно 16 и тоа: Скопско, Велешко, Тиквешко, Гевгелиско-Валандовско, Струмичко-Радовишко, Овчеполско, Кочанско-Виничко, Кумановско, Кратовско, Пијанечко, Прилепско, Битолско, Преспанско, Охридско, Кичевско и Тетовско виногорје.

Географските области на потекло погодни за производство на вино со контролирано и гарантирано потекло (ВКГП) се локалитети, месности и/или ограничени лозарски единици.

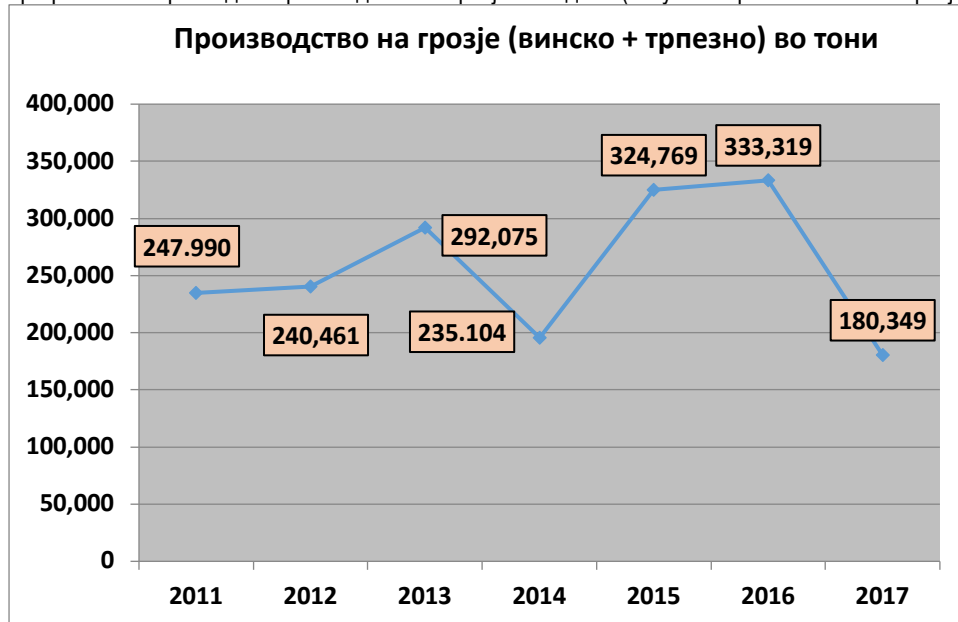
Графикон 13: Преглед на површини под лозови насади по години (вклучено трпезно и винско грозје)

Извор: ДЗС, 2011-2017

Лозовите насади учествуваат со околу 4% од вкупното обработливо земјиште, вклучувајќи околу 30 ха матичњаџи за производство на лозови калемци. Во последните седум години се забележува благ пораст на површините под лозови насади, односно површините под лозови насади во 2017 година се зголемени за 10% во споредба со површините во 2011 година.

Графикон 14: Преглед на производство на грозје по години (вклучено трлезно и винско грозје)

Извор: ДЗС, 2011-2017

Производството на грозје во последните неколку години е релативно стабилно, со просечно производство од околу 250 илјади тони на годишно ниво.

Табела 29: Преглед на површини под лозја и производство на грозје, 2009-2017 година (вклуч. винско и трлезно грозје)

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Површина (хектари)	20.164	20.948	21.109	22.726	22.918	23.192	23.398
Производство на грозје (тони)	235.104	240.461	292.075	195.888	324.769	333.319	180.349

Извор: ДЗС, 2017

Во површините под лозови насади, винските сорти грозје учествуваат со 70%, од што бели сорти се 40%, а обоени 60%. Најзастапени обоени вински сорти се: Вранец, Кратошија, Каберне совинјон и Мерло, а од белите сорти: Смедеревка, Ризлинг, Шардоне, Совинјон бел и др. Од трлезните сорти на грозје доминираат: Афус-Али, Кардинал, Мускат Италија, Мускат Хамбург, Бело Зимско, Викторија, Мишел

Палиери, Рибиер и др. Во лозарството вклучени се околу 25.000 фарми, од кои околу 70% се индивидуални стопанства, а 30% се земјоделски фирми. Просечните приноси на грозје изнесуваат 11,5 тони/ха.

Трпезното грозје најмногу се произведува во Вардарскиот регион. По него следат Југоисточниот и Североисточниот регион. Асортиманот на сортите на трпезно грозје вклучува неколку класи од многу рани, до многу доцни сорти на трпезно грозје.

Поради поволната клима македонското трпезно грозје има висок квалитет и значителен извозен потенцијал. Извозот е остварен во повеќе земји во коишто традиционално се извезува грозјето од Република Македонија. Во 2017 година остварен е вкупен извоз на грозје во количина од 28.304.183 тони.

Табела 30: Преглед на вкупно извезено грозје (во килограми), 2011-2017 година

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Трпезно грозје	18.352.046	20.476.248	23.209.822	18.914.707	25.069.548	27.415.801	18.625.507
Винско грозје	16.380.389	16.195.709	13.208.854	8.506.266	13.141.776	11.179.816	9.678.676
Вкупно	34.732.435	36.671.957	36.418.676	27.420.973	38.211.324	38.595.617	28.304.183

Извор: МЗШВ, 2017

Откупот на грозјето во 2017 година беше намален со оглед на намаленото производство за 50%, како резултат на појавата на ниски зимски температури и пролетни мразеви. Согласно податоците за исплатени финансиски обврски за откупено грозје, од страна на винарските визби **откупени** се вкупно **55.258 тони грозје**, што претставува намалување во споредба со минатата година од **-53%**.

Табела 31: Откуп на винско грозје од домашни визби, 2011-2017 година

Година	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Откуп (во тони)	115.542	126.857	163.125	82.481	150.831	125.268	55.258

Извор: МЗШВ, 2017

6.2.2. Регистар на лозови насади при МЗШВ

Регистарот на лозови насади, како дел од регистрите на постојани насади (лозов, овошен и регистар на насади под маслинки) беше интегриран и во рамките на СИЗП (LPIS), вклучително и специфичните податоци кои се однесуваат на секој поединечен регистар-површини, сорти, година на подигнување, растојание помеѓу редовите, систем за наводнување и сл.

Согласно анализата на овие веќе дигитализирани податоци во рамките на СИЗП, вкупните површини под лозови насади достигнуваат околу 33.400 ха. Доколку се има во предвид дека од вкупните лозови насади 30% отпаѓаат на трпезно грозје, вкупните површини под лозови насади со винско грозје, односно за производство на вино, во Република Македонија се околу 23.500 хектари.

6.2.3. Производство на вино

Во моментот постојат над 75 регистрирани винарски визби со вкупен капацитет за преработка на грозје во вино од над два милиони хектолитри т.е приближно два пати поголем од годишното производство на вино. Зголемувањето на бројот на винарски визби од 28 во 2003 на 75 во 2017 (главно визби со мала и средна големина), се должи на концентрирање на производство на висококвалитетни вина во шишиња, со контрола на сортите, лозовите насади и бербата, софистицирана преработка и маркетинг технологии кои се конкурентни како на домашните така и на странските пазари.

Табела 32: Производство на вино, 2013- 2017 година

Година	2013	2014	2015	2016	2017
Вкупно производство на вино (илј. литри)	146.259	93.469	136.024	127.713	80.179

Извор: МЗШВ, 2017

6.3. Сточарско производство

Основна цел на сточарското производство е обезбедување на населението со високо квалитетни сточарски производи, млеко и месо. Во Република Македонија сточарството во најголема мерка е застапено во ридско-планинските предели во периметар на северната, западната и источната граница со широчина на појасот од 10-80 км. Овие региони се граничат со регионите за производство на поледелски

култури со што се зголемува интеракцијата од аспект на искористувањето на нус производите од поделството во исхраната на добитокот.

Нашата земја во голема мерка зависи од увезената добиточна храна како: пченка, протеини и растителни масти (соја и сончоглед, пченкарен глутен), како и комплетни мешавини или додатоци (комбинација од протеини или протеини, минерали и витамини). Македонија е нето увозник на сурово месо, колбаси и слични производи од месо и млечни производи, додека е нето извозник само на јагнешко месо, а во одредени години и на јајца.

Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2017 година, во споредба со 2016, вкупниот број на говеда е зголемен за 0,1%. Бројот на говедата кај индивидуалните земјоделски стопанства е намален за 0,5%, додека бројот на говедата кај деловните субјекти е зголемен за 22,5%. Бројот на свињите кај деловните субјекти во 2017 година, во споредба со 2016 година, е намален за 4,5%, додека кај индивидуалните земјоделски стопанства е зголемен за 1,6%. Зголемување на бројот на овците е забележано кај индивидуалните земјоделски стопанства за 1,0%, а кај деловните субјекти бројот на овци е намален за 19,7%. Во истиот период, бројот на козите кај индивидуалните земјоделски стопанства е зголемен за 6,2%, а кај деловните субјекти е намален за 20,7%. Бројот на живината во 2017 година, во споредба со претходната година, е намален за 1,4%.

Табела 33: Бројна состојба на добиток 2013-2017

Вид на добиток	2013	2014	2015	2016	2017
говеда	238.333	241.607	253.442	254.768	255.036
овци	731.828	740.457	733.510	723.295	724.555
кози	75.028	81.345	88.064	101.669	107.466
свињи	167.492	165.054	195.443	202.758	202.197
живина	2.201.550	1.939.879	1.761.145	1.865.769	1.840.173
пчелни семејства	68.294	73.869	73.960	81.476	75.406

Извор: ДЗС, 2018

Пчеларството како гранка бележи намалување на бројната состојба за 6.070 пчелни семејства или за 7,5% во споредба со 2016 година.

6.3.1. Говедарство

Говедарството е основна гранка на сточарството и е најзастапено во ридско-планинските региони по должината на северната, западната и источната граница на земјата. Националната расна структура вклучува претежно млечни раси на говеда, но застапени се и комбинирани раси за месо и млеко.

Расната структура во 2017 година не е значително променета во однос на минатата година, која главно ја сочинуваат холштајн-фризиска раса (претежно за млеко), буша (автохтона раса која се користи за млеко, месо и во исклучителни случаи за работа во тешко достапните подрачја), сименталска раса (млеко/месо), монтафонска раса (млеко/месо) и оберталска раса (млеко/месо).

Општата структура на одгледувачите на говеда проценета е на следниов начин:

Традиционални фармери, кои одгледуваат нископродуктивни 1-3 крави со ниско годишно производство на млеко од 2-3 илјади литри/крава. Ниската продуктивност се јавува поради несоодветните услови на одгледување, како и слабиот квалитет на добиточна храна. Овој тип на производители не претставува солидна основа за идното пазарно производство. Семејни фарми, кои имаат 5-20 крави со годишно производство на млеко од 4-5 илјади литри/крава просечен принос. Најчесто тие се мешани фарми кои треба да претставуваат идна основа за развој на говедарството. Специјализирани фарми, со повеќе од 20 крави со висока продуктивност и годишно производство на млеко од над 5 илјади литри/крава. Бројот на ваквите типови на фарми е мал (само 3% од фармите). Фарми со повеќе од 50 грла се само 1% од вкупниот број. Тие треба да бидат носители на производство на квалитетен генетски материјал за преостанатите фарми (репродуктивни центри). Говедарството како гранка во 2017 година се карактеризира со благо зголемување на бројната состојба во споредба со 2016 година со мали промени по одредени категории на говеда претставени во графиконот погоре, од каде се гледа зголемување на бројот на говеда стари до 1 година машки грла 14% или за околу 3.798 грла, зголемување на говеда стари над 2 год.-јуници за колење за 49% или за 637 грла и зголемување на бројот над за други говеда стари над 2 год. за 36% или за 7.656 грла. Значително намалување по категориите е следно: говеда стари од 1 до 2 год. - женски грла

за колење за 29,6%, други говеда стари од 1 до 2 год. за 33% и говеда стари над 2 год. - машки грла за 32% или целосно сточниот фонд на говеда е зголемен за 268 грла или 0,1% во споредба со 2016 година.

Табела 34: Бројна состојба на говеда и производство на млеко и месо, 2013-2017 година

година	бројна состојба				производство		
	вкупно говеда	молзни крави	говеда до 1 година	говеда над 2 години	просечна млечност по крава (литри)	производство на кравјо млеко (илјада литри)	производство на говедско месо (тони)
2013	238.333	126.517	61.717	159.763	3.009	380.735	5.485
2014	241.607	126.779	64.169	161.500	3.053	436.257	5.522
2015	253.442	127.663	71.383	164.845	2.828	361.072	4.875
2016	254.768	132.332	58.944	167.639	3.046	403.044	3.962
2017	255.036	137.461	69.654	170.611	2.867	394.140	4.636

Извор: ДЗС, 2018

Во 2017 година зголемен е бројот на молзни крави за 3,9% или за 5.129 грла, како и бројот на говеда над 2 години за околу 1,8% или 2.972 грла, додека бројот на говеда до 1 година е намален за 6,3% или 4.228 грла. Производството на кравјо млеко е намалено во споредба со 2016 година за 2,2% или за 8.904 илјада литри, додека производството на говедското месо е зголемено за 17% или за 674 тони во споредба со 2016 година. Домашното производство на говедско месо делумно ја задоволува домашната побарувачка, така што потребите во најголем дел се надоместуваат преку увоз.

6.3.2. Овчарство

Еколошките чисти зони и пространи пасишта кои зафаќаат повеќе од половината од вкупното земјоделско земјиште претставуваат одлична основа за развој на овчарството. Овчарството во голема мерка се базира на мали индивидуални и семејни фарми со големина на стадо од 20 до 200 овци, а поретко со над 300 со комбинирана производна насока (млеко, месо и волна). Околу 95% од молзните овци се одгледуваат од страна на индивидуални земјоделски стопанства.

Расната структура на популацијата на овци во Република Македонија воглавно се состои од расата оплеменета „праменка“, застапена со „овчеполски сој“ и „шарпланински сој“. Во последно време се зголемува бројноста на мелезите од расите „виртемберг“ (за производство на месо) и „аваси“ (за производство на млеко). Со оглед на доминантната можност за извоз на јагнешко месо, традиционално не постои јасно дефинирана производствена ориентација (месо-волна наспроти млеко-месо).

Во 2017 година вкупниот број на овци изнесува 724.555 грла што претставува благо зголемување од околу 1.260 грла во споредба со минатата година 0,17%. Истовремено се бележи зголемување на бројот на овци за приплод за околу 9.131 грла или за 1,1%, пропратено со намалување на категоријата на јагниња и шилежиња за 5,2 % или околу 6.493 грла.

Табела 35: Бројна состојба на овци и производство на млеко, месо и волна

Бројна состојба на овци	2016	2017
Овци	723.925	724.555
Молзни овци	529.600	510.893
Број на стрижени овци	547.803	670.973
Јагниња и шилежиња	123.426	116.963
Овци за приплод	555.932	565.063
Овни и други јалови овци	43.937	42.559
Производство на овчо млеко (во илјади литри)	41.066	35.364
Просечна млечност по молзна овца (во литри)	78	69
Производство на овчо месо (во тони)	3.737	3.422
Производство на волна (во тони)	851	1.359
Просек по стрижена овца (во kg)	2,0	2,0

Извор: ДЗС, 2018

Вкупното производство на овчо млеко во 2017 година изнесува 35.364.000 литри и претставува зголемување од околу 1% во однос на претходната година пред се како резултат на зголеменото просечно производство на млеко по молзна овца за 1 л/грло.

Најголем дел од овчото млеко се преработува во бело овчо сирење (од типот на фета) кое се продава на домашниот пазар, но и мали количества се извезуваат во соседните земји. Други домашни млечни производи се овчи кашкавал, кисело млеко и сурутка. Млечните овчи производи имаат добар извозен потенцијал поради ниските производствени трошоци и високиот квалитет. Сепак, слабата производствена технологија како и недоволната хигиена и примена на стандардите за квалитет, претставуваат значителен недостаток за развој на овие производи.

Во 2017 година вкупното производство на волна изнесува 1.359 тони, со просечно производство од 2,0 кг по овца.

Табела 36: Производство на месо 2016-2017, во тони

година	Говедско месо	Свинско месо	Овчо месо	Живинско месо
2016	3.962	12.786	3.737	1.509
2017	4.636	13.105	3.422	1.716

Извор: ДЗС, 2018

Производството на месо во 2017 година изнесува 22.879 тони, што претставува зголемување од околу 4% во споредба со 2016 година. Ова зголемување првенствено се должи на зголеменото производство на говедско месо за 674 тони или 17% и за 13,7% или 207 тони на живинско месо и за 2,4% или 319 тони на свинско месо во споредба со 2016 година. Кај овчото месо намалено е производство за 8,4% или 315 тони.

Од табеларен преглед за производство на месо во тони се гледа дека најголем процент на производството на месо отпаѓа на свинското 57,2%, потоа на говедското 20,26%, 14,96% на овчо и 7,5% на живинското месо.

6.3.3. Козарство

Во 2017 година регистрирани се 107.446 грла кози што претставува зголемување за 5.797 грла или околу 5,7% во споредба со 2016 година.

Козарството како сточарска гранка најзастапено е кај индивидуалните земјоделски стопанства (со околу 98%). Расниот состав на козите главно е од типот на балканска коза со изразено присуство на мелези од санската раса, но има и козарски фарми кои располагаат со подобрен расен состав од расата на алпина.

Табела бр 37: Бројна состојба на кози производство на млеко 2013-2017 година

година	Број на кози	Број на молзни кози	Просек по молзна коза, литри	Производство на козјо млеко, '000 литри
2013	75.028	51.805	278	14.395
2014	81.344	53.781	253	13.587
2015	88.064	63.948	243	15.568
2016	101.669	70.082	276	19.336
2017	107.466	76.548	251	19.250

Извор: Извор: ДЗС, 2018

Вкупното производство на козјо млеко во 2017 година изнесува 19.250.000 литри. Просечниот принос на млеко на козите е 251 литри по молзна коза.

Бројот на одгледувачите на кози се зголемува како резултат на побарувачката на пазарот за козјо млеко и заради неговата профитабилност. Сепак, главните проблеми со кои се соочува оваа конкурентна

гранка во развој се недостатокот на примена на техничко-технолошките решенија на фармите и генерално недоволното искористување на достапните природни и други ресурси во оваа индустрија.

Пазарот за козјо млеко сè уште е слабо развиен. Цената на козјото млеко е половина од цената на овчото млеко (т.е. скоро еднаква со цената на кравјото млеко), па поради тоа, многу од фармерите на овци го мешаат козјото со овчото млеко.

Поради релативно високите цени на преработките од козјо млеко, сè повеќе фармери се опремуваат со објекти за преработка на ниво на фарма со цел производство на специјални видови на козјо (или мешано) сирење.

6.3.4. Свињарство

Согласно податоците на ДЗС регистрирани се 202.197 грла свињи, што претставува благо намалување од 0,3% или 561 помал број на грла во споредба со 2016 година.

Табела 37: Бројна состојба на свињи

Категорија	2016	2017
Прасиња до 20 кг	69.332	61.266
Свињи од 21 до 50 кг	34.127	34.338
Свињи за гоее	70.628	80.019
Назимки и спрасни назимки	5.778	5.552
Маторици	21.706	20.162
Нерези	1.177	860
Вкупно свињи	202.758	202.197

Извор: ДЗС, 2018

Зголемување на бројот на категорија свињи за гоее е 13,3% во однос на 2016 година или за 9.391 грло, додека е намален бројот на нерези за 26% или за 317 броја и прасиња до 20 кг за 11,6% или 8.066 грла во споредба со 2016 година.

6.3.5. Живинарство

Вкупниот број на живина во 2017 година изнесува 1.840.173 броја, од кој на кокошки несилки отпаѓа 1.466.028 грла или 79,6%. Бројот на живина во 2017 година е намален за 25.596 броја или 1,3% во споредба со 2016 година. Околу 76% од живината е застапена кај индивидуалниот сектор.

Табела 38: Број на живина и производство на јајца

Показател	2016	2017	2017/2016 (%)
Број на живина	1.865.769	1.840.173	-1,3
Кокошки несилки	1 352 762	1 466 028	+8,3
Гоени пилиња	97 322	20 456	-78,9
Производство на јајца (во илјада парчиња)	177 521	224 596	+26,5
Просек по кокошка (во парчиња)	131	153	+16,8

Извор: ДЗС, 2018

Бројот на несилки во 2017 година е зголемен за 113.266 броја или за 8,3% во споредба со 2016 година, исто така производство на јајца е зголемено за 47.075.000 или за 26,5%, како и просек по кокошка е зголемен за 22 или за 16,8%, додека производство на гоени пилиња е намалено за 76.866 или за 78%.

6.3.6. Пчеларство

Табела 39: Број на пчелни семејства и производство на мед

Ставка	2013	2014	2015	2016	2017
пчелни семејства	68 294	76 869	73 960	81 476	75 406
производство на мед (во тони)	784	723	688	834	395
просек по пчелно семејство (кг)	12	10	9	10	5

Извор: ДЗС, 2018

Бројот на пчелни семејства во 2017 година изнесува 75.406 што претставува намалување за околу 6.070 или 7,4% во споредба со 2016 година. Годишното производство на мед во 2017 година е 395 тони и 5 кг по пчелна кошница, што претставува намалено производство на мед за 439 тони или 52% поради намален принос по кошница за 50% во споредба со 2016 година кога принос по кошница изнесуваше 10 кг.

6.4. Органско земјоделско производство

Органското земјоделско производство бележи значителен пораст според бројот на субјекти во последните три години. Според статистичките податоци на МЗШВ, во Република Македонија во 2017 год. има 654 оператори на органско земјоделско производство, во 2016 год. се регистрирани 533 и во 2015 год. - 481 производител.

Според состојбата на вкупното обработливо земјиште, под растително органско земјоделско производство сертифицирани се вкупно во Р. Македонија во 2017 год – 2.900 ха, 2016 год - 3.240 ха, во 2015 год. се регистрирани 3.089 ха.

Во сточарското органско производство водечка гранка е овчарството и според состојбата во 2015 год, вкупниот број на овци, говеда и кози изнесува 77.199; во 2016 год - вкупен број од 86.123 и 2017 год вкупен број од 104.784 на сточарското производство, со значителен пораст кај овците и говедата (регистрации говеда вкупен број 8.565, овци со вкупен број 92.386 и вкупен број на регистрирани кози 3.833).

Во пчеларското органско производство вкупниот број на пчелни семејства во периодот од 2015 год. изнесува 6.932, во 2016 год – 7.760 пчелни семејства и во 2017 год, со вкупен број од 7.676 пчелни семејства.

Табела 40: Органско земјоделско производство 2015-2017

Број на субјекти регистрирани -оператери за органско земјоделско производство по години			
година	2015	2016	2017
број на оператори	251	533	654
обработливо земјоделско земјиште за растително сертифицирано органско производство			
површина во ха	3 089	3 240	2 900
сточарско органско производство			
број на овци, говеда и кози	77.199	86.123	104.784
пчеларско органско производство			
број на пчелни семејства	6.932	7.760	7.676

Извор: МЗШВ, 2017 година

Согласно Националната програма за земјоделство и рурален развој 2013–2017 година, финансиската поддршка на органското производство продолжи и во 2017 година. Освен утврдената поддршка, која беше 30% повисока од висината на дирекните плаќања за конвенционалното производство, за 2017 година беа предвидени мерки на поддршка со дополнителна поголема висина: 50% за поледелски култури, сточарско и пчеларско производство, 70% за овоштарство и лозарство и 100% за градинарско производство. Сите интервенции кои се превземаат во насока на поголем раст на органското производство во Република Македонија, ќе продолжат и во 2018 година.

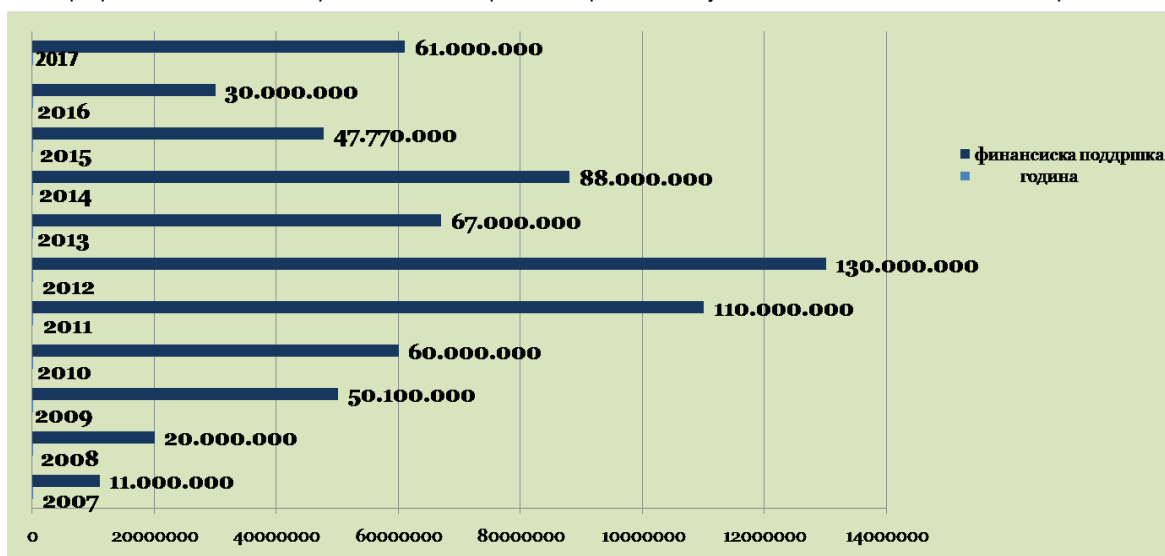
Моментално контролата и сертификацијата на органското земјоделско производство ја спроведуваат две овластени сертификациски тела: Балкан Биосерт и Процерт Контрола и Сертификација ОКС ДООЕЛ.

вид/култура	2015 година			2016 година			2017 година		
	во преод	органиско	вкупно/ха	во преод	органиско	вкупно/ха	во преод	органиско	вкупно/ха
житли	187,29	417,13	604,42	358,82	579,58	938,40	317,79	621,80	939,59
фуражни	231,65	745,68	977,33	209,60	539,38	748,98	238,61	442,57	681,18
индустриски	-	-	-	-	-	-	-	-	-
маслодајни	82,7	20,86	103,56	10,00	32,84	42,84	5	27,78	32,78
ароматични/лекови	175,16	25,84	201	173,87	400,80	574,67	149,11	143,86	292,97
овошни	220,28	179,91	400,19	178,01	244,13	422,14	289,70	269,50	559,20
лозови	49,71	26,68	76,39	11,29	6,25	17,54	9,03	15	24,03
градинарски	42,36	41,52	83,88	53,23	39,94	93,17	65,17	109,21	174,38
угар	103,28	539,01	642,29	171,69	230,45	402,14	151,30	40,91	192,21
Сточарско органиско производство									
вид животно	2015 година			2016 година			2017 година		
	во преод	органиско	вкупно/бр	во преод	органиско	вкупно/бр	во преод	органиско	вкупно/бр
говед	1.606	1.574	3.18	1.594	1.723	3.317	4.061	4.504	8.565
овци	34.243	35.764	70.007	32.577	46.087	78.664	49.094	43.292	92.386
кози	1.235	2.777	4.012	1.278	2.864	4.142	1.451	2.382	3.833
Пчеларско производство									
пч. семејства	2015 година			2016 година			2017 година		
	во преод	органиско	вкупно/бр	во преод	органиско	вкупно/бр	во преод	органиско	вкупно/бр
	1.366	5.566	6.932	2.132	5.628	7.76	2.118	5.558	7.676

Со цел развој на органското земјоделско производство во Република Македонија, се започна со финансиска поддршка на органското производство од 11 милиони денари, а за 2017 година – 61 милион денари за финансиска поддршка за органските фармери и сите други субјекти вклучени во системот на органското производство.

Финансиската поддршка на органското земјоделско производство е претставена во доленаведениот графикон:

Графикон 15: Висина на финансиска поддршка на органско земјоделство, 2007-2017 година/денари

6.5. Рибарство

Вкупното производство на риби во Република Македонија се однесува на уловот од стопанскиот риболов на риболовните води и аквакултурното производство.

Рибите од риболовните води за вршење стопански и организирање рекреативен риболов (освен од водите за кои постојат посебни акти за забрана) се даваат на користење за вршење стопански риболов и организирање рекреативен риболов, по пат на концесија за период од 6 години согласно одредбите од Законот за рибарство и аквакултура. Аквакултурното производство го вршат одгледувачи на риби во рибнички капацитети кои се регистрирани во Регистар на одгледувачи на риби кој се води во МЗШВ. Во регистарот се запишани 107 одгледувачи на риби.

Производството на поважните видови риби од регистрираните субјекти во аквакултурата и производството од улов при вршење на стопански риболов според евиденциите на МЗШВ за 2015, 2016 и за 2017 година е како следи:

Табела 41. Производството на поважните видови риби

Вид риба	2015*	2016*	2017*
	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.	Вкупно/кг.
Пастрмка	822205	1142840	1128413
Крап	381400	513819	588887
Сом	521	3207	4747
Јагула	794	905	914
Други	106005	130953	85946
Вкупно	1310131	1791724	1808907

Извор : МЗШВ, 2017

Врз основа на доставени податоци од рибничките капацитети кои се запишани во регистарот на одгледувачи на риби заклучно со декември 2017 година (вкупно 107) и евиденцијата за улов на риба доставена од концесионерите на рибите за вршење стопански риболов (се врши на риболовните води Охридско Езеро, Преспанско Езеро, Дојранско Езеро и акумулација Шпиле). Во аквакултурното производство, најзначајно е производството на пастрмка и крап. Покрај овие видови, во рибничките капацитети се произведуваат и сом, амур и толстолобик. Со вршење стопански риболов покрај пастрмката и крапот како позначајни економски видови се изловуваат и јагулата, сомот, црвенперката, белвицата, кострешот линишот и други.

Покрај аквакултурното производство и стопанскиот риболов, се проценува дека со вршење рекреативниот риболов на годишно ниво се изловуваат околу 120 до 140 тони од сите видови риби.

За целите на следење на производството и прометот на порибителниот материјал во МЗШВ се води регистар на репроцентри за производство на порибителен материјал наменет за порибување на риболовните води во кој до 2017 година се запишани 5 субјекти. Заклучно со декември 2017 година година во регистарот на одгледувачи на порибителен материјал наменет за порибување на рибници се евидентирани 35 субјекти.

Според официјалната статистика, просечно домаќинство во Република Македонија во изминатиот период конзумира околу 20 кг риба и рибни производи (што резултира во околу 5-7 кг годишна потрошувачка по жител).

Трговската размена со групата на риби и производи од риби ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи во предвид дека земјата нема излез на море. Учетството на увозот на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2017 година беше 1,7%.

Увозот на риби и производи од риби во периодот 2016-2017 година во земјите членки на ЕУ е како следи:

Табела 42: Увоз на риби и производи од риби во периодот 2016-2017

МК Увоз од ЕУ-28	

Тариф. ознака	Наименување	2016			2017		
		Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност	Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност
1604	Приготвени или конзервирани риби; кавијар	547	2.068	47,2%	611	2.239	36,1%
1605	Черупкари, мекотелци и други видови безрбетници, приготвени или конзервирани	3	23	0,5%	4	15	0,2%
0303	Риба, замрзната	652	770	17,6%	1.124	1.495	24,1%
0302	Риби, свежи или разладени	223	1.198	27,4%	350	1.834	29,5%
0307	Мекотелци со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	10	55	1,3%	81	381	6,1%
0306	Черупкари со черупка или без черупка, свежи, разладени, замрзнати, сушени, солени	5	54	1,2%	6	62	1%
Вкупно увоз на риби и рибни производи		1.492	4.377	100%	2.245	6.200	100%

Извор : МЗШВ, 2017

Извозот на риби и производи од риби во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 за 2017 учествува со 0,1% (исклучиво заради извозот на полжави свежи или конзервирани – тарифен број 0307 60 90 и 1605 58 00 00). Извозот на риби, производи и преработки од риба во периодот 2016-2017 година во земјите членки на ЕУ е како следи:

Табела 43: Извоз на риби и производи од риби во периодот 2016-2017

Тариф. ознака	Наименување	МК Извоз во ЕУ-28					
		2016			2017		
		Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност	Колич. во тони	Вред. во 1000€	Учест. од вредност
1605580000	Полжави други освен морски полжави, преработени или конзервирани	42	70	56%	0	0	0%
0304	Рибни филети и друго свежо, оладено или замрзнато	0	0	0%	2	6	23%
0303	Риба, замрзната	0	0	0%	1	1	4%
0308		0	0	0%	2	2	8%
0307 60	Полжави, други освен морски полжави	0	0	0%	2	6	23%
Вкупно Извоз на риби и рибни производи		98	125	100%	18	26	100%

Извор : МЗШВ, 2017

6.6. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

6.6.1. Трговска размена на примарни земјоделски производи, преработени земјоделски производи и за рибни производи

Процесот на трговска интеграција на Република Македонија започна по нејзиното осамостојување. Процесот на трговска интеграција на Република Македонија може да се подели на регионална, глобална и Европска интеграција. Процесот на регионална интеграција е означен со низата Договори за слободна трговија (ДСТ) со земјите од регионот. Глобалната интеграција ја означува влезот на

Република Македонија во Светската трговска организација во 2003 година, додека процесот за Европската интеграција е дефиниран со Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Еден од принципите на системот на СТО е земјите да ги намалат трговските бариери и да дозволат трговијата да се одвива слободно. Република Македонија при преговорите во СТО се согласи на значителна либерализација кај најголем дел од производите, додека за земјоделските производи царинската заштита е задржана на задоволително ниво, поради значењето на земјоделскиот сектор.

Како најчести форми за постигнување на понатамошна трговска либерализација се: формирање на преференцијални трговски договори, слободни трговски зони, царински униии и заеднички пазар (common market на пр. ЕУ).

Главни цели на регионалните договори за слободна трговија се стимулирање на растот на домашната економија преку :

- подобар пристап на пазарот на националните извозни производи во други земји;
- привлекување и зголемување на странските директни инвестиции како и модерна технологија како придружен елемент на инвестициите
- зголемување на продуктивноста на производството и конкуренцијата како на домашниот, така и на странскиот пазар.

Договорот за Слободна трговија со Европската Унија е најзначаен преференцијален договор, поради обемот на трговската размена меѓу Република Македонија и ЕУ. Врз основа на трговскиот договор повеќето бариери за влез на македонските земјоделски производи беа отстранети, освен за вино, „baby beef“ - говедско месо, шеќерот и риби и рибни производи, за кои се договорени царински квоти или постепена либерализација. Од друга страна Република Македонија, за влез на земјоделско-прехранбените производи со потекло од ЕУ:

- ги укина царинските стапки за производите кои се дефинирани како нечувствителни,
- за високо чувствителните производи договорена е примена на максимална царинска заштита, а за дел од нив се договорени бесцарински квоти.

Како дел од трговските интеграции поврзани со процесот на пристапување на Република Македонија кон ЕУ е и членството во Централно европскиот договор за слободна трговија – ЦЕФТА, како средство за регионална соработка и доказ за политичката и организациона зрелост на земјите претенденти за влез во ЕУ.

ЦЕФТА Договорот беше ратификуван на 19-ти декември 2006 година во Букурешт Романија.

6.6.2. Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи

Во 2017 година, вкупната трговска размена (индустриски+земјоделско-прехранбени производи) (извоз+увоз) во споредба со 2016 година е зголемена за 13,4%. Вкупниот извоз (индустриски + земјоделско-прехранбени производи) во 2017 година во споредба со 2016 година, беше зголемен за 15,6%, вкупниот увоз (индустриски+земјоделско-прехранбени производи) во 2017 година во споредба со 2016 бележи зголемување од 11,7%. Извозот на земјоделско-прехранбените производи во 2017 година во споредба со 2016 е зголемен за 1% (од €530,5 милиони во 2016 на €536,2 милиони во 2017), а увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2017 година во споредба со 2016, е зголемен за 5,8% (од €718 милиони на €759,8 милиони).

Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во вкупниот извоз на Република Македонија во 2017 година е намалено во споредба со учеството во 2016 година и изнесува 10,27%, додека учеството на увозот земјоделско-прехранбени и рибни производи е скоро на истото ниво во 2017 година со учеството во вкупниот увоз во 2016 година и изнесува 11,13%.

Трговскиот дефицит во 2016 година бележи намалување од 12,3% и изнесуваше €187,5 милиони, додека во 2017 година трговскиот дефицит бележи пораст од 19,2% и изнесува €223,6 милиони.

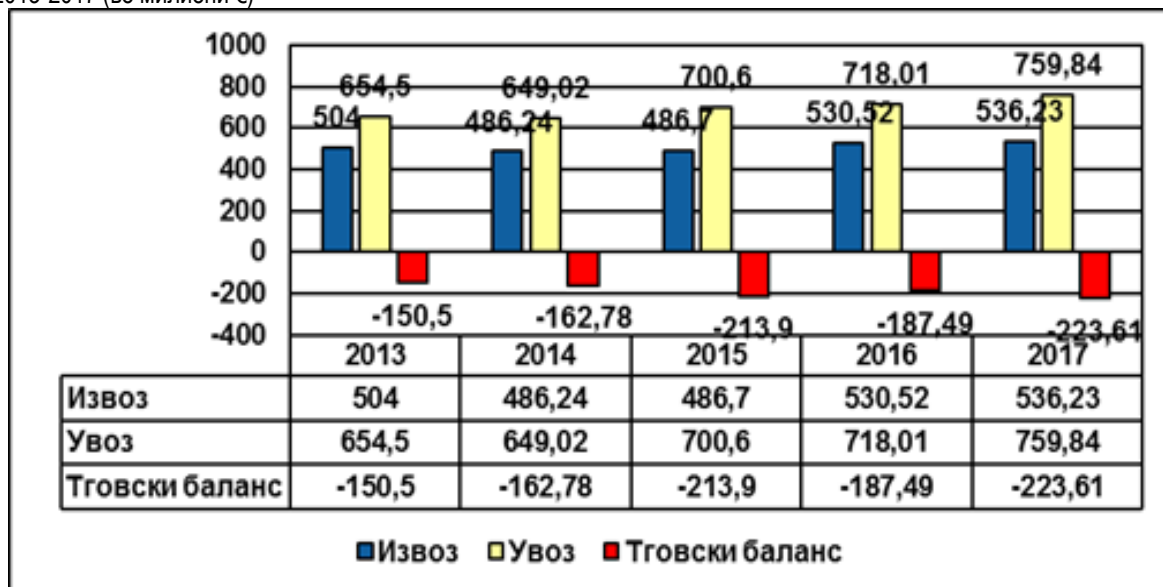
Табела 44: Вкупна трговска размена и трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2013-2017 (во милиони €)

		Вкупна трговија (индустриски + земјоделски производи)	Трговија со земјоделско- прехранбени и рибни производи	Учество на земјоделско- прехранбени и рибни производи во вкупната трговија
2013	<i>Извоз</i>	3.211,80	504	15,69%

	Увоз	4.968,40	654,5	13,17%
	Баланс	-1.756,60	-150,5	8,57%
2014	Извоз	3.722,95	486,24	13,06%
	Увоз	5.484,96	649,02	11,83%
	Баланс	-1.762,01	-162,78	9,24%
2015	Извоз	4.051,23	486,7	12,01%
	Увоз	5.776,93	700,6	12,13%
	Баланс	-1.725,70	-213,9	12,39%
2016	Извоз	4.329,27	530,52	12,25%
	Увоз	6.106,73	718,01	11,76%
	Баланс	-1.777,46	-187,49	10,55%
2017	Извоз	5.007,19	536,23	10,71%
	Увоз	6.824,92	759,84	11,13%
	Баланс	-1.817,73	-223,61	12,30%

Извор: Државен завод за статистика

Графикон 16: развој на Македонската трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот 2013-2017 (во милиони €)

Извор: Државен завод за статистика

6.6.3. Најзначајни партнери на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2017 година

Европската унија-28 е дефинитивно најзначајниот партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи и во 2017 година.

Вкупна вредност на трговската размена со ЕУ-28 со земјоделско-прехранбени производи во 2017 година (извоз+увоз) изнесува €640 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз на овие производи во 2017 година изнесува 50,4%, додека учеството на увозот од ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2017 година изнесува 48,6%.

Втор најзначаен партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи, во 2017 година, се земјите членки на ЦЕФТА 2006, со вкупна вредност на трговската размена (извоз+увоз) од €385,1 милиони. Учеството на извозот на земјоделско-прехранбени и рибни производи во земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот извоз на овие производи во 2017 година изнесува

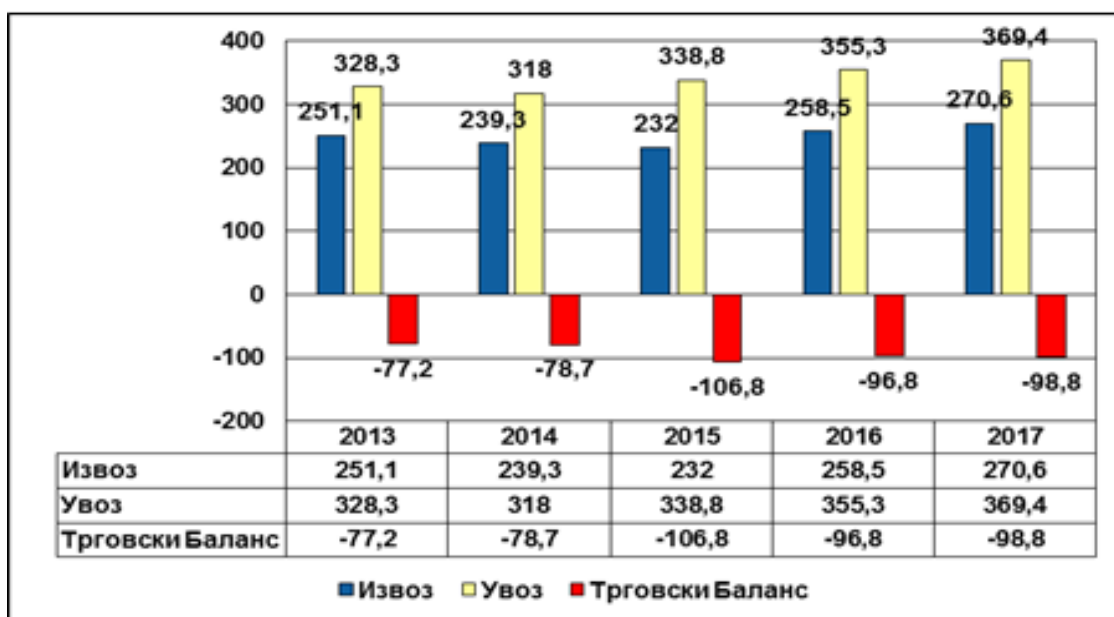
31,3%, додека учеството на увозот од земјите членки на ЦЕФТА 2006 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2017 година изнесува 28,6%. Најзначаен трговски партнер од земјите членки на ЦЕФТА 2006 е Србија со учество од 11,9% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 22,3% во вкупниот увоз на овие производи. Следи Босна и Херцеговина (со учество од 5,1% во вкупниот извоз и учество од 4,2% од вкупниот увоз) а во однос на извозот Косово треба да се смета за значаен партнер со учество од 8,3% од вкупниот извоз, додека останатите заемни членки на ЦЕФТА 2006 (Црна Гора, Молдова и Албанија) се со помало учество во трговската размена.

Исто така треба да се спомене и Турција која е земја кандидат за влез во ЕУ, со која Република Македонија има склучено Договор за слободна трговија и значаен трговски партнер на Република Македонија со учество од 0,76% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи и учество од 3,3% во вкупниот увоз на овие производи. Најзначаен не Европски партнер во однос на извозот на земјоделско-прехранбени производи е САД, со учество од 5% од вкупниот извоз (заради големиот извоз на тутун). Во однос на увозот како најзначаен не европски партнер е Бразил со учество од 4,9% од вкупниот увоз, ова од причина што во 2017 година од Бразил се увезени големи количини на шеќер, живинско месо и кафе.

6.6.4.Трговија со земјоделско-прехранбени и рибни производи меѓу Република Македонија и ЕУ-28 во 2017 година

Трговската размена на Република Македонија со ЕУ-28 има просечно учество од околу 48% во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи за периодот од 2013 до 2017 година. Во 2017 година учеството на извозот на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во вкупниот извоз изнесуваше 50,5%, додека учеството на ЕУ-28 во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени производи изнесуваше 48,6%.

Графикон 17: Преглед на податоците за извоз, увоз и трговски баланс со ЕУ-28 - 2013-2017 (мил. €)

Во периодот од 2013 до 2016 година, трговската размена со земјоделско-прехранбени производи меѓу Република Македонија и ЕУ-28 варираше, како во однос на извозот, така и во однос на увозот. Во 2017 година Македонскиот извоз на земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 бележи зголемување за 4,7% (од €258,5 милиони во 2016, на €270,6 милиони во 2017), а увозот на овие производи бележи зголемување од 3,9% (од €355,3 милиони во 2016, на €369,4 милиони во 2017). Како резултат на ова, во 2017 година во споредба со 2016 година, бележиме зголемување на трговскиот дефицит од 2.1% (од €96,8 милиони во 2016 на €98,8 милиони во 2017).

Најзначајна ЕУ дестинација за извоз на Македонските земјоделско-прехранбени и рибни производи во 2017 година беше Грција (со учество од 16,6% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот; јагнешко месо; и различни видови на конзервиран и свеж зеленчук, како најзначајни извезени производи.

Следна е Германија со учество од 13,7% од вкупниот извоз во ЕУ-28, со следните производи: вино; тутун; разни живи растенија со нивните калема, гранчиња и др.; зеленчук полуприготвен; конзервиран зеленчук, и некои други производи. Следна е Хрватска (со учество од 13% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со виното, бисквити и вафли, конзервиран зеленчук, тутун, како најзначајни извезени производи. Следи е соседна Бугарија (со учество од 12,8% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со тутунот, јаболка, свежи пиперки, како најзначајни извезени производи. Потоа следи Белгија (со учество од 8,1% од вкупниот извоз во ЕУ-28), со тутунот како најзначаен извозен производ. Следна е Италија со учество од 6,4% од вкупниот извоз во ЕУ-28 и најзначајни извезени производи се: јагнешко месо, сушен зеленчук, печурки полуприготвени или конзервирани, зеленчук полуприготвен и конзервиран зеленчук и некои други производи. Потоа е Полска со учество од 5,7%, со тутун, зелка и надворешни растенија. Потоа е Романија (со учество од 5,7% од вкупниот извоз во ЕУ-28) со бисквити и вафли, грозје, јаболки и зелка. Словенија со учество од 3,6% од вкупниот извоз во ЕУ-28, и тн.

Во однос на увозот во 2017 година, Германија, Полска, Хрватска и Бугарија се јавуваат како најзначајни трговски партнери од ЕУ-28, со учество од 13,8%, 12,1%, 10,4% и 10,1% од вкупниот увоз од ЕУ-28. Најзначајни производи увезени од Германија се: свинско месо свежо, разладено или замрзнато, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, разни видови на сирење, екстракти од слад и друго. Од Полска најзначајни увезени производи се: говедско месо, свежо или разладено, месо од живина, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, преработки од месо и некои други производи. Од Хрватска најмногу се увезуваат: месо од живина, шеќер, чоколади, цигари, сирење, конзервирана риба, супи и чорби хомогенизирани, алкохолни пијалоци, тутун и други производи. Од Бугарија се: масло од сончоглед, бисквити и вафли, тутун, пченка, месо од живина и некои други производи; Следи Италија со учество од 8,9%, а најзначајни увезени производи се: кафе, тестенини, производи на дуго место неспомнати или опфатени, месо говедско свежо, разладено или замрзнато, месо од живина. Следна е Грција, со учество од 8,6%, а најмногу се увезува: свежо јужно овошје (портокали, мандарини, грејпфрут, лимони), месо од живина, конзервиран зеленчук (маслинки), прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, храна за исхрана на животни, риба свежа или разладена и некои други производи. Од Австрија со учество од 6,7% од вкупниот увоз од ЕУ-28 се увезени: месо говедско, свежо или разладено, месо говедско замрзнато, прехранбени производи на дуго место неспомнати или опфатени, чоколади, месо свинско, минерална вода со додаток на шеќер, и други производи. Следи Словенија е со учество од 5,1%, Шпанија со учество од 5%, Холандија со учество од 3,8%, Унгарија со учество од 3,7% и тн.

6.6.5. Анализа на трговијата со ЕУ-28 по производи

Трговската размена со групата на риби и рибни производи ја отсликува зависноста на Република Македонија од морска риба и рибни производи имајќи во предвид дека земјата нема излез на море. Учесството на увозот на овие производи во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2017 година беше 1,7%, додека нивниот извоз во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи во ЕУ-28 учествува со 0,01%.

Слично на ова, групата на други земјоделски производи, чиј тарифни линии се после Глава 24 од Царинската тарифа, имаат незначително учество во вкупната трговска размена со земјоделско-прехранбени и рибни производи со ЕУ-28, со учество од околу 0,4% од вкупниот увоз и учество од 0,6% од вкупниот извоз во 2017 година.

Согласно на ова, најголемиот дел од трговската размена во 2017 година меѓу Република Македонија и ЕУ-28, односно учество од 97,9% во вкупниот увоз и учество од 99,4% од вкупниот извоз, отпаѓаат на земјоделско-прехранбените производи со тарифни линии меѓу Глава 1 и 24 од Царинската тарифа. Најголемиот дел од ова отпаѓа на трговијата со примарни земјоделски производи (со учество од 80,4% од вкупниот извоз и учество од 61,7% од вкупниот увоз) и на преработените земјоделски производи кои учествуваат со 19% во вкупниот извоз и со 36,2% во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи.

6.6.6. Анализа на извозот од Република Македонија во ЕУ-28 по производи

Назначајни извезени Македонски земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-28 во 2017 година се: непреработен тутун (со учество од 33,4% од вкупниот извоз), бисквити и вафли (со учество од 11,2%); виното (со учество од 9%), конзервиран зеленчук (со учество од 7,3%), живи растенија (со учество од 5%),

разни видови на зеленчук свеж или разладен (со учество од 4%), јагнешко месо (со учество од 3,3%) и зелка (со учество од 3,1%).

Зголемениот извоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од Република Македонија во ЕУ-28 во 2017 година споредено со 2016 од 4,7% (од €258,5 милиони во 2016, на €270,6 милиони во 2017), е резултат на промената на извозот на следните производи:

1. **зголемен извоз** на: пред се на тутунот за 21% (од €74,6 милиони на €90,3 милиони); Други живи растенија (вклучувајќи ги нивните корења), резници, калем-гра-н-чиња и калеми; мицелиум за 46,7% (од €9,2 милиони на €13,5 милиони); бисквити и вафли за 8,6% (од €27,8 милиони на €30,2 милиони); конзервиран зеленчук за 14,8% (од €18,9 милиони на €21,7 милиони); сладолед (од €1,5 милиони на €3,2 милиони) и некои други производи.
2. од друга страна се забележува **намален извоз** на: јаболка за 43,7% (од €4,8 милиони на €2,7 милиони); грозје за 45,7% (од €3,5 милиони на €1,9 милиони); вино за 5% (од €25,9 милиони на €24,5 милиони); јагнешко месо за 16,6% (од €10,8 милиони на €9 милиони); зелка (од €10,1 милиони на €8,4 милиони); зеленчук замрзнат (од €10,8 милиони на €8,1 милиони) и некои други производи.

6.6.7. Анализа на увозот во Република Македонија од ЕУ-28 по производи

Зголемениот увоз во 2017 година во споредба со 2016 за 3,9% (од €355,3 милиони во 2016, на €369,4 милиони во 2017), беше како резултат на зголемениот увоз на: прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени за 11,9% (од €30,2 милиони на €33,8 милиони); месо од живина за 23,6% (од €23,6 милиони на €27,4 милиони); свинско месо за 7,3% (од €16,7 милиони на €18,1 милиони); пченка (од €0,7 милиони на €3,5 милиони); бисквити и вафли за 10,9% (од €12,9 милиони на €14,2 милиони); чоколади за 10,7% (од €18,6 милиони на €20,6 милиони); пченица за 51,7% (од €2,9 милиони на €4,4 милиони); сирење за 10,5% (од €13,3 милиони на €14,7 милиони); Други живи растенија (вклучувајќи ги нивните корења), резници, калем-гра-н-чиња и калеми; мицелиум за 27,2% (од €3,3 милиони на €4,2 милиони); кафе за 18% (од €6,1 милиони на €7,2 милиони) и некои други производи.

Во однос на увозот во 2017 се забележува **намалениот увоз** на следните производи: масло од сончоглед за (од €22,5 милиони на €7,3 милиони); агруми, свежи (портокали, лимони, мандарини) за 29,2% (од €8,2 милиони на €5,8 милиони); шеќер за 38,2% (од €3,4 милиони на €2,1 милиони); цигари за 12,3% (од €7,3 милиони на €6,4 милиони) и некои други производи.

Најголемо учество во вкупниот увоз на земјоделско-прехранбени и рибни производи од ЕУ-28 во 2017 година имаа следните производи: прехранбени производи на друго место неспомнати ниту опфатени (со учество од 9,2%), месо од живина (со учество 7,4%), чоколади и други прехранбени производи што содржат како (со учество од 5,6%), месо говедско свежи или разладено (со учество од 5,2%), месо свинско свежо, разладено или замрзнато (со учество од 4,9%), бисквити и вафли (со учество од 3,9%), тутун (со учество од 3,9%) и тн.

6.7. Земјоделски пазари и трговија со земјоделско-прехранбени производи

Табела 45: Преглед на трговијата со земјоделско-прехранбени и рибни производи по земји -2016 и 2017 (мил. €)

Земја	Извоз				Увоз				Трговски баланс	
	2016		2017		2016		2017		2015	2016
	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %		
Албанија	19,6	3,69%	16,7	3,11%	4,4	0,61%	5,9	0,78%	15,2	10,8
Бисна и Херцеговина	27,6	5,20%	27,5	5,13%	30,6	4,26%	32,2	4,24%	-3	-4,7
Србија	73,5	13,85%	64,1	11,95%	155,8	21,70%	169,4	22,30%	-82,3	-105,3
Косово	44,2	8,33%	44,5	8,30%	5,3	0,74%	7,1	0,93%	38,9	37,4
Црна Гора	13,1	2,47%	14,5	2,70%	1,2	0,17%	1,4	0,18%	11,9	13,1
Молдова	0,5	0,09%	0,6	0,11%	1,1	0,15%	1,2	0,16%	-0,6	-0,6
ЦЕФТА-Вкупно	178,5	33,65%	167,9	31,31%	198,4	27,63%	217,2	28,59%	-19,9	-49,3

ЕУ-28-Тотал	258,5	48,73%	270,6	50,47%	355,3	49,48%	369,4	48,62%	-96,8	-98,8
Турција	2,4	0,45%	4,1	0,76%	23,1	3,22%	24,9	3,28%	-20,7	-20,8
Бразил	1,6	0,30%	0,3	0,06%	36,8	5,13%	37,3	4,91%	-35,2	-37
САД	33,1	6,24%	26,8	5,00%	4,9	0,68%	7,7	1,01%	28,2	19,1
Останати	56,4	10,63%	66,5	12,40%	99,5	13,86%	103,3	13,60%	-43,1	-36,8
ВКУПНО, цел свет	530,5	100%	536,2	100%	718	100%	759,8	100%	-187,5	-223,6

Извор на податоци: ДЗС, 2017

Табела 46: Вкупно извоз, увоз и трговски биланс на земјоделско-прехранбени производи според групи на производи од Царинската тарифа за 2017 година

Тарифна ознака	Наименување	ИЗВОЗ			УВОЗ			Трговски биланс
		2017			2017			2017
		Количина во тони	Вредност во 1.000 ЕУР	учество %	Количина во тони	Вредност во 1.000 ЕУР	учество %	
01	Живи животни	1.249	2.264	0,4%	713	3.097	0,4%	-834
02	Месо и други кланични производи за јадење	2.825	10.945	2,0%	63.937	106.964	14,1%	-96.019
03	Риби, черупкари, мекотелци и други водни безрбетници	867	2.355	0,4%	5.884	12.375	1,6%	-10.020
04	Млеко и производи од млеко, живински птичји јајца, природен мед	10.672	9.521	1,8%	34.491	45.874	6,0%	-36.353
05	Производи од животинско потекло на друго место неспоменати	134	178	0,0%	1.412	1.947	0,3%	-1.769
06	Живи дрвја и други растенија, луковици, корења, сечено цвеќе	7.105	14.653	2,7%	12.017	7.559	1,0%	7.094
07	Зеленчук, корења и грукти за јадење	134.964	60.049	11,2%	34.713	17.357	2,3%	42.692
08	Овошје и јатчесто овошје, кори од агруми или од дињи и лубеници	108.518	42.601	7,9%	64.657	42.165	5,5%	436
09	Кафе, чај, мате-чај и мируди	1.616	3.988	0,7%	9.366	26.811	3,5%	-22.823
10	Жита	27.351	6.175	1,2%	163.952	30.212	4,0%	-24.037
11	Производи на мелничката индустрија, слад, скроб, инулин, глутен од пченица	1.395	828	0,2%	75.024	21.154	2,8%	-20.326
12	Маслодајни семиња и плодови, индустриски или медицински растенија	8.788	4.122	0,8%	15.301	18.142	2,4%	-14.020
13	Шелак, гуми, смоли и други растителни сокови и екстракти	50	346	0,1%	167	1.981	0,3%	-1.635
14	Растителни материјали за плетарство	0	0	0,0%	181	48	0,0%	-48
15	Маснотии и масла од животинско или растително потекло и производи од нивно разлагање	7.630	6.304	1,2%	56.113	50.237	6,6%	-43.933
16	Преработки од месо, риби, черупкари или мекотелци	5.512	11.001	2,1%	12.131	34.273	4,5%	-23.272
17	Шеќер и производи од шеќер	3.676	7.907	1,5%	103.330	45.696	6,0%	-37.789

18	Какао и производи од какао	4.707	10.778	2,0%	12.387	42.195	5,6%	-31.417
19	Производи врз база на жита, брашно, скроб или млеко, слатки производи	37.594	66.177	12,3%	26.267	47.092	6,2%	19.086
20	Производи од зеленчук, од овошје, од јатчесто овошје	37.215	47.632	8,9%	22.757	31.433	4,1%	16.199
21	Разни производи за исхрана	12.409	22.789	4,2%	21.617	67.647	8,9%	-44.859
22	Пијалаци, алкохоли и оцет	103.799	59.290	11,1%	68.869	38.314	5,0%	20.976
23	Приготвена храна за животни	6.579	811	0,2%	70.926	24.883	3,3%	-24.073
24	Тутун и производи за замена за тутун	29.900	139.155	26,0%	7.486	37.550	4,9%	101.604
Други земјоделски производи над 24 Глава од Царинска тарифа		4.563	6.362	1,2%	2.904	4.831	0,6%	1.531
Вкупно Извоз и Увоз на земјоделско-прехранбени производи со ЦЕЛ СВЕТ		559.118	536.230	100%	886.604	759.839	100%	-223.608

Извор на податоци: ДЗС, 2017

7. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА

Општи цели на политиката за безбедност на храна во Република Македонија се да обезбеди заштита на здравјето на луѓето и заштита на потрошувачите преку имплементација на стандардите на Европската унија.

Системот за контрола на безбедност на храната во Република Македонија е одговорност поделена меѓу Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) и Министерството за здравство (МЗ) на следниов начин:

- Агенција за храна и ветеринарство (АХВ)
- Фитосанитарна управа (ФУ),
- Управа за семе и саден материјал (УССМ), и
- Државен инспекторат за земјоделство (ДИЗ) во рамките на МЗШВ.

Главен напредок и реформа во системот на безбедност на храната беше постигнат со донесувањето на Законот за безбедност на храната. Формирањето на Агенција за храна и ветеринарство како независен орган на Владата на Република Македонија се покажа како најприфатлив организациски модел на системот за безбедност на храна во Република Македонија според критериумите и високите стандарди на Европската Унија.

Агенцијата за храна и ветеринарство ги обединува контролните системи во единствен /интегриран/ систем за контрола на храната во Република Македонија класифицирани во 11 области и тоа :

- контролен систем за здравствена заштита на животните (Control sistem for animal health);
  - контролен систем за храна од животинско потекло (Control system for food of animal origin);
  - контролен систем за увоз на храна од животинско потекло (Control system for imports of food of animal origin);
  - контролен систем за храна за животни и исхрана на животните (Control system for feedingstuff and animal nutrition);
  - контролен систем за ТСЕ и нус производи од животинско потекло (Control system for tse and animal byproducts);
  - контролен систем за ветеринарно-медицински препарати и резидуи (Control system for veterinary medicines and residues);
  - контролен систем за генерална безбедност на храната (Control system for general food hygiene);
  - контролен систем за увоз на храна од растително потекло (Control system for imports of food of plant origin);
  - контролен систем за пестициди (Control system for pesticides) и -контролен систем за благосостојба на животните (Control system for animal welfare)
- Детални податоци за актуелната состојба како и други дополнителни информации поврзани со работењето односно надлежностите на Агенцијата за храна и ветеринарство се достапни на web страната на Агенцијата (www.fva.gov.mk).

7.1. Ветеринарна политика

Законот за ветеринарно здравство, Законот за идентификација и регистрација на животните и Законот за заштита и благосостојба на животните ја уредуваат здравствената заштита на животните и делови на јавното ветеринарно здравство од аспект на здравствена заштита на животните, идентификацијата и регистрацијата на животните како и нивната благосостојба. Согласно наведените закони, Агенцијата за храна и ветеринарство има обврска да обезбеди здравствена заштита на животните преку спроведување на мерки на здравствена заштита како и спроведување на годишни и повеќегодишни програми за здравствена заштита на животните, редовно да ја следи идентификацијата и регистрацијата на животните како и да ја унапредува благосостојбата и заштита на животните во државата.

7.2. Хоризонтални активности

Секторот за здравствена заштита и благосостојба на животните, во соработка со СЕУМС, спроведува активности во рамките на проекти кои се финансирани со предпристапните фондови на Европската Унија, од кои како посебно битни се истакнуваат следните активности. Во рамките на твининг проектот „Понатамошно развивање на контролните системи на надлежните институции за заштита на здравјето на луѓето, животните и растенијата“ започна изготвување на нацрт Законот за здравствена заштита на животните кој ќе биде хармонизиран со европската Регулатива 429/2016. Поради комплексноста на материјата која ја обработува, предвидениот рок за целосна имплементација на горенаведената Регулатива е 21 април 2021 година. Во тој период, Европската Комисија ќе донесе низа делегирани и имплементирачки акти со кои детално ќе се уредат сите подрачја опфатени со Регулативата (болести кои задолжително се пријавуваат, идентификација и регистрација на животните, биосигурносни мерки, сертификати за животни и производи од животинско потекло, контроли). АХВ во 2017 година е директно вклучена во реализација на два проекти, Проект за набавка на вакцини и спроведување на кампањи за орална вакцинација на лисици против беснило, како и твининг Проект кој започна на крајот од 2016 година. Континуирано се спроведуваат активности од јавен интерес од областа на здравствената заштита на животните, при што Агенцијата има склучено договори со 134 ветеринарни друштва.

Во 2017 година се регистрирани 11 ветеринарни друштва за вршење на ветеринарно здравствена дејност заради неисполнување на условите пропишани во Правилникот за објектите, просториите, опремата и хигиенските услови кои треба да ги исполнуваат објектите на ветеринарна амбуланта, ветеринарна станица и ветеринарна болница

Врз работата на Секторот во април месец направена е контрола од страна на Директоратот за аудит и анализа на здравство и безбедност на храна (Directorate for Health and Food Audis and Analysis) (во понатамошниот текст: ФВО) при Комисијата на Европската унија 2017-6121, во однос на мерките за здравствена заштита против болест на чвореста кожа.

Во втората половина на 2017 година АХВ спроведе низа активности за унапредување на системот на здравствена заштита на животните. Предложените активности се однесуваа првенствено на зголемена фреквенција на контролите на добиточните пазари, додека другите мерки ќе се спроведат со кампањата во 2018 година.

- а) Спроведување на попис на говеда паралелно со кампањата за вакцинација против чвореста кожа.
- б) Внесување на географските координати за секое одгледувалиште паралелно со кампањата за вакцинација против чвореста кожа.
- в) Одредување на ефикасноста на вакцинацијата против чвореста кожа со земање парни серуми пред и 28 дена по вакцинацијата.
- г) Зголемени контроли со стандардизирани контролни листи за време на пролетната вакцинација против чвореста кожа

Во текот на 2017 година се изврши исплата на заостанати обврски од претходните години (2014, 2015 и 2016 година) во делот за здравствена заштита на животните кон овластените ветеринарни друштва и Факултетот за ветеринарна медицина Скопје. Исплатата се реализираше согласно предвидените средства од Програмата за користење на средства за здравствена заштита на животните за 2017 година. Тековно се вршеше исплата и на средства за надомест на штета за одземени животни во рамки на програми за сузбивање или контрола на болести за што исто така се користат средства од Програмата за користење на средства за здравствена заштита на животните за 2017. Програмите е реализирана во целост. Во 2017 продолжи учеството на АХВ во ГФ-ТАДс групата за болеста на чвореста кожа. Обезбедена

е регионална поддршка од ЕУ за сите земји од регионот кои вршат вакцинација против болеста на чвореста кожа. Во тој контекст обезбеден е поврат на средства за 2017 година како и донација на вакцина за 2018 година за што до Комисијата за Европска унија е доставен план за вакцинација за 2018 година. Во текот на 2017 година беше спроведена каскадна обука на обучувачи поддржана од стана на претставници на бугарската служба за безбедност на храната и Факултетот за ветеринарна медицина Скопје, на тема контрола и превенција од болест на чвореста кожа кај говедата и болеста син јазик како и обука за безбедност на персоналот и заштитна опрема за време на управување со жаришта. Беа изработени презентации и Теренски прирачник за ветеринари за болест на чвореста кожа. Во 2017 година АХВ за прв пат се вклучи со поднесување и пријавување на податоци во електронскиот систем на ЕФСА со што се обезбедија податоци за здравствениот статус со зоонозите и нивната преваленца (бруцелоза кај овци кози и говеда, туберкулоза кај говедата, салмонелоза, трихинелоза). Податоците кои се пријавуваа се однесуваат на појавата на листата на зоонози согласно Директивата 2003/99/ЕУ односно еквивалентниот Правилник за начинот на вршење на официјалните контроли и постапките за мониторинг на зоонози и предизвикувачи на зоонози и листа на зоонози и предизвикувачи на зоонози кои се редовно предмет на мониторингот, а во извештајот се вклучени и податоци за антимикробната резистенција, како и информации за епидемиолошките истражувања на епидемиите на прехранбени производи. Исто така, дадени се и комплементарни податоци за популацијата на животни на ниво на Република Македонија.

7.3. Здравствена заштита на животните и благосостојба на животните

7.3.1. Здравствена заштита на животните

-Бруцелоза кај овци и кози

Во текот на 2017 година во континуитет се имплементираа мерките на надзор и контрола на бруцелозата кај овците и козите како една од најзначајните зоонози во земјата. Согласно Програмата за сузбивање и искоренување на бруцелозата кај овците и козите и во текот на 2017 година се земаа мерки за дијагностичко испитување на сите овци и кози постари од шест месеци и вакцинација против бруцелоза на подмладокот на возраст од три до шест месеци. Вакцинацијата на подмладокот и дијагностичкото тестирање и земањето примероци се спроведуваа од 01.01.2017 година до 31.12.2017 година, додека сите ре-тестирања и постапките за потврдување на позитивни реагенти се одвиваа во текот на 2017 година и продолжуваат и во 2018 година. Во случај кога со тестирањето се откријат заболени животни, се наредуваат мерки за сузбивање и искоренување на болеста од страна на официјалните ветеринари. Спроведувањето на овие мерки е задолжително. Заболениите грла се одземат и се колат, а за нив од Буџетот на Република Македонија се обезбедуваат средства за исплата на надомест на штета во висина на пазарната цена на одземените овци и кози. Тестирањето на бруцелоза кај овците и козите е целосно бесплатно за одгледувачите (трошоците за земањето на примероците и дијагностичкото испитување се на товар на Програмата за користење на средства за здравствена заштита на животните).

Воедно согласно Програмата и во текот на 2017 година се спроведуваше земање на примероци од општините каде беше спроведена масовна вакцинација против бруцелоза (Карбинци и Радовиш). Во текот на наредните години планирано е постепено отварање и воведување на нови одгледувалишта, населени места и општини каде била извршена масовна вакцинација против бруцелозата со тестирање против бруцелоза кај овците и козите. Со оглед дека во земјата се спроведува вакцинација против бруцелоза кај овците и козите цел на АХВ е намалување на преваленцијата на 1% на ниво на одгледувалиште односно 0,05% на индивидуално ниво на целата територија на Република Македонија.

Со овој пристап Агенцијата за храна и ветеринарство спроведува мерки за заштита на здравјето на луѓето и животните, со обезбедување на основни предуслови за ставање во промет и извоз на живи овци и кози и нивни производи за период од 2016 до 2020 година. Имено целта на оваа програма за сузбување на бруцелозата кај овците и козите е постигнување и одржување на статусот на одгледувалиштата за овци и кози како „официјално слободни“ од болеста бруцелоза (*B. melitensis*). Во наредниот период АХВ преку одделението за здравствена заштита на животните презема активности за воведување на здравствените статуси на ниво на одгледувалишта преку информациониот систем. Агенцијата за храна и ветеринарство и официјалните ветеринари вршат засилени контроли со зајакнување на контролата на движење на животните, редовно ре-тестирање и навремено одземање и

редовна компензација на заболените животни кои се клучен фактор за спречување на ширењето на болеста. Во последните пет години јасно се забележува трендот на опаѓање на бројот на заболени овци и кози од болеста бруцелоза. Во табелите и дијаграмите кои следат дадени се резултати од спроведените тестирања на бруцелоза кај овци и кози од 2008 - 2017 година.

Во табелите и дијаграмите кои следат дадени се резултати од спроведените тестирања на бруцелоза кај овци и кози од 2008 - 2017 година.

Табела 47: Апсолутен број на позитивни овци и кози од бруцелоза 2008 – 2017 година

Година	Тестирани одгледувалишта	Вкупен број на одгледувалишта	Позитивни одгледувалишта	Тестирани овци и кози	Вкупен број на животни	позитивни овци/кози	% позитивни овци/кози	% позитивни одгледувалишта
2008	5820	/	636	626748	/	16052	2,56	10,93
2009	6522	/	712	653863	/	11256	1,72	10,92
2010	5312	/	171	422752	/	2865	0,68	3,22
2011	4545	10497	80	362662	809969	1312	0,36	1,76
2012	3889	9336	16	296561	707792	112	0,04	0,41
2013	7543	9427	42	346947	774892	338	0,10	0,56
2014	7587	9441	55	362828	764066	347	0,10	0,72
2015	7375	9443	71	371101	779090	460	0,12	0,96
2016	6795	9971	129	419061	809969	673	0,16	1,90
2017	6608	9669	97	412.978	819771	448	0.11%	1,45

Во периодот од 01.03.2017 година заклучно со 01.11.2017 (01.01.2017-31.12.2017) година вкупно се извршени 134.845 вакцинации против бруцелоза на овци и кози во вкупно 3588 одгледувалишта. Истовремено во овој период се спроведуваа и земање на примероци од вакцинираните животни со цел дијагностичко испитување за проценка на имуноста на вакцинираните овци и кози против Бруцелоза во период од 25 - 35 дена после вакцинацијата. Како директен резултат од спроведените мерки за контрола на болеста кај животните, бројот на заболени луѓе од *B.melitensis* е видливо намален.

-Антракс кај овци и кози

Согласно Годишната наредба за здравствена заштита на животните за 2017 година за сузбивање и искоренување на антраксот кај овци и кози предвидено е да се изврши превентивна вакцинација во општини и населени места кои станале дистрикти на болеста антракс. Активноста е извршена согласно упатството на производителот на вакцината. Вакцинацијата се спроведува од 01.01.2017 година, а обично завршува пред започнување на летото 30.06.2017 година. Во случај кога имаме заболени животни, се наредуваат мерки за сузбивање и искоренување на болеста од страна на официјалните ветеринари. Спроведувањето на овие мерки е задолжително. Заболените грла се убиваат на лице место и се врши нештетно остранување на труповите за кои од Буџетот на Р.М. се обезбедуваат средства за исплата на надомест на штета во висина на пазарната цена на одземените животни.

Табела 48: Преглед на вакцинирани животни против антракс во општини кои се дистрикти за 2017 година

	Овци и кози
број на животни	15.908
број на одгледувалишта	143

-Ентеротоксемија кај овци и кози

Согласно Годишната наредба за здравствена заштита на животните за 2017 година заради подобрување на епизоотиолошката состојба со болеста и намалување на морталитетот кај овците и козите е извршена превентивна вакцинација на сите овци и кози на територија на Република Македонија. Вакцинацијата е спроведена од страна на ветеринарните друштва кои имаат склучено договор со одгледувачите на овци и кози. Трошоците за вакцинација во целост се на товар на одгледувачите на овци и кози.

-Бруцелоза и Туберкулоза кај говеда

Мерките за контрола на бруцелозата и туберкулозата кај говедата се имплементираат и во текот на 2017 година согласно Програмата за сузбивање и искоренување на Бруцелозата кај говеда и Програмата за сузбивање и искоренување на Туберкулозата кај говедата. Дијагностичкото тестирање – туберкулинизација и земањето примероци се спроведуваа од 01.09.2017 година до 31.12.2017 година, додека сите ре-тестирања и постапките за потврдување на позитивни реагенти на туберкулоза се одвиваа во текот на 2017 година и продолжуваат и во 2018 година. Доколку со тестирањето се откријат заболени животни, се наредуваат мерки за сузбивање и искоренување на болеста од страна на официјалните ветеринари. Спроведувањето на овие мерки е задолжително. Заболениите грла се одземат и се колат, а за нив од Буџетот на Р.М. се обезбедуваат средства за исплата на надомест на штета во висина на пазарната цена на одземените говеда. Тестирањето на бруцелоза кај говедата е целосно бесплатно за одгледувачите (трошоците за земањето на примероците и дијагностичкото испитување се на товар на Програмата за користење на средства за здравствена заштита на животните).

Табела 49: Резултати од контролата на Бруцелоза кај говедата со број на тестирања, позитивни животни и одгледувалишта за период од 2010-2017 год.

Година	Број на тестирани животни	Вкупен број на животни	Позитивни животни	% од позитивни животни	Позитивни стада	Вкупно одгледувалишта	Број на заклани*
2010	168.682	/	663	0,39%	78	/	665
2011	147.615	267911	225	0,15%	66	41682	229
2012	144.619	261073	416	0,29%	64	40916	357
2013	144.629	213121	344	0,24%	46	29541	247
2014	162.582	213909	514	0,31%	129	28925	544
2015	168.646	226251	308	0,18%	64	28883	270
2016	166.178	228812	437	0,26%	82	26226	304
2017	158.840	214170	348	0,22%	78	25044	342

* Бројот на заклани и позитивни грла на годишно ниво се разликуваат од причина што одземањето на животните и нивното колење се изведува со подоцнеж период при што се случува дел од грлата да не се затекнат на одгледувалиште или нивното колење да се направи во наредната година, ова особено се случува со животните чие прво тестирање е во последниот квартал на годината

Табела 50: Резултати од контролата на Туберкулозата кај говедата со број на тестирани, позитивни животни и одгледувалишта за период од 2010 - 2017 година

Година	Број на тестирани животни	Вкупен број на животни	Број на пријавени говеда со сомнителна реакција	Прогласени позитивни говеда со метода на ретуберкулинизација	% од позитивни животни
2010	178.838	/	1042	393	0.22%
2011	172.087	267911	815	207	0,11%

2012	167.506	261073	456	240	0,14%
2013	167.128	213121	269	269	0,002%
2014	180.902	213909	112	109	0,061%
2015	187.601	226251	153	80	0,04%
2016	188.519	228812	116	77	0,04%
2017	174.967	214170	192	46*	0,03%

* во последните неколку години опаѓа бројот на пријавени сомнителни животни од страна на ветеринарните друштва. Дополнително, што се однесува до разликата во бројот на пријавени сомнителни и прогласени за позитивни животни треба да се земе во предвид фактот дека се работи за хронична болест за која како постапката за потврдување се користи методата на туберкулинизација односно (интракутано аплицирање на туберкулин) и толкување на реакција врз основа на одредни параметри и клинички знаци. Ова се официјални тестови за потврдување на болеста согласно програмата за сузбивање и искоренување на туберкулозата. Во текот на 2017 година вкупно потврдени 46 случаи на туберкулоза кај говедата.

-Болест на чвореста кожа кај говедата

Во 2017 година утврдени се нови четири случаи на болеста на чвореста кожа кои се потврдени лабораториски. Позитивните реактори се нештетно отстранети.

Заради потребата од усогласување на националното законодавство со законодавството на ЕУ донесен е Правилник за мерки за здравствена заштита на животните во однос на болест на чвореста кожа („Службен весник на Република Македонија“ бр.51/17 и 138/17) кој е усогласен со Одлуките на Европската унија 2016/2008 и 1178/2017.

-Беснило

Во текот на 2017 година Агенцијата продолжи со спроведување на активности за зајакнување на надзорот и контролата на беснило. Во текот на 2017 година не се регистрирани случаи на беснило кај домашните и дивите животни.

-Класична чума кај дивите свињи

Во согласност со Годишната наредба за здравствена заштита на животните за 2017 година сите ловните друштва, концесионери на ловиштата и Националните паркови од сите отстрелани диви свињи треба да испратат материјал за испитување на присуство на трихинелоза до Национална референтна лабораторија. Во текот на 2017 година до Национална референтна лабораторија се испратени и испитани вкупно 156 мостри од отстрелани диви свињи при што не е утврдено присуство на трихинелоза.

-Американска чума на пчелното легло

Во текот на 2017 година од вкупно 233.835 пчелни семејства во 6.526 пчеларници, болеста е потврдена кај 468 пчелни семејства во 36 пчеларници. Мостри за дијагностичко испитување се земаат само по пријава на сомнеж на болеста од страна на одгледувачот. Пчелните семејства кај кои што е потврдена болеста подлежат на уништување и нештетно отстранување при што на одгледувачот му се исплаќа надомест на штета од Буџетот на Р.М.

-Класична чума кај живина (Авијарна инфлуенца кај живина)

Надзорот се спроведе на целата територија на Република Македонија и со него се опфатени следните таргетираните популации:

а) живина која се одгледува во комерцијално производство (кокошки, мисирки, бисерки, фазани, еребици и потполошки),

б) живина која се одгледува во некомерцијално производство (живина во дворовите и селските стопанства),

в) водни птици кои се одгледуваат во домашното производство и

г) диви птици кои се присутни или мигрираат низ територијата на Република Македонија, Активниот надзор на присуството на вирусот на авијарна инфлуенца се вршеше системски на репрезентативен примерок со земањето на мостри од крв и брисеви за серолошко и вирусолошко испитување. Мострите ги земаат ветеринарните друштва во присуство на официјален ветеринар кој беше задолжен за контрола на надзорот. Активниот надзор кај дивите птици се спроведуваше преку организиран отстрел на диви водни птици во областите кои се познати како собиралишта на истите. Целта на надзорот е да се утврди присуството односно да се потврди отсуството на вирусот на авијарна инфлуенца во Република Македонија.

7.4. Спроведен надзор кај аквакултурата

Активниот надзор се спроведуваше во текот на Мај 2017 година на сите одгледувалишта на аквакултура на територијата на Република Македонија кои произведуваат пастрмка. Во рамките на активниот надзор официјалните ветеринари спроведоа официјални контроли на одгледувалиштата со клинички преглед и земање на мостри. Во зависност од видот на производство и старосната категорија на риба присутна на одгледувалиштето беа земени мостри од органи или оваријална и семена течност. Лабораториска дијагностика на земените мостри се спроведе на Институтот за ветеринарна медицина во Србија кој има акредитирана лабораторија за дијагностика на ВХС/ИХН кај пастрмки. Целта на спроведувањето на овој надзор на КОИ херпес вирус кај крапот е да се утврди присуство односно да се потврди отсуство на болеста кои херпес вирус кај крапот во Република Македонија. Во сите примероци од риби за дијагностика на ВХС/ИХН и КХВ се потврди отсуство на болеста.

7.5. Ветеринарно јавно здравство

Годишниот план за мониторинг на резидуи и недозволен супстанции кај живи животни, производи и сировини од животинско потекло е наменет за набљудување и откривање на ризиците од појава на резидуи во храната од животинско потекло за 2017 година на ниво на фарма, кланица, млекарници, во објекти за преработка на риби, центар за собирање и пакување на јајца. Согласно Годишниот план за мониторинг на резидуи и недозволен супстанции кај живи животни, производи и сировини од животинско потекло за 2017 година предвидени се вкупно 1336 мостри. При добивање на незадоволително известување од тестирање, официјалниот ветеринар од Секторот за инспекциски надзор постапува согласно Упатството за последователно истражување и мерки кои се преземаат во случај на сомнеж и/или во случај на идентификуван позитивен наод на присуство на резидуи и недозволен супстанции.

7.6. Контроли на храната од неживотинско потекло

7.6.1. Инспекциски служби на граничните премини на Република Македонија

Инспекциски служби на граничните премини на Република Македонија организирани се како одделение за државна ветеринарна инспекција на 9 гранични премини (од кои два на аеродроми) и одделение за државна инспекција на граничен премин за храна од неживотинско потекло на 8 гранични премини и 2 (два) на аеродроми.

Одделенијата за државна ветеринарна инспекција на граничен премин и за меѓународна трговија и сертификација при Секторот за инспекциски надзор, како дел од АХВ во текот на 2017 година продолжија со тековните активности. АХВ како орган вклучен во Интегрираното гранично управување, преку граничните одделенија во Секторот за инспекциски надзор во 2017 година, продолжи со преземање организирани и координирани мерки посебно со царинските служби и граничната полиција како и сите други јавни служби присутни на граничните премини во надзорот на законитоста на влезот и излезот на стоки и превозни средства, спречувањето и откривањето на сите видови на шверц преку граничните премини, контрола и спречувањето на преносот на материи и заразни болести што ги загрозуваат луѓето

и стоките. Активности во рамки на Националниот координативен центар за Интегрирано гранично управување–ИГУ. Активностите во рамки на Националниот координативен центар за Интегрирано гранично управување во главно се однесуваат на тековни координации меѓу институциите кои се дел од ИГУ и тоа пред сè со Царинската управа, Министерството за внатрешни работи и Министерството за надворешни работи.

8. ФИТОСАНИТАРНА ПОЛИТИКА

8.1. Фитосанитарна управа

8.1.1. Тековна состојба

Во текот на 2017 година, Фитосанитарната управа продолжи со реализација на своите редовни активности кои произлегуваат од Законската регулатива од областа на здравјето на растенијата и тоа:

- регистрација на производители, преработувачи, увозници и дистрибутери на растенија и растителни производи за упис во фито-регистарот;
- регистрација на правни субјекти кои вршат термичка стерилизација на дрвен материјал за пакување кој се користи во меѓународната трговија, согласно меѓународниот фитосанитарен стандард ISPM бр.15;
- доделување на јавни овластувања на правни субјекти кои вршат давање на јавни услуги од областа на здравјето на растенијата и тоа: дезинфекција, дезинсекција и дератизација, спроведување на едукативни активности од областа на здравјето на растенијата, како и за издавање на пасоши за растенија за садниот материјал опфатен во пилот проектот за пасоши на растенија;
- изработка на годишната мониторинг програма за следење на здравствената состојба на земјоделските култури во Република Македонија, преку вршење на здравствени прегледи и земање на примероци за лабораториска анализа;

Согласно законската регулатива од областа на производите за заштита на растенијата, продолжуваат тековните активности и тоа:

- регистрација на дистрибутери на производи за заштита на растенијата на големо и мало, увозници и производители;
- изработка на годишна Национална листа на одобрени производи за заштита на растенијата и активни материји;
- доделување на јавни овластувања поврзани со активностите кои произлегуваат од Законот за производи за заштита на растенијата;
- одобрување (регистирање) на нови производи за заштита на растенијата;
- изработка на годишна мониторинг програма за спроведување на мониторинг во областа на производството, преработката, складирањето, дистрибуцијата, употребата и сообразноста на производите за заштита на растенијата и резидуи од производи за заштита на растенијата во производи од примарно земјоделско производство.

Понатаму, во текот на 2017 година реализирано е следното:

- проширен е системот за пасоши на растенијата зод шумските видови
- реализирана Програма за фитосанитарниот мониторинг за 2017 година, во која се утврдени земјоделските култури кои подлежат на здравствен преглед, бројот на здравствени прегледи по региони, како и бројот на примероци кои треба да се земат за лабораториска анализа во акредитирани лаборатории,
- донесена и реализирана Програмата за спроведување на мониторинг во на ѓубрињата и производите за заштита на растенијата 2017 година,
- воспоставување на Фитосанитарниот информативен систем со база на податоци за здравјето на растенијата и производите за заштита на растенијата,
- понатамошен развој на статусот на здравје на растенијата во земјата односно утврдување на присуство/отсуство на карантински и економски штетни организми на територијата на Република Македонија во соработка со сите релевантни институции.
- отворање на пазарот за македонски семенски и меркантилен компир на пазарите на ЕУ.

Подготвена првата верзија на статусот на здравјето на растенијата врз основа на следните податоци:

- Резултати од спроведениот мониторинг во периодот помеѓу 2013 и 2017 година;

- Библиографски истражувања на универзитетски публикации;
- Библиографски истражувања, објавени од Фитосанитарната управа;
- информации од ЕППО за официјалните нотификации на штетните организми присутни во производите што се извезуваат од Република Македонија во ЕУ;
- информации за официјални нотификации на штетни организми пронајдени во производите извезени од Република Македонија во Русија;
- информации за инспекции спроведени на расадниците,
- информации за сертификатите за увоз и извоз итн.

Следниве програми се донесени и се реализираат во текот на 2017 година:

- Програмата за фитосанитарна политика во рамки на која е и фитосанитарниот мониторинг на: семенски и меркантилен компир, овошни видови и винова лоза и градинарски култури на отворено и во затворен простор и тутун,
- Програма за спроведување на мониторинг во областа на производството, преработката складирањето, дистрибуцијата, употребата и сообразноста на ѓубрињата, биостимулаторите и подобрувачите на својствата на почвата, како и контрола на квалитетот на ѓубрињата, биостимулаторите и подобрувачите на својствата на почвата,
- Програма за спроведување на мониторинг во областа на производството, преработката, складирањето, дистрибуцијата, употребата и сообразноста на производите за заштита на растенијата и резидуи од производи за заштита на растенијата во производи од примарно земјоделско производство.

Во областа на производите за заштита на растенијата (ПЗР), беа подготвени нацрт-текстот на Законот за производи за заштита на растенијата и кореспондентни табели. Поради сложеноста во спроведувањето на овој предлог-закон, Фитосанитарната управа (ФУ) организираше повеќе јавни дебати со сите релевантни засегнати страни во текот на последните неколку години. Покрај тоа, од страна на експерти беа разгледани и ревидирани значајни аспекти на нацрт-законот во рамките на ИПА Твининг проектот МК/12/IB/AG/01, особено воведувањето на општи принципи за Интегрирано управување со штетници (ИПМ) и сертификација на опремата за апликација на производите за заштита на растенијата. Според Годишната програма за работа на Владата на РМ за 2018 година, предлог законот се планира да се донесе до крај на 2018 година.

Во наредниот период ќе се ревидираат Националните Листите од штетни организми, растенија, растителни производи и други објекти и предмети, како и законската регулатива од областа на здравјето на растенијата, со цел понатамошно усогласување со релевантното законодавство на ЕУ.

Овластените даватели на јавните услуги кои се вклучени во издавањето на пасоши за растенија во регистрираните расадници се исто така дел од фитосанитарниот систем во Република Македонија. Експертите во рамките на ИПА Твининг МК / 12 / IB / AG / 01 ги поддржаа надлежните служби во олеснувањето на протоколот на податоци и размена на информации во фитосанитарниот систем со цел подобрување и зајакнување на комуникацијата помеѓу нив во преодниот период до воспоставувањето на Фитосанитарниот информативен систем. Покрај тоа, системот на податоци од мониторингот и други податоци за појава на штетни организми кај растенијата на територијата на земјата кои се внесуваат преку инсталираните работни станици постојано се надградуваат. Ова би била главна основа за понатамошен развој на статусот на здравје на растенијата во земјата.

Во 2017 година, беше имплементиран Системот за пасоши за растенија. Беа реализирани обуки за инспектори и производители за аспектите поврзани со пасошите на растенијата, како и инспекциски контроли од страна на фитосанитарните инспектори од ДИЗ и овластените институции, а пасошите за растенија беа подготвени, испечатени и прицврстени за садници. Во однос на професионалниот развој во изминатиот период, надлежните органи во фитосанитарниот систем учествуваа на повеќе обуки кои беа организирани со поддршка на BTSF-DG SANTE, како и преку ИПА Твининг МК / 12 / IB / AG / 01.

Соработката со меѓународните организации, особено со Европската организација за заштита на растенијата ќе се реализира и истата е од особен интерес во насока на размена на информации за статусот на штетни организми на територијата на Европа. Развојот и надградувањето на Фитосанитарниот информативен систем (ФИС) е обемна активност која во наредниот период ќе се одвива етапно според насоките кои ги даваат меѓународните експерти.

Воведувањето на ИПМ (интегрирано управување со штетници) претставува значајна активност и тоа преку следење и прогноза на климатските параметри, со што се одредува препорака за оптимална примена на пестициди кај одредени земјоделски култури. На тој начин во пракса ќе се имплементираат одредбите од ЕУ Директивата 128/2009 ЕЕС за одржлива употреба на пестициди.

9. УПРАВА ЗА СЕМЕ И САДЕН МАТЕРИЈАЛ ЗА 2017 ГОДИНА

9.1. Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ)

9.1.1. СТАТУТАРНИ ДОЛЖНОСТИ И УСЛУГИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКИОТ СЕКТОР

Државната фитосанитарна лабораторија (ДФЛ) во состав на МЗШВ со статус на биро врши специјализирани лабораториски тестови на растенија, растителни производи и други објекти и предмети во лабораторија, со цел дијагностицирање и детерминирање на штетни организми, микотоксини, испитување на физичко-хемиските својства на фитофармацевтските производи, анализа на активна супстанца, синергисти, антидоти, коформулант, основни супстанции и адитиви кои се користат во прехранбената индустрија и во производство на храна за животни, резидуи од пестициди во примарни земјоделски производи и нивни преработки, биогени амини и органски киселини, храна и храна за животни од растително потекло, примарни земјоделски производи и нивни преработки од растително потекло во конвенционално и органско производство, анализа на семенски и саден материјал и друго.

9.2. Лабораториски анализа

Во текот на 2017 година во ДФЛ се спроведени вкупно 2.558 лабораториски анализи. Сите примероци кои се донесени во ДФЛ од страна на инспекторските служби, сертификациски тела и приватни оператори и компании со храна од растително потекло се анализираани.

Секторот за растителни болести и штетни организми прими 980 примероци над кои спроведе 1241 анализи за присуство на растителни вируси, бактерии, габи, фитоплазми, инсекти и нематоди. Од вкупниот број кај 12 примероци беа идентификувани позитивни наоди.

Секторот за семе, саден материјал и сортна чистота зема и прими вкупно 52 примероци над кои спроведе 208 анализи за квалитетни својства на семето кај земјоделските растенија. Во истиот сектор беа примени 37 примероци за одредување на квалитет на земјоделските производи согласно Законот за квалитет. Вкупно СССМСЧ спроведе 245 анализи.

Во Сектор за аналитичка хемија и испитување на ѓубриња вкупниот број на извршени лаб. анализи во 2017 година изнесуваше 864.

Табела 51: Број на извршени лаб. анализи во 2017 година (Сектор аналитичка хемија)

Р.бр.	Вид на анализа	Број
1	Анализа на ПЗР	54
2	Анализа на резидуи од пестициди	807
3	Анализа микотоксини	1
4	Анализа на нитрати	1
5	Дитиокарбамати	1
Вкупно		864

9.3. СТАТУС НА АКРЕДИТАЦИЈА НА ЛАБОРАТОРИЈАТА

Вкупниот број на акредитирани методи и организми до крајот на 2017 година изнесуваше 141, што значи дека во 2017 година ДФЛ акредитираше 30 нови методи во Сектор за семе, саден материјал и сортна чистота и Сектор за аналитичка хемија и анализа на ѓубриња.

Секторот за семе, саден материјал и сортна чистота го зголеми бројот на постоечки акредитирани методи за 2:

- 1) Житарки – Определувањена густина на големо, изразена во хектолитарска маса и
- 2) Стандарден метод за одредување на материи, со исклучок на основни жита со неоштетен квалитет.

Секторот за растителни болести и штетни организми во 2017 година во СРБШО нема акредитирано нови методи. Извршена е реакредитација со демонстрација на дел од вкупно постоечките 64 акредитирани методи.

- 18 методи за детекција на вируси;

- 13 методи за детекција на бактерии;
- 11 методи за детекција на габи;
- 7 методи за детекција на фитоплазми;
- 7 методи за детекција на нематоди;
- 8 методи за детекција на инсекти.

Секторот за аналитичка хемија и анализа на ѓубриња го зголеми бројот на постоечки акредитирани методи за 28 и тоа за:

Определување на параметри во вино, производи од грозје и вино, алкохолни пијалоци со FOSS анализатор, вкупни полифеноли, глицерол, глуконска киселина, сорбинска киселина, CO₂, лимонска киселина, глукоза, фруктоза, редуцирачки шеќери, испарливи киселини, млечна киселина, винска киселина, густина, вкупни киселини, етанол, јаболкова киселина, рН, глукоза/фруктоза, глукоза во полусуво вино, фруктоза во полусуво вино, глукоза/фруктоза во полусуво вино, редуцирачки шеќери во полусуво вино, абсорбанца 420 nm, абсорбанца 520 nm, абсорбанца 620 nm, слободен сулфур диоксид, вкупен сулфур диоксид, вкупна киселост.

Сите постоечки и ново акредитирани методи се во согласност и корелација со потребите на мониторинг програмите кои се подготвуваат од страна на Фитосанитарната управа, но и според потребите на клиентите.

9.4. Сектор за растителни болести и штетни организми

- Детерминација на статус на здравје на растенија,
- Обука за следливост, мерна неодреденост и валидација на методите во функција на компетентноста на лабораториите за тестирање и калибрација
- Главни карантински штетници кај јаболчесто овошје, коскесто овошје и винова лоза присутни во Европа
- Тековни и идни активности во врска со фитосанитарната стратегија и пасошот за растенија и разгледување на прелиминарната здравствена состојба на растенијата

ДФЛ спроведе успешни меѓулабораториски тестирања за:

Табела 52: Преглед на меѓулабораториски тестирања

Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method ® – Apple	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 24.02.2017
Plant Protection Products (pesticides) Determination of the a.s. Flupyradifurone in all formulation where this active substance is present.	CIPAC Collaborative Trial for the method for active substance Flupyradifurone CIPAC 987/TC/M-; March 2017-May 2017
Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method ® – Lemon	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 16.05.2017
Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method ® – Lettuce	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 16.05.2017
Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method ® – Rose wine	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 16.05.2017
Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method ® – Strawberry	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 28.06.2017
Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile extraction/partitioning and clean-up by dispersive SPE - QuEChERS-method ® – Apple - Dithiocarbamates	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 28.06.2017
Foods of plant origin - Determination of pesticide residues using GC-MS and/or LC-MS/MS following acetonitrile	BIPEA proficiency testing for pesticides residues according the EN 15662; 28.06.2017

9.5. Државен инспекторат за земјоделство

Државниот инспекторат за земјоделство во 2017 година ги реализираше своите поставени работни задачи и цели согласно „Програмата за работа на Државниот инспекторат за земјоделство за 2017 година“. Активностите и нивната динамика беа во насока на доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи од делокругот на работење на овој инспекциски орган, преку вршење на надзори и превземање на инспекциски мерки, кај сите субјекти, кои работаат во овие области, но секогаш навремено постапуваше и по доставените информации за одредени неправилности и злоупотреби, кога не се почитуваат одредбите од законите и поблиските прописи. Државниот инспекторат за земјоделство во текот на извештајниот период за 2017 година има составено севкупно 34.270 записници од извршени инспекциски надзори, при што се издадени 269 платни налози, а наплатени се 73 платни налози. Од страна на Државните фитосанитарни инспектори на еднаест гранични премини и 8-осум места на утовар и во внатрешноста на Република Македонија извршени се вкупно 70.499 инспекциски контроли од кои 34.381 контроли при увоз, 23.691 контроли при извоз, 7.399 контроли при провоз (транзит) и 5.028 контроли при реекспорт, а преку ЕХИМ системот се одобрени 14.120 пратки од увезени земјоделски производи. Државниот инспекторат за земјоделство, инспекциските контроли и надзори ги врши од областа на: земјоделство, руралниот развој, рибарството и аквакултура, сточарско производство и пчеларството, земјоделско земјиште и земјоделска политика и води, областа на семето и садниот материјал, производите за заштита на растенијата, квалитетот и безбедност на ѓубрива, биостимулатори, виното со лозарството, цвеќето и декоративните растенија, квалитетот и безбедност на земјоделски производи, од областа на органско земјоделско производство и генетски модифицирани организми, тутунот и тутунски производи, директните плаќања во земјоделството и фитосанитарната политика. Во рамките на Државниот инспекторат за земјоделство функционира и ЕХИМ системот - едношалтерски систем за дозволи за увоз, извоз и транзит на стоки и тарифни квоти, (www.exim.gov.mk), проект на Владата на Република Македонија и истиот овозможува одобрување на поднесените барања за дозволи и издавање на дозволите од извршените контроли на пратките.

9.5.1. Записници за инспекциски надзор

Во извештајната 2017 година Државниот инспекторат за земјоделство преку надлежните инспектори има составено вкупно 34.270 записници од извршени инспекциски надзори, додека согласно кварталните планови за работа има испланирано вкупно 23.913 надзори, односно бројот на извршени инспекциски надзори е исполнет и надминат.

Во извештајната 2017 година заклучно месец декември 2017 година 106 надлежни инспектори вршеле инспекциски надзори и во просек во однос на вкупниот број на извршени надзори изнесува по 323,3 составени записници од извршени надзори.

Табела 53: Приказ на Планирани и извршени надзори во 2017 година

Планирани од 01.01.2017 до 31.12.2017 година			Ивршени од 01.01.2017 до 31.12.2017 година			Просечен број на записници по инспектор
Редовни	Контролни	Вонредни	Редовни	Контролни	Вонредни	
7.863	198	15.852	6.926	903	26.441	323,3
Вкупно			34.270			

9.5.2. Инспекциски мерки и санкции

Државниот инспекторат за земјоделство во извештајната 2017 година има извршено 34.270 инспекциски надзори и вкупно се изречени 1.221 инспекциски мерки и тоа:

- Решенија - 508
- Едукации - 182
- Мандатни казни - 0
- Покани за порамнувања - 269

- Прекршочни пријави – 156 (Прекршочна Комисија - 55 и прекршочен орган Суд-101)
- Кривични пријави – 33

Во извештајната 2017 година надлежните инспектори за земјоделство имаат составено вкупно 79 записници за отстранети и привремено одземени предмети. За сторените прекршоци спротивно на законските прописи, изречени се соодветни прекршочни мерки, при што привремено одземените предмети се предадени во Агенција за управување со одземен имот.

- **Вкупно отстранети од промет:**

- семе и саден материјал - 78.176 килограми
- производи за заштита на растенијата – 2.165 килограми и 1.263 литри
- разни видови ѓубрива – 143.107 килограми и 998 литри
- вино - 353 литри

- **Вкупно привремено одземени предмети:**

- разни видови риболовен прибор – 439 броја
- разни видови риба – 384 килограми
- семе и саден материјал - 19 килограми и 560 броја
- тутун во лист – 22.402 килограми
- режан тутун – 82 килограми
- филтер за цигари – 5.200 броја

Државниот инспекторат за земјоделство во 2017 година има постапувано согласно 16 законски акти со вкупно 34.270 составени записници од извршени инспекциски надзори.

Од страна на Државните фитосанитарни инспектори (на 11 гранични премини и 8 места на утовар) извршени се вкупно 70.499 инспекциски контроли од кои 34.381 контроли при увоз, 23.691 контроли при извоз, 7.399 контроли при провоз (транзит) и 5.028 контроли при реекспорт. Согласно Законот за здравјето на растенијата со составени вкупно 3.693 записници од извршени инспекциски надзори со учество од 10,77 % во однос на вкупниот број на записници (43.270).

На граничните премини во 2017 година увезени се следните видови на ѓубрива: 1.233 пратки од НПК, 352 пратки КАН, 18 пратки супер фосфат, 247 пратки уреа, 1 пратка со томасово брашно, 626 пратки од амониум нитрат, 20 пратки МАП 12-52-0, 3 пратки калиев хлорид, 12 пратки од фолијарни ѓубрива, 53 пратки од течни минерални ѓубрива и 48 пратки од органски ѓубрива, а од производи за заштита на растенијата увезени се 76 пратки инсектициди, 122 пратки од фунгициди, 76 пратки од хербициди и 1 пратка од акарициди.

Согласно Закон за земјоделство и рурален развој извршени се 2.509 надзор, со учество во вкупниот број на надзори од 7,3%. Согласно Законот за Рибарство и аквакултура извршени се 1.372 надзори при што согласно овој закон се изречени (303 броја) најмногу инспекциски мерки во 2017 година. Согласно Законот за земјоделско земјиште извршени се 1.357 надзори со учество од 3,95% во однос на вкупниот број на надзори, додека согласно Законот за производи за заштита на растенијата извршени се 1.457 надзори и учество од 4,25% во вкупниот број на надзори за 2017 година.

9.6. Државен инспекторат за шумарство и ловство

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2017 година ги реализираше своите поставени работни задачи и цели согласно „Програмата за работа на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2017 година“. Активностите и нивната динамика беа поставени во насока на доследно спроведување на одредбите од законите и поблиските прописи, делувајќи превентивно, со цел да се спречат сите негативни влијанија и злоупотреби спротивни на законот.

Државниот инспекторат за шумарство и ловство во 2017 година вршеше инспекциски надзор над примената на законите и поблиските прописи од областа на шумарството и ловството, во работењето кај правните и физичките лица, јавните претпријатија и здруженија на граѓани кои вршат дејности од овие области.

9.6.1. Реализирани активности во 2017 година

Своите активности Државниот инспекторат за шумарство и ловство ги спроведуваше преку инспекциски надзори и инспекциски постапки и за таа цел ги користеше прописите согласно законите,

решаваше по доставените пријави, преставки и предлози од страна на органите на државната управа, јавните установи, правните лица, здруженија и физички лица, како и од страна на другите органи, постапуваше по нив, превземаше мерки во рамките на своите овластувања, како и ги информираше другите органи кои имаат овластувања за состојбите и проблемите во соодветната област за превземање мерки во нивна надлежност. Државните инспектори за шумарство и ловство извршија 4.567 инспекциски надзори кај правни и физички лица (2.722 од редовни надзори, 320 од контролни надзори и 1.525 од вонредни надзори) од кои 2.637 инспекциски надзори во ЈП „Македонски шуми“, 190 инспекциски надзори во Јавни установи, 1.590 инспекциски надзори на правни субјекти што се бават со промет на дрва, 77 инспекциски надзори на физички лица, 45 инспекциски надзори на корисници на дивечот дадени по пат на концесија и 28 инспекциски надзори на правни субјекти кои се бават со производство и промет на репродуктивен шумски саден материјал. Државните инспектори за шумарство и ловство, има составено 4.567 записници кај правни и физички лица (2.722 од редовни надзори, 320 од контролни надзори и 1.525 од вонредни надзори). Од извршените надзори за констатираните неправилности донесени се 478 решенија (302 од редовни надзори, 13 од контролни надзори и 163 од вонредни надзори) од кои 468 решенија за отстранување на неправилности и 10 решенија за времено запирање на работите. За непостапување по донесените решенија и за непочитување на одредбите од законите, како и за непостапување по доставените платни налози и покани за наплата на глоба, поднесени се вкупно 23 барања за поведување на прекршочна постапка до надлежните судови и прекршочната комисија.

Поради констатирани неправилности на државните инспектори за шумарство и ловство во инспекциската постапка, а согласно Законот за прекршоците, Законот за шумите, Законот за шумарската и ловна инспекција и Законот за ловството, издадени се вкупно 23 платни налози од кои 12 по Законот за шумите и 11 по Законот за ловството.

За констатираните злоупотреби, непочитувањето на законите и поблиските прописи и сторената штета на Република Македонија, МЗШВ - Државниот инспекторат за шумарство и ловство има поднесено 6 кривични пријави од кои 5 по Законот за шумите и 1 по Законот за ловството, со основно сомневање дека сториле кривично дело.

Во извештајниот период, Државниот инспекторат за шумарство и ловство постапуваше по вкупно 6 доставени претставки и доставени се вкупно 6 во писмена форма до подносителите на претставките.

Извршената анализа над работењето на Државниот инспекторат за шумарство и ловство за 2017 година покажа дека оваа инспекциска служба има зголемен број на инспекциски надзори за 0,44 %, а намален број на донесени решенија за 6,90 % во споредба со 2016 година (4.547 инспекциски надзори и 511 донесени решенија).

10. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМИ И ВОДИ

10.1. Земјоделско земјиште

Со Законот за земјоделското земјиште се уредуваат користењето, располагањето, заштитата и пренамената на земјоделското земјиште. Според податоците од Агенција за катастар на недвижности, вкупното обработливо земјоделско земјиште во државна сопственост на територијата на Република Македонија изнесува 169.380 ха. За успешното раководење со распределбата на земјоделското земјиште во државна сопственост одговорен е Секторот за регистрирање управување унапредување и продажба на земјоделско земјиште. Во 2017 година овој сектор вклучува 22 вработени во 4 одделенија и тоа: одделение за регистрирање на земјоделското земјиште, одделение за управување, одделение за унапредување и одделение за продажба на земјоделско земјиште.

Табела 54: Преглед на корисници на државно земјоделско земјиште 2014-2017

година	број на корисници (правни и физички лица и ИЗ)	површина во ха
2014	86	1 322
2015	316	3 517
2016	249	1 213

10.2. Шумарство – Сектор за шумарство и ловство

10.2.1. Општи карактеристики на шумарскиот сектор

Согласно член 56 од Уставот на Република Македонија, шумите, се прогласени за добро од општ интерес при што уживаат и посебна заштита. Шумите како природно богатство, покрај економската, имаат и значајна социјална и општокорисна функција. Сите активности на стопанисување со шумите (одгледување, користење и заштита) се регулирани со Законот за шумите. На шуми и шумско земјиште во Р. Македонија отпаѓаат 1.159.600 ха (45% од целокупната територија), од кои вкупната површина под шума изнесува 1.001.665 ха (39% од територијата). Од 1970 година до денес површината е зголемена за повеќе од 140.000 ха преку пошумување на голини и ерозивни земјишта во главно заради заштитна функција.

Според потеклото, шумите се класифицирани како:

- Високостеблени - зафаќаат помалку од 30% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 61,6% во вкупната дрвна резерва и
- Нискостеблени - зафаќаат 70% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 38,4% во вкупната дрвна резерва.

По состав, шумите се 82% лисјарски, 12% четинарски и мешани 6%. Вкупната дрвна маса изнесува 74.343.000 м³, а вкупниот годишен прираст 1.830.000 м³ со просечен годишен прираст од 2,02 м³ по хектар. Планираниот годишен сечив етат (планирана годишна дрвна маса за сеча) изнесува околу 1.300.000 м³.

Шумите во државна сопственост зафаќаат 89% од вкупната површина под шуми, а по дрвна резерва нивното учество е 92,2%. Шумите во приватна сопственост зафаќаат 11% од вкупната површина под шуми и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва. Стопанисувањето со шумите во државна сопственост во Р. Македонија го вршат ЈП „Македонски шуми,“ (во чиј состав се наоѓаат 30 подружници-шумски стопанства) и други правни лица кои вршат одгледување и заштита на шумите за посебна намена.

10.2.2. Управување и стопанисување со шумските ресурси

Според „Стратегијата за одржлив развој на шумарството во Република Македонија“ усвоена од страна на Владата на РМ, Секторот за шумарство и ловство при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е одговорно за креирање и спроведување на политиките за одржливо управување со шумските ресурси. Преку „Програмата за проширена репродукција на шумите“, се врши пошумување на голини и ерозивни земјишта, нега на шумски култури со прореди, мелиорација на деградирани шуми, санирање на опожарени шумски површини, обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост и друго. Во Р. Македонија има 46 расадници за производство на шумски саден материјал наменет за пошумување и за хортикултурно уредување и озеленување, од кои 20 расадници се на ЈП „Македонски шуми“.

Табела 55: Реализирани мерки и активности по „Програмата за проширена репродукција на шумите“

Активност	2013	2014	2015	2016	2017	Вкупно
1. Пошумување на голини и ерозивни земјишта (ха)	62,30	54,28	/	71,54	91,67	279,79
2. Нега на шуми и шумски култури со прореди (ха)	40,00	60,00	/	40,00	100,00	240,00
3. Мелиорација на деградирани шуми (ха)	/	/	/	/	/	/
4. Санирање на опожарени шумски површини (ха)	/	/	/	/	/	/
5. Обезбедување шумски саден материјал за пошумување на земјиште во приватна сопственост (бр. на садници)	25.246	10.092	/	/	/	35.338

Извор: МЗШВ – Сектор за шумарство и ловство

10.2.3. Заштита на шумите

Во 2017 година Република Македонија се соочи со релативно голем број на пожари. Согласно податоците од ЈП „Македонски шуми“ и Јавните установи национални паркови „Пелистер“, „Галичица“ и „Маврово“ на територијата со која стопанисуваат претпријатијата, настанати се вкупно 334 пожари, при што е опожарена површина од 15.367,97 ха и изгорена е дрвна маса во количина од 83.674,50 м³.

Сите овие шумски пожари беа резултат на човечки активности, т.е. палење на стрништа во земјоделството, незаконско проширување на површините под пасишта за штета на шумите, невнимателно ракување со оган од несвесни граѓани и што е најкритично-случаи со намерно подметнување на пожар со познати /непознат сторител итн.

Центарот за управување со кризи во меѓувреме, согласно нејзините законски надлежности во делот на пожарите, преку апликација до ЈСА – Јапонската агенција за меѓународна соработка имплементира проект во својство на национален координатор со наслов „РАЗВОЈ НА ИНТЕГРИРАН СИСТЕМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА И РАНО ПРЕДУПРЕДУВАЊЕ ОД ШУМСКИ ПОЖАРИ“.

Иако координатор во овој процес е ЦУК-Центарот за управување со кризи, клучен чинител (обезбедување на ресурси, податоци, експертиза итн.), но и корисник на проектот и неговите производи/аутпути е МЗШВ и шумарскиот сектор во целина (ЈП „Македонски шуми“, ЈУ Национални паркови, Шумарски факултет итн.), но секако и целокупниот Систем за управување со кризи.

Генерална цел е подобрување на Системот за управување со кризи и механизмите на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, преку зајакнување на техничките и оперативните капацитети на клучните субјекти кои се инволвирани во мерките и активностите на превенција, рано предупредување и справување со шумски пожари и пожари на отворен простор.

На веб базираната апликација од МКFFIS (*Macedonian Forest Fire Information System*) развиена од страна на проектот може да се пристапи од страна на јавноста на следниот линк <http://mkffis.cuk.gov.mk>

Следејќи ги појавите кои се јавуваат во природните и новоподигнатите шумски насади од аспект на заштита на шумите и шумските култури, МЗШВ организира известувачко-дијагнозно прогнозна служба во шумарството (ИДП Служба) на Република Македонија. За подобро функционирање на ИДП Службата, МЗШВ како центар го има определено Шумарскиот факултет во Скопје, Катедра за заштита на шумите и дрвото, како центар на службата.

На крајот на секоја година, врз основа на податоците добиени од терен од сите субјекти кои стопанисуваат со шумите (без оглед на намената), сопствените согледувања од терен и резултатите од лабораториските анализи и испитувања, Центарот за ИДП Службата на крајот на годината изготвува детален извештај за присуството на штетни инсекти, растителни болести и други причинители на оштетувања во природните и новоподигнатите шумски насади за тековната година.

Согласно деталниот извештај, во текот на 2017 година здравствената состојба на шумите е на задоволително ниво.

На одделни микро локалитети од црнборови култури има констатиран напад од црвеникавата борова оса (*Neodiprion sertifer* Geoffr). Освен во боровите култури напад од црвеникавата борова оса е забележан и во природните црнборови насади во Бродско на планината Даутица.

Во листопадните шуми состојбата е добра. Со исклучок на пренамножувањето на жолтомешката (*Euproctis chryscorrhoea* L. во одделни региони од Западна Македонија.), која има тенденција на проширување на поголема површина во 2017 година, како и на губарот (*Portetria* (*Lymantria*) *dispar* L.), чија популациона густина има тренд на проградација т.е. зголемување. Од сите овие штетници кои се појавуваат во дабовите шуми во 2017 година, зголеменото е присуство на жолтомешката во Демирхисарско, Скопско, Кичевско, Бродско, Ресенско и на губарот во Прилепскиот, Кавадаречкиот, Радовишкиот и Струмичкиот регион. Оттука и потребата за понатамошно следење на динамиката на абунданцата на овие дефолијатори.

Растителните болести се присутни со мал и среден интензитет и се едни од факторите за сушење на дабот, на питомиот костен (рак по кората), на боровите, за појавата на црвенило и опаѓање на игличите и гранките на боровите, сушење на елата и дивата фоја. Секако се врши мониторинг и на паразитските и полупаразитските растенија, со цел да се контролира нивната состојба на терен.

Според досега изнесеното се наметнува потребата ИДП Службата внимателно да ја следи состојбата на потенцијалните економски штетени инсекти и растителни болести во наредната 2018 година, кои се закануваат да ги загрозат природните и новоподигнатите шумски насади кај нас, за навремено преземање на мерки за превентивна заштита на шумите во Р. Македонија.

10.3. Ловство и ловен туризам

Република Македонија го зафаќа централното подрачје на Балканскиот полуостров кое е испреплетено со речни долини, котлини и високи планини, кои достигнуваат до 2.800 м н.в. и сето тоа овозможува услови за развивање и негување на ловот и ловниот туризам како профитабилна стопанска дејност.

Во Р.Македонија востановени се вкупно 266 ловишта, од кои 122 се за крупен, а 144 за ситен дивеч. Од нив четири се државни ловишта за крупен дивеч: „Јасен“, „Јасен I“-Скопје, „Лешница“-Тетово и „Полаки“-Кочани и едно ловиште за ситен дивеч „Трубарево“-Скопје, кое е наменето за наставно - научни цели.

Исто така, во 2017 година изготвен е 151 записник и исто толку решенија за исплата на средства за уништен штетен дивеч (волци).

10.4. Управа за водостопанство

Со донесувањето на Законот за водостопанства престанаа да важат Законот за водостопанствата и Законот за водните заедници. Со законот се централизира управувањето со системите за наводнување и одводнување преку формирање на АД Водостопанство на Република Македонија во државна сопственост и подружници, односно постоечките водостопанства прераснаа во подружници. Со централизацијата ќе се овозможи поголема контрола од страна на државата во поглед на детектирање на проблемите и превземање на мерки за нивно надминување, како и остварување на соодветни стратегии, програми и активноати за инвестиционо вложување во системите со цел поголема искористеност на изградените системи, но инвестирање и во нови системи за наводнување/одводнување. Со укинувањето на Законот за водни заедници, истите престанаа да постојат.

АД Водостопанство на Република Македонија во државна сопственост во својот состав ги има следните подружници:

Табела 56: Подружници на АД Водостопанство

	Подружница (ХМС)
1	Тиквеш - Кавадарци
2	Брегалница - Кочани
3	Скопјско Поле – Скопје
4	Прилепско Поле – Прилеп
5	Берово – Берово
6	Кумановско-Липковско Поле – Куманово
7	Струмичко Поле – Струмица
8	Радовишко Поле – Радовиш
9	Битолско Поле – Битола
10	Полог – Гостивар
11	Јужен Вардар - Гевгелија
12	рн Дрим - Охрид

Извор: МЗШВ, 2018

10.4.1. Хидромелиоративни системи за наводнување и одводнување

10.4.1.1. Системи за наводнување

Со Водостопанската основа е оценето дека од обработливата земјоделска површина од околу 577.000 ха, со изградените хидромелиоративни системи и доколку се изградат нови хидромелиоративни системи, реално може да се обезбеди наводнување на околу 400.000 ха, односно 69% од вкупната обработлива земјоделска површина.

Според техничката документација, врз основа на која се градени системите, беше предвидено да се обезбеди наводнување на 163.693 ха плодно земјиште, но изградените основни објекти (брани, акумулации, пумпни станици, магистрални канали и др.) во средно сушна година можат да обезбедат наводнување на 144. 894 ха земјоделско земјиште.

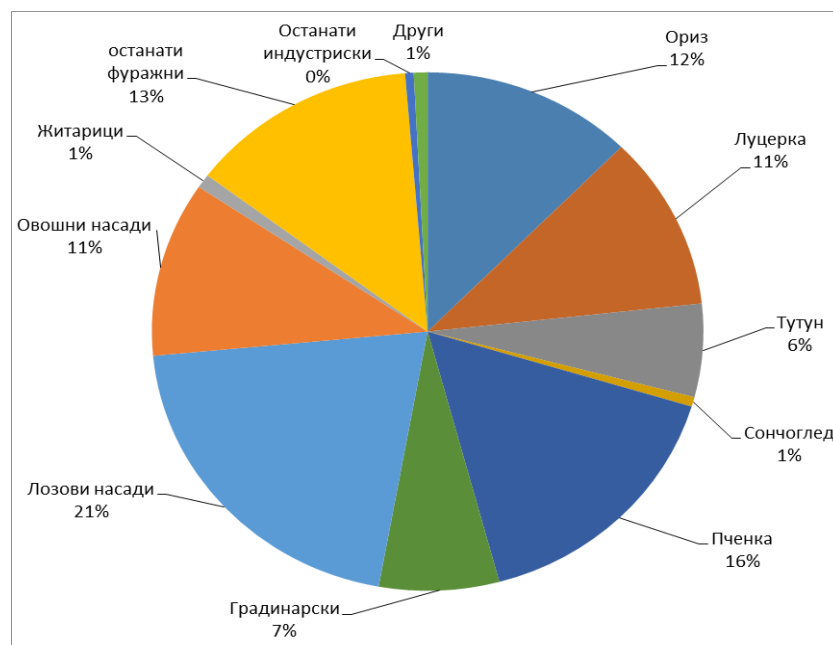
Според времето, динамиката, изворите на финансирање и другите услови за изградба, карактеристични се три периоди во изградбата на хидромелиоративните системи за наводнување и тоа: до 1958 година; од 1958 до 1975 и од 1975 година до денес. Во првиот период изградени се 27 ХМС со кои се опфатени 19.026 ха, во вториот период се изградени системите кои опфаќаат површина од 68.448 ха. и 46 помали системи, кои обезбедуваат наводнување на 39.514 ха. Во третиот период беа изградени 14 нови системи, како и повеќе од 25 системи со мали акумулации. Со овие системи се обезбеди наводнување на 40.918 ха. Во текот на сезоната за наводнување 2017 година наводнувани се околу 24.675 ха земјоделски површини во рамки на системите за наводнување.

Табела 57. Структура на наводнуваните култури во Република Македонија во 2017 година

година /култура	Ориз	Луцерка	Тутун	Сончоглед	Пченка	Градинарски	Лозовинасади	Овошинасади	Житарици	Фуражни	Други индустриски	Останати	Вкупно
2017	3,058	2,684	1,433	147	3,982	1,736	5,098	2,692	215	3,307	124	199	24,675
2016	4,871	1,880	1,457	174	3,822	1,794	6,756	2,262	71	3,767	228	186	27,268
2015	4.453	2.255	1.360	193	3.493	1.608	6.624	2.652	383	4.062	219	124	27.433
2014	3.849	2.128	1.738	94	3.105	1.330	3.886	2.193	141	1.927	136	43	20.575
2013	4.092	2.801	2.308	222	4.323	1.742	7.634	2.572	508	1.052	88	194	27.537
2012	4.244	2.844	1.985	294	4.523	2.066	7.705	2.172	753	428	71	221	27.309
2011	4.204	2.090	1.643	176	3.394	1.915	7.019	2.161	576	1.383	235	200	24.996
2010	2.702	2.875	847	372	2.938	1.616	6.818	2.466	681	737	397	151	22.603
2009	3.710	1.982	2.000	283	2.876	1.533	6.435	1.676	425	839	321	263	22.344

Извор: МЗШВ, 2018

Графикон 18: - Учество на наводнуваните култури во сезоната за наводнување 2017 година

МЗШВ: Управа за водостопанство, 2018 година

10.4.2. Системи за одводнување

Во Република Македонија хидромелиоративните системи за одводнување се градени заради заштита и одводнување на земјоделски, комунални и други земјишта и заради уредување на режимот на водите, заштита на населби, сообраќајници и друго.

Со системите за одводнување се опфатени 82.195 ха. Изградбата на овие системи е во два периода. Во првиот период до 1958 година изградени се 1.052 ха системи за одводнување, а во вториот период од 1958 година до денес изградени се 81.143 ха или вкупно 82.195 ха. Во „Скопско Поле“ со системите за одводнување се одводнуваат 6.600 ха, во „Пелагонија“ 30.000 ха, во „Струшко Поле“ 2.680 ха, во „Струмичко Поле“ 9.000 ха, во „Кочанско Поле“ 6.000 ха, во „Овче Поле“ 1.700 ха и во „Преспанско Поле“ 1.800 ха.

10.5. Капитални проекти во водостопанството

Обезбедување на доволни количини на вода за населението и наводнување на земјоделски површини е еден од приоритетите на Управата за водостопанство. Владата на Република Македонија усвои Акциски план за инвестиции во водостопанската инфраструктура за период 2015 – 2025 година во чии рамки се спроведуваат капитални проекти, како и проекти за модернизација и рехабилитација на системите за наводнување. За таа цел во рамки на оваа програма се реализираат следните капитални инвестиции:

ХС „Лисиче“. Хидромелиоративниот систем „Лисиче“ е повеќе наменски објект. Тој ќе се користи за водоснабдување на населението во градот Велес, водоснабдување на околните села што гравитираат на системот, снабдување на индустријата со технолошка вода, наводнување на 4100 ха плодна земјоделска површина, ревитализација на езерото „Младост“, обезбедување на билошки минимум на реката „Тополка“ и за подобрување на микро климата во регионот. Досега од почетокот на изградбата на овој хидросистем изградени се зафат на река Тополка, доведен цевковод со должина од 20 км, филтер станица и браната со придружните објекти. Наводнувањето треба да обезбеди профитабилност на објектот. Акумулациониот простор на браната Лисиче проектиран е за потребите на вода за наводнување на 4100 ха, односно 2/3 од акумулираните води.

ХС „Злетовица“. Со цел да ја подобри лошата состојба со водоснабдувањето во североисточниот дел на Македонија, Владата на Република Македонија во 2001 год. го промовираше развојот на повеќенаменскиот проект „Злетовица“ за да му обезбеди сигурно и стабилно водоснабдување на овој регион, како проект од врвен национален приоритет. Основната и приоритетна намена на овој проект (1 фаза од реализација) е долгорочно да го реши проблемот со водоснабдување на преку 100.000 жители кои живеат во општините: Пробиштип, Штип, Свети Николе, Кратово, Карбинци и Лозово како и водоснабдување на индустријата во тие општини. Овој проект се реализира во три фази: фаза 1 Водоснабдување, фаза 2 Систем за наводнување и фаза 3 Објекти за производство на електрична енергија. Од страна на Европската Инвестициона Банка во 2011 година се додели грант за подготовка на техничка документација за фаза 2 – наводнување и фаза 3 – електрика. Техничката документација е изработена и е пратена на одобрување до ЕИБ. Фазата 2 е предвидена за наводнување на 4.500 ха обработлива земјоделска површина. Фазата 3 од овој повеќенаменски проект е изградба на три мали хидроцентрали по течението на река Злетовица со инсталирана моќност од 15 MW и планирано годишно производство на електрична енергија од 48 GWh.

Наводнување на Јужната долина на Вардар. Со реализација на првата фаза од овој Проект опфатени се четири независни системи, и тоа систем Миравци со површина од 570 ха, систем Удово со површина од 605 ха, систем Негорци со површина од 630 ха и систем Паљурци со површина од 1,127 ха. Со првата фаза од Проектот, која завршикон крајот на 2008 година, со систем за наводнување беа опфатени вкупно 2,932ха во регионот на Гевгелија, Валаново и Богданци.

Во тек е реализација на активности од втората фаза на Проектот кој ќе опфаќа рехабилитација/модернизација и проширување на постоечки и нови системи за наводнување во следниве системи: систем Миравци со 423 ха, систем Негорци/Прдејци со 456 ха, систем Гевгелија со 393 ха, систем Грчиште со 250 ха, систем Паљурци со 750 ха, систем Кованци со 52 ха и систем Валаново со 1,500 ха, или вкупно ќе бидат опфатени околу 3.900 ха.

Изградба на брана на Оризарска река. Со изградба на брана на река Оризарска, водата од акумулацијата се предвидува да се користи за водоснабдување на населението преку регионалните водоснабдителни системи на Кочани и Винаца, за наводнување на земјоделски површини во Кочанско Поле од околу 1.500 ха како и за производство на електрична енергија преку изградба на две хидроцентрали со моќност од 2852 kW. Оризарска Река е десна притока на река Брегалница, една од поголемите од серијата водотеци од Осоговскиот планински масив, а во Брегалница се влева во близина на село Грдовци во Кочанската Котлина. Се работи на изградба на пристапен пат до браната. Во текот на

оваа година превземени се активности за обезбедување на градежна дозвола за изградба на системот за наводнување.

ХС Конско. Водата во акумулацијата Конско ќе се користи за водоснабдување на населението на градот Гевгелија и околните населби, наводнување на земјоделски површини во гевгелиско-валандовско-богданскиот регион од околу 4.200 ха систем за наводнување капка по капка, производство на електрична енергија и обезбедување на дополнителни количини на вода за хидро системот „Спас на Дојранско езеро“, кои се претходно усогласени со можностите на системот. Реката Конска се формира на падините на паланината Кожуф и е десна притока на реката Вардар. Изведувачот на работите за изградба на браната ги врши работите согласно динамиката за извршување на работите за изведба, односно започнато е со изградба на браната.

ХМС Равен – Речица, Полог. Со изградба на ХМС Равен–Речица во регионот на Полог–Гостивар, ќе се овозможи наводнување на околу 6.000 ха земјоделски површини кои до сега немале можност да бидат наводнувани или се наводнувале делумно. Со проектот се планира изградба на зафат на реката Вардар кај село Равен, возводно од Гостивар, а водата ќе се доведува преку главен доведен канал со должина од 26 км и мрежа за наводнување. Во текот на оваа година превземени се активности за обезбедување на градежна дозвола за изградба на системот за наводнување.

Изградба на Брана на река Слупчанска. Со изградба на брана на река Слупчанска се планира да се обезбедат количини на вода во вкупниот систем Глажња-Липково за водоснабдување на населението во општините Куманово и Липково, наводнување на постојните околу 6.500 ха земјоделски површини и обезбедување на вода за нови околу 1.300 ха. Обезбедените количини се неопходни во вкупниот биланс на овој регион, а ќе се користат преку постоечкиот систем и планираните нови објекти со оваа инвестиција. Во текот на оваа година се пристапи кон изработка на техничката документација за изградба на брана на Река Слупчанска согласно склучениот договор во 2016 година.

10.6. УПРАВА ЗА ХИДРОМЕТЕОРОЛОШКИ РАБОТИ

10.6.1. Климатски подрачја во Република Македонија

Поаѓајќи од искуствата на повеќето климатски класификации и адекватниот пристап за територијата на Република Македонија ги разликуваме следните похомогени климатски подрачја ²

- Субмедитеранско подрачје (50 – 500 м)
- Умерено – континентално – субмедитеранско подрачје (до 600 м)
- Топло континентално подрачје (600 – 900 м)
- Ладно континентално подрачје (900 – 1100 м)
- Подгорско – континентално – планинско подрачје (1100 – 1300)
- Горско – континентално планинско подрачје (1300 – 1650 м)
- Субалпско планинско подрачје (1650 – 2250 м)
- Алпско планинско подрачје (под 2250 м)

Субмедитеранското подрачје зафаќа мали површини кои се целосно земјоделски. Ограничено е на најјужниот дел на Вардарската Долина (Гевгелиско – Валандовскиот регион до Демир Капија), потоа во Дојранско и југозападниот дел на Струмичко, а се карактеризира со најблагопријатни климатски и педолошки услови за производство на раноградинарски култури, производство на винова лоза, овошни култури и др.

Континенталното – субмедитеранското подрачје. Заедно со првата зона, континенталното – субмедитеранското подрачје зафаќа површина од 897.000 ха или 34,9 % од територијата на Република Македонија. Се простира во деловите покрај Повардарието, од Демир Капија се до северната граница (Демиркаписко, дел од Тиквеш, Велешка и Скопска котлина), помали делови околу реката Пчиња, деловите околу долното и средното течение на Црна река, Брегалница и нејзините притоки. Се карактеризира со студени и влажни зими и топли, сушни лета каде што постојат поволни климатски и почвени услови за земјоделско производство.

Топлото коонтиненталното подрачје зафаќа површина од околу 704.000 ха или 27,4% од површината од нашата земја. Се простира на деловите од Полошката, Кичевската, Дебарската,

² Според Ѓ. Филиповски, Р. Ризовски и П. Ристевски во Карактеристики на климатско-почвените зони во Република Македонија, Скопје, МАНУ 1996 год.

Струшката, Охридската и Преспанската котлина како и Пелагонија. Претставува преоден регион меѓу медитеранската и континенталната клима, односно подрачје каде доминира топлата континентална клима со слабо влијанието на медитеранот (што се манифестира преку медитеранскиот плувиометриски режим). Тоа се подрачја каде што се застапени житните култури, овошките и виновата лоза.

Ладното континентално подрачје зафаќа површина од 342.000 ха или 13,3% од површината на државата, и тоа во суштина е понискиот дел од планините, каде релјефот е планински со геолошки супстрат од компактни карпи. Според климатските показатели ова подрачје е постудено и повлажно од предходното во кое доминира студената континентална клима со извесно влијание на планинската клима.

Подгорско континенталното планинско подрачје зафаќа површина од 250.000 ха или 9,7%. Ова е подрачје на климатоналната заедница на буквата шума.

Горско континентално планинско подрачје зафаќа површина од 10,4% или 269.000 ха. Тоа е подрачје на горска букова шума, распространета на целата површина од Р. Македонија, каде релјефот е исклучително планински.

Субалпско планинско подрачје со површина од 97.000 ха или 3,8% од површината на земјата со широка распространетост на неколку шумски заедници и тоа претежно четинари (ела, смрча, молика и кривуљ).

Алпско планинско подрачје се протега на височини над 2.250 м. и има површина од 13.000 ха или 0,5%, и овде нема шумски растителни заедници. Тоа е подрачје на високопланински тревни заедници и тоа на планините: Кожуф, Ниџе, Баба, Дешат, Кораб, Шар планина и Јакупица. Врнежите од дожд во овие региони варираат меѓу 500 и 800 мм.

10.6.2. Агromетeорoлoшкa aнaлизa нa вpeмeнскитe ycлoви вo Рeпyбликa Мaкeдoниja вo пeриoдoт jанyapи-дeкeмвpи 2017 гoдинa

Анализата на влијанието на временската состојба врз земјоделските култури во производната 2017 година, е направена врз основа на податоци од оригиналната документација на Управата за хидрометеоролошки работи. Во агрометеоролошката анализа се опфатени 7 станици распоредени во различни климатолошки региони во Републиката, при што се опфатени подрачја со медитеранска и изменето медитеранска клима (Гевгелија, Струмица, Демир Капија и Скопје), како и подрачја со континентална клима (Прилеп, Битола и Штип).

Во анализата се земени параметрите: средно месечна температура на воздухот, средномесечна минимална температура, средномесечна максимална температура, месечни суми на врнежи и релативна влажност на воздухот, параметри преку кои најсликовито може да се опишат карактеристиките на годината. Споредбите со повеќегодишните (триесетгодишни) просеци се правени со просекот (1971/2000).

Трендот на покачување на температурите на воздухот продолжува и во текот на оваа година, изразена преку сите температури, како средномесечните, така и кај средно месечните минимални и максимални температури каде отстапувањата кај средномесечните температури се движат од 0,9 во Скопје до 1,4 во Битола, или кај средномесечните максимални овие отстапувања се поголеми и достигнуваат вредности од 1,6 °C во Скопје до 2,3 °C во Битола и 2,0 °C во Гевгелија, Демир Капија и Прилеп, со што јасно се гледаат движењата на овие параметри во регионите каде е најголемо влијанието на медитеранската клима и во Пелагонија како една од двете најголеми житници во Републиката. Кај средномесечните минимални температури овие отстапувања се помали и истите се во границите од 0,3 °C во Демир Капија до 0,8°C во Битола и Гевгелија, што е резултат на екстремните минимални температури кои се јавија во текот на пролетта. Проблемот со минималните температури остана забележан со појавата на последниот пролетен мраз забележан кон крајот на април месец и тоа во периодот од 19 до 22 април кога направи огромни штети во лозарството и овоштарството особено во Преспанскиот регион, Пелагонија, Малешевјата и Полог, каде оштетувањата беа и 100%. Ваквите податоци за температурите покажуваат дека месеците во текот на зимата биле потопли, а само во текот на јануари месец имало негативни просечни температури кои се со вредности до -8,5 °C, но екстремите и ненадејната појава на екстремно ниски температури во зимскиот период допринесоа за оштетувања и кај виновата лоза каде имаше измрзнувања кај одделни сорти на лоза, особено настрада вранецот како најзастапена сорта во нашето поднебје. Ваквите температури не претставуваа опасност за успешно презимување на есенските посеви и на останатите земјоделски култури.

Количествата на врнежи со исклучок на Битола и Прилеп на сите останати места се надпросечни, помалку врнежи наврнале во Битола 113,7 мм додека во Прилеп 57,8 мм од кои на двете мерни места ова отстапување се случило во текот на февруари и август месец. Позитивни отстапувања има во Гевгелија

од 254.1 мм, потоа Струмица со 112.3 и блиску до овие се и врнежите во Демир Капија каде изнесуваат 96.5 мм.

Поврзаноста на врнежите и максималните температури на воздухот, пропратени со умерени минимални температури на воздухот во зимскиот период беа главниот предуслов за успешноста во презимувањето и почетниот развој во пролет.

Мајските врнежи кои на некои места беа и над 140 мм беа главниот предуслов за надополнување на влагата и во подлабоките слоеви од почвата, кои беа гаранција за успешно производство.

Нерамномерниот распоред на врнежите што е вообичаена негативна појава кај нас при што добиваме врнежи повеќе и од просечните, но истите се недоволно искористени од страна на земјоделските култури, заради неможноста истите да ги прими почвата, со што голем е процентот на отекување на овие води, и во оваа година е јасно изразен. Со надпросечните врнежи во мај месец и оние во ноември месец каде количествата беа и до 268.5 мм во Гевгелија, потоа 210.4 мм во Демир Капија ја илустрира предходната констатација за нерамномерниот распоред во текот на годината.

Врнежите во текот на месеците јуни и јули ја отежнаа жетвата на есенскиот јачмен и есенската пченица, но сепак се постигнаа одлични приноси исто така со добар квалитет на зрното. Од аспект на полјоделското житарско производство оваа година беше оценета како просечна.

Врнежите од дожд во есенскиот период беа доволни за отпочнување на есенската сеидба, и истата се изведуваше на планираните површини и истите беа засеани во предвидените рокови.

Негативни отстапувања, односно пониска релативна влага во воздухот имаме на сите мерни места во Републиката, односно имавме пониска влага во воздухот за 5% во Демир Капија, Прилеп и Штип до 10% во Струмица, што бележи тренд на постепено намалување на влагата во воздухот во однос на минатата година, што се јавува како резултат и на покачените максимални и средномесечни температури на воздухот.

Ваквите отстапувања немаат никакво негативно влијание врз земјоделските култури, напротив условите за појава на болести и ширење на штетници се намалени, бидејќи еден од оптималните услови за оваа појава е висока релативна влажност на воздухот.

Појавата на првите есенски мразеви немаа никакво негативно влијание врз земјоделските култури заради фактот дека се појавија касно во есента, при што не направија поголеми штети кај културите, бидејќи истите беа во најголем дел веќе прибрани.

Табеларни прикази на метеоролошките параметри дадени се во продолжение, каде актуелните вредности за 2017 година, се споредени со многугодишните просеци.

СРЕДНОМЕСЕЧНА МАКСИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА ВО °C

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	4.6	13.9	19.7	21.4	26.8	32.5	35.0	35.4	29.4	24.0	15.5	12.6	22.6	20.6	2.0
Битола	0.2	10.3	16.1	18.5	23.1	28.7	31.9	32.3	26.2	20.7	12.6	9.7	19.2	16.9	2.3
Демир Капија	1.4	12.2	18.2	20.4	26.0	32.1	35.2	35.6	28.8	22.5	13.1	10.5	21.3	19.3	2.0
Струмица	1.4	11.9	18.6	20.3	25.0	30.4	32.9	33.9	27.8	22.0	13.6	10.6	20.7	19.0	1.7
Прилеп	0.5	10.7	15.8	18.2	22.7	27.9	31.4	31.7	25.5	20.1	12.2	8.9	18.8	16.8	2.0
Скопје	-0.1	10.8	18.3	19.8	24.3	30.2	33.6	34.2	27.0	21.0	11.9	8.1	19.9	18.3	1.6
Штип	0.5	11.8	17.7	19.4	24.5	29.8	33.6	33.9	27.2	20.7	12.7	9.3	20.1	18.3	1.8

СРЕДНОМЕСЕЧНА МИНИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА ВО °C

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	-3.3	3.1	5.7	7.1	12.6	17.8	18.9	18.7	15.1	9.0	5.3	2.3	9.4	8.6	0.8
Битола	-8.5	0.5	3.1	4.4	9.6	14.1	15.2	14.6	10.4	4.6	2.1	0.0	5.8	5.0	0.8
Демир Капија	-6.4	2.1	5.3	6.8	11.6	16.3	18.6	17.4	13.3	6.4	4.0	1.3	8.1	7.8	0.3
Струмица	-7.8	0.4	3.8	4.9	10.9	15.5	17.0	15.6	11.7	5.2	3.4	-0.3	6.7	6.2	0.5
Прилеп	-7.4	1.0	3.7	5.0	10.0	14.8	16.3	16.2	11.6	5.9	2.5	0.4	6.7	6.0	0.7
Скопје	-7.5	0.9	5.4	6.7	12.0	16.6	18.5	17.8	13.2	7.3	3.3	0.2	7.9	7.2	0.7
Штип	-7.2	1.1	5.0	6.6	11.9	16.4	18.4	17.5	13.1	6.4	3.8	0.7	7.8	7.3	0.5

СРЕДНОМЕСЕЧНА ТЕМПЕРАТУРА ВО °C

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	-0.1	7.7	12.1	14.1	19.5	25.6	27.3	27.1	21.7	15.2	9.5	6.6	15.5	14.2	1.3
Битола	-4.2	5.1	9.5	11.7	16.6	21.9	24.2	23.6	18.2	11.8	6.8	4.1	12.4	11.0	1.4
Демир Капија	-2.7	7.1	11.7	13.9	19.1	24.8	27.2	26.8	21.2	14.1	8.4	5.7	14.8	13.5	1.3
Струмица	-3.5	5.5	11.0	13.2	18.3	23.6	25.7	25.0	19.8	12.3	7.7	4.3	13.6	12.6	1.0
Прилеп	-3.6	5.4	9.0	11.3	16.3	21.5	23.9	24.0	17.8	12.1	6.8	4.0	12.4	11.2	1.2
Скопје	-4.0	5.4	11.6	12.8	17.9	23.1	25.9	25.7	19.6	13.2	7.3	3.7	13.5	12.6	0.9
Штип	-3.3	6.3	11.1	13.0	18.3	23.5	26.3	25.8	20.3	13.1	8.0	4.8	13.9	12.6	1.3

МЕСЕЧНИ СУМИ НА ВРНЕЖИ во мм

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	83.5	24.9	43.0	35.8	118.1	101.2	82.0	30.4	41.4	20.0	268.5	54.7	903.5	649.4	254.1
Битола	67.0	15.7	25.2	28.0	71.0	27.3	29.3	14.7	20.0	28.6	88.8	79.6	495.2	608.9	-113.7
Демир Капија	89.0	7.5	46.3	35.0	77.7	35.9	31.3	18.4	6.0	29.3	210.4	46.0	632.8	536.3	96.5
Струмица	36.9	10.1	28.3	28.0	140.4	57.4	58.9	10.7	24.6	54.0	127.8	82.4	659.5	547.2	112.3
Прилеп	17.7	6.7	23.9	27.0	93.9	44.0	21.9	4.6	29.1	35.7	89.8	65.4	459.7	517.5	-57.8
Скопје	32.8	11.0	7.2	34.7	93.3	48.2	8.8	34.3	21.2	28.7	61.0	96.4	477.6	441.2	36.4
Штип	25.6	21.5	9.6	30.5	131.5	47.4	13.2	11.0	35.4	40.7	64.8	51.7	482.9	460.1	22.8

СРЕДНОМЕСЕЧНА РЕЛАТИВНА ВЛАГА НА ВОЗДУХОТ во %

СТАНИЦА	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ГОД.	ПРОСЕК	ОДСТАП.
Гевгелија	75	73	63	59	65	53	48	48	59	59	78	69	62	71	-9
Битола	81	72	62	60	62	55	47	48	59	65	80	72	63	69	-6
Демир Капија	78	69	62	59	62	56	48	47	58	65	80	73	63	68	-5
Струмица	79	73	62	56	63	56	51	51	59	67	80	74	64	74	-10
Прилеп	83	71	60	61	62	56	47	46	59	63	80	73	63	68	-5
Скопје	79	72	55	57	63	59	45	45	58	62	78	76	62	68	-6
Штип	77	68	59	57	62	59	46	46	57	64	78	72	62	67	-5

Оваа година според агрометеоролошката оценка останува запомнета како година со над просечни метеоролошки параметри, повторно со зголемени температури на воздухот и со зголемени количества врнежи кои не предизвикаа поголеми отстапувања на приносите кај поголемиот дел од земјоделските култури, со исклучок на житните култури каде имаше и надпросечни приноси.

11. ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ

11.1. Образование во биотехничките науки

Македонскиот образовен систем, во надлежност на Министерството за образование и наука, помина низ реформи кон модернизирање на наставниот план и образовните активности. Во 2004 година Владата усвои национална Програма за развој на образованието за периодот од 2005 до 2015 година, за сеопфатна реформа на оваа област заснована на процесите на демократија, децентрализација, автономија, плурализам, мултикултура и глобализација, како и меѓународни образовни стандарди на знаење и вештини и по принципите на доживотно учење.

11.2. Земјоделски средни училишта

Земјоделските, ветеринарните, прехранбените, шумарските и дрво преработувачките насоки се присутни во државните средни училишта. Најголемиот број на ученици кои посетуваат настава во средните земјоделски училишта се од руралните средини.

11.3. Високо образование во земјоделството

Македонскиот систем за земјоделско високо образование вклучува неколку образовни институции: Факултет за земјоделски науки и храна-Скопје, Факултет за ветеринарна медицина-Скопје, Шумарски факултет -Скопје (сите во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје); Факултет за биотехнички науки – Битола (во состав на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола); Земјоделски Факултет (во состав на Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип) и Факултетот за прехранбена технологија и исхрана (во состав на Тетовскиот државен универзитет).

Системот на развој вклучува соработка со образовни институции од аспект на зајакнување на студиската програма, размена на студенти, стипендирање на домашни студенти за понатамошно образование во странство, итн.

Образовните активности на факултетите, главно се финансирани преку Министерството за образование и наука и делумно од сопствени приходи. Овие промени треба да го обезбедат потребниот број на нови специјализирани професионалци, потребни во активностите на индивидуалните фарми, малите и средните претпријатија од индустријата за храна, како и за научно-истражувачка работа во специјализирани институции.

Најголем дел од запишаните студенти, студираат на државниот универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а потоа на Земјоделски факултет во Штип и Универзитетите во Битола.

Табела 58: Вкупен број на студенти на дел од факултетите во системот на високото образование во 2016/2017

Факултет	2012/2013	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	627	677	652	562	635
Факултет за ветеринарна медицина во Скопје	169	132	154	152	144
Факултет за биотехнички науки во Битола	305	344	332	287	277
Ветеринарен факултет во Битола	/	101	97	73	80
Шумарски факултет во Скопје	229	188	245	218	221
Земјоделски факултет во Штип	680	661	580	555	556
Факултет за прехранбена технологија и храна во Тетово	55	58	58	/	85
Факултет за прехранбена технологија и храна во Охрид				105	277
Вкупно	2.065	2.161	2.118	1.952	2.275

Извор: ДЗС, 2017

11.4. Наука и истражување

Согласно општествените и економските промени, ставен е приоритет на развој на производствен модел за подобрување на количеството и квалитетот на земјоделското производство.

Покрај научно-истражувачката работа во рамките на факултетите, институции за истражување и развој, кои исто така спроведуваат истражувања за поддршка на развојот на земјоделството и шумарството, се следниве: Земјоделски институт, Институт за сточарство (интегриран со Факултетот за ветеринарна медицина) во Скопје, Институт за тутун во Прилеп и Хидро биолошкиот Институт во Охрид.

Сите јавни истражувачки активности, вклучувајќи и земјоделство, се финансираат преку Министерството за образование и наука, при што покрај платите на лицата со научни титули, по пат на јавен конкурс се финансираат и програмите за научно-истражувачка дејност.

Според Законот за високо образование, научните институти во состав на универзитетот како негови единици, може да вршат и високо-образовна дејност (втор и трет циклус универзитетски студии) во научната област за која се основани, доколку се акредитирани за вршење на овој овид студии и имаат решение за почеток со работа, утврдено со статутот на универзитетот.

Земјоделскиот институт главно, остварува четири дејности: научно-истражувачка, образовна, издавачка и апликативна дејност. Научно-истражувачката работа е насочена кон изнаоѓање техничко-технолошки решенија и кон нивна апликација во производството. Добиените сознанија за генетската варијабилност на домашните популации и интродуираните сорти од поважните поделелски, градинарски, лозови и овошни видови, овозможуваат научно-истражувачката работа да биде насочена кон создавање нови повисокоприносни и поквалитетни генотипови од целокупното земјоделско растително производство. Како резултат на досегашната селекциска работа, Институтот креирал и му се признаени многубројни сорти кај

поледелските култури и се јавува како соработник на специјалистички, магистерски и докторски теми, но и советодавни услуги за производителите.

Институтот за сточарство има развиено електронско означување и систем на следливост и за да се прошири оваа активност даден е предлог да се формира централна канцеларија со комјутери и оператори на бази на податоци за да ги внесуваат деталите на редовна неделна основа за секоја фарма.

Ветеринарен институт и Факултет за ветеринарна медицина- ветеринарни лаборатории - согласно Законот за ветеринарно здравство, лабораториите кои му припаѓаат на Факултетот за ветеринарна медицина (ФВМ) работат како национална назначена лабораторија за спроведување лабораториски анализи од службени контроли на Управата за ветеринарство. Анализите се вршат во следните лаборатории: Институт за храна - (Лабораторија за микробиологија на храна, Лабораторија за квалитет за храна, Лабораторија за резидуи и контаминенти, лабораторија за контрола на квалитет на млеко) и Ветеринарен Институт (лабораторија за серологија, лабораторија за ТСЕ) од страна на соодветно обучен персонал. Лабораториите целосно се реконструирани и добро опремени со калибрирана опрема и контролирана средина. Бројот на вработени што ги вршат испитувањата според акредитираните методи во досегашните услови е доволен. Во иднина, според потребите нивниот број ќе биде зголемен. Континуитетот на системот за квалитет е обезбеден преку регуларна внатрешна и надворешна ревизија. Имплементацијата на стандардот МКС ISO/IEC 17025:2006 и акредитацијата на ФВМС претставува гаранција за клиентите дека резултатите од испитувањата се веродостојни и според последните национални и интернационални стандарди и прописи.

Научен Институт за тутун - Прилеп, како еден од најстарите институти на Балканот (87 години постоење) преку својата научно-истражувачка и апликативна дејност во сите сегменти на производството, преработката и одржување на сортноста и квалитетот на ситнолистниот ароматичен тутун од ориентален тип, допринесува тутунот да биде водечки земјоделски производ во извозот на Република Македонија. Институтот располага со сопствено опитно поле за производство на сортно семе, оранжерии, комплетна лабораторија, метеоролошка станица и библиотека.

11.5. Советодавни и консултативни услуги

За разлика од порано кога советодавните услуги во земјоделскиот сектор беа главно во надлежност на институциите од јавниот сектор, како што е Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) и научно-истражувачките институции, моментно различни категории на обезбедувачи на совети во земјоделството го заземаат своето место во советодавните услуги во земјата. Во услови на ограничени буџетски средства кај јавните институции, субјектите од индивидуалните стопанства, здруженијата на земјоделци и меѓународните донаторски организации, иако сè уште со ограничен обем на понуда на услуги, недоволно диверсифицирани методи и целни групи и лимитирани ефекти во задоволувањето на потребата за совети, сè повеќе се наметнуваат како значаен фактор во советодавната дејност.

11.6. Услуги од научно-истражувачките институции (факултети и институти)

Јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, обезбедуваат специјализирани високостручни советодавни услуги, базирани врз научно-истражувачка и апликативна дејност. Советодавната димензија претставува рамка за трансфер на достигнувањата од научно-истражувачки и апликативен карактер на факултетите и институтите, директно до корисниците или често пати во рамки на проектни активности, преку соработката со МЗШВ, во делот на истражувачки, но и на применети истражувања за потребите на министерството.

Податоците собрани преку редовното работење, како и за соодветни намени, бараат соодветно систематизирање, натамошна обработка, анализа и толкување на обработените податоци и добиените резултати. Во таа насока, јавните научно-истражувачки и образовни институции, како институтите и факултетите, со својот капацитет можат да придонесат кон создавање на услови за натамошно креирање на аграрната политика на земјата.

11.7. Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ)

Во контекст на одржливиот развој на земјоделството, земјоделскиот советодавен сервис има многу важна улога. Задачите и надлежностите на советодавните услуги се широки и холистички во содржината и обемот, така што функционираат и надвор од земјоделскиот трансфер на технологиии.

Во насока на тоа, Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) е институција која во континуитет креира и испорачува висококвалитетни совети за потребите на земјоделските стопанства во функција на практична примена на најсовремените научни и технички сознанија насочени според потребите на пазарот.

АПРЗ преку системот на давање на советодавни услуги на земјоделските стопанства (ЗС), има за цел да овозможи трансфер на знаења и информации, како и нивна имплементација кај ЗС во насока на подобрување на квалитетот и квантитетот на земјоделското производство со економска оправданост, конкурентност на македонските пазари во ЕУ и пошироко, одржлив развој на земјоделството во руралните подрачја, како и поддршка во развојот и реализацијата на аграрната политика со одржување на база на податоци од ЗС преку теренски посети на ЗС.

АПРЗ се издвојува со своја специфика во реализацијата на активностите со останатите министерства и агенции, особено со МЗШВ, во делот на постојаната присуственост на советниците на терен кај ЗС. Советниците во АПРЗ преку постојани и континуирани средби со земјоделците, покрај размената на информации даваат квалитетни, навремени, стручни совети во секторот земјоделство и помагаат во правилна распределба и аплицирање на средствата од Програмите на Владата на РМ за поддршка во земјоделството, што резултира со директна и индиректна поддршка и резултат во:

-Подобрување на едуцираноста и неформално образование кај ЗС;

-Интеграција во ЕУ;

-Постигнување зголемен економскиот раст, вработеност, пораст на животниот стандард, конкурентност, квалитет на живеење.

Во насока на компатибилност со стратешките цели и приоритети на Владата на РМ и нивно ефикасно реализирање, АПРЗ е устроена како Национална советодавна служба со следните специфики:

-Со активностите АПРЗ продуцира рамномерен развој на руралните подрачја со непосредни активности од страна на советниците, балансирајќи ја севкупната ситуација во сферата на советодавните услуги.

-Активностите на националната советодавна служба и нивните советодавни услуги се карактеризираат со непристрасност и непрофитабилна ориентираност.

-Преку националната советодавна служба државата добива реални, непристрасни, веродостојни и точни информации од теренот, кои што информации и податоци се нужни за градење на стратегија во земјоделскиот сектор и негова поддршка во развојот. Овие информации наменски може да ги користат сите државни институции, но и сите правни и физички лица во реализацијата на своите потреби.

-Глобалната поставеност во земјоделскиот сектор, МЗШВ го става во улога на креатор на севкупните политики во тој сектор, а АПРЗ е имплементатор на таквите политики, особено во советодавната сфера.

Непосредниот контакт на советодавецот со земјоделецот кој што се темели на взаемна долгогодишна доверба, е основен атрибут на организационата и функционална поставеност на АПРЗ и претставува нејзина исклучителна засебност и оригиналност.

АПРЗ директно помага во процесот на креирање на политики со што овозможува самите политики да бидат што е можно пореални и да ја отсликуваат потребата од теренот. Советникот кој што е во постојан контакт со земјоделците добива изворни информации за состојбите од теренот, а таквите информации чија што релевантност е неспорна, можат да бидат искористени од страна на МЗШВ во креирање на реални политики во земјоделскиот сектор. Се користи интернет, располага со ВЕБ страна и има изграден повеќе кориснички информациски систем-софтвер. Софтверот овозможува влез, обработка и дистрибуција на податоци од земјоделски производители т.е. ги поддржува регулативите на Мрежата на сметководствени податоци за фарма (ФАДН) според барањата на ЕУ.

11.7.1. ТЕРЕНСКИ АКТИВНОСТИ

11.7.1.1. Едукативно-информативни средби со земјоделски производители во руралните подрачја

Согласно Годишната програма за работа, АПРЗ својот потенцијал и човечки ресурси ги насочи кон трансфер на информации и обуки на земјоделците и организира редовни директни средби во руралните средини. Овие средби се со цел информирање на земјоделците и давање на навремени бесплатни стручни

совети за актуелни теми кои ќе го подобрат квантитетот и квалитетот на нивното работење, со цел унапредување на земјоделството што е и основна мисија на АПРЗ.

Во 2017 година АПРЗ реализираше **10.071 средби** директно во руралните средини со присуство на вкупно **36.894 земјоделски производители**. Испорачаната советодавна услуга во вид на бесплатни стручни совети се однесуваа на теми како од растителното, така и од сточарското производство.

На овие средби покрај стручни теми од областа на земјоделското производство вклучени се теми за промоција и публицитет согласно задолженијата од Владата на Република Македонија и програмите од МЗШВ.

Промоција и обуки за земјоделците за добра земјоделска пракса, промоција на осигурувањето и систем капка по капка

Согласно задолженија од заклучоците од Владата на Република Македонија, АПРЗ продолжи кон организирање на средби со земјоделците за промовирање и обуки за добра земјоделска пракса, осигурување во земјоделството и систем капка по капка во 2017 година, преку комбинирање на активности, при што се оптимизира користењето на средствата за реализација на теренските активности за максимална посетеност на земјоделските стопанства. Притоа се презентираа посебните минимални услови за добра земјоделска пракса и заштита на животната средина, со конкретни примери и дел за прашања и одговори. Воедно се промовираше осигурувањето на земјоделски посеви кое Владата го субвенционира со 60%, како и поддршката од 80% за набавка на систем за капка по капка и за копање на нови бунари.

Промотивната кампања се спроведе преку одржување на регионални трибини во најземјоделските региони (Пелагионија, Преспа, Струмичко, Овче Поле, Скопско, Повардарие итн.)

Учество на АПРЗ во активности организирани од меѓународни проекти

Проект „Зголемување на сигурноста за производство на храна од страна на малите земјоделци во Рурална Македонија“

Овој проект АПРЗ го реализира во соработка со Фондацијата за поврзување на природни вредности и луѓе (CNVP) од Холандија, со канцеларија во Скопје која преку холандската амбасада го доби овој проект. Проектот имаше за цел поддршка од страна на CNVP за АПРЗ во делот на:

1. Јакнење на капацитетите и техничка асистенција,
2. Размена на искуства, развој на знаење и вештини и
3. Реализација на проектот.

Проектните активности започнаа во 2016 година, а продолжија и во 2017 година со втора дводневна обука (16 и 17.03.2017) во Битола за јакнење на капацитетот на 15 избрани вработени од АПРЗ со цел да се оспособат за давање советодавни услуги во земјоделство прилагодено на климата и климатските промени. Темата на оваа обука беше „**Менаџирање со земјиште и вода на мали фарми прилагодено на климата и климатските промени**“.

Проект „Воведување на националната програма за консолидација на земјиште (MINLAND)“

АПРЗ во месец мај беше поканета да учествува во проектот „Воведување на националната програма за консолидација на земјиште (MINLAND)“, кој е финансиран од Европската Унија, а го спроведува Организацијата за храна и земјоделство на Обединетите Нации (ФАО), во соработка со МЗШВ. Проектот ќе ја поддржи консолидацијата на земјоделско земјиште, процес на групирање на парцелите со цел нивно окрупнување, оптимизирање на земјоделските имоти и воспоставување на неопходната инфраструктура (патишта, системи за наводнување, итн)

11.7.2. Климатски промени - соработка со мрежата за рурален развој на РМ (MPP)

АПРЗ беше вклучена во Проект на УСАИД за адаптација на земјоделството кон климатските промени, спроведуван од страна на Мрежата за рурален развој на РМ. Беа одржани работилници на тема „Ризик и предизвик за благосостојбата и здравјето на животните“ со посебен осврт на топлотниот стрес - индикатори, влијание, адаптивни мерки; како и вектор-преносливи болести кај добитокот (јазлеста кожа, син јазик). Стекнатото знаење понатаму советодавците по сточарство се подготвени да го пренесат на сточарите во текот на своите редовни активности.

11.7.3. Виртуелен центар за советодавни служби

При креирање на виртуелниот центар, најнапред се пристапи кон Анализа на состојби и инволвирани чинители во процесот на прибирање и дисеминација на информации, податоци и совети, со цел да се дефинираат потребите, можностите и заинтересираните страни кои би биле вклучени во процесот на изградба на виртуелниот центар за советодавни услуги.

Согласно активностите за реализација на овој проект, заради рационализација на финансиските средства, а имајќи ги во предвид расположивите човечки ресурси, АПРЗ започна со надградба на сопствената страна www.agencija.gov.mk, која ќе содржи пишани и видеоматеријали за едукација и информирање на земјоделците за технологијата на производство (подготовка на земјата, примена на агротехнички мерки, заштита на производството), активности кои се спроведуваат по бербата, маркетинг и пласман на земјоделски производи. Покрај агротехнолошките совети, страницата ќе обезбедува и информации за земјоделците во врска со цените на земјоделските производи, најнови вести, временска прогноза и други, кои се од полза за земјоделците.

Детални податоци за актуелната состојба како и други дополнителни информации поврзани со работењето односно надлежностите на АПРЗ се достапни на web страната на Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството www.agencija.gov.mk.

12. ТЕКОВНИ ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО ВО 2018 ГОДИНА СПОРЕДЕНО СО 2017 ГОДИНА

Согласно Националната Програма за развој во земјоделството и руралниот развој за период 2018-2022 година земјоделските политики се дефинираат преку мерките и подмерките од Годишните програми за земјоделство и рурален развој.

Согласно Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2018 година се вклучени вкупно 48 мерки од кои 41 мерка за поддршка на доходот на земјоделските стопанства (за растително производство 21 мерка и за сточарство 20 мерки) и за државната помош 7 мерки.

Број на мерка	<i>Мерки за поддршка на доходот на земјоделските стопанства</i>	Вкупен број мерки
1	Директни плаќања за растително производство	21
2	Директни плаќања за сточарско производство	20
Мерки за државна помош во земјоделството		
3	Помош во премии и осигурување	1
4	Помош за заштита на земјоделското земјиште	1
5	Помош за одделни категории носители на земјоделско стопанство	1
6	Помош во сточарскиот сектор	1
7. и 7-а.	Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 и 2017 година	1
8. и 8-а.	Дополнителна помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 и 2017 година	1
9	Финансиска поддршка за складирање на пченица од домашно производство од род 2018 година	1
	Вкупно	48

Од вкупно 41 мерки за поддршка на доходот, 9 мерки се однесуваат на поддршка на земјоделските пазари и тоа 8 мерки за растително производство продадено во преработувачки капацитети по килограм (овошни и градинарски растенија, оризова арпа, пченица, тутун, сливи, јаболка и винско грозје) и една мерка во сточарството за продадено млеко по литар. Во споредба со мерките за поддршка на земјоделските пазари во 2017 година, во 2018 година се предвидени 4 мерки повеќе кои имаат за цел поттикнување на откупот и пласманот на земјоделските пазари кои беа пазарни вишоци поради зголемениот обем на производство и намалената откупна цена. (Прилог бр.1 и прилог бр.2).

Во 2018 година во споредба со мерките од Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2017 година од вкупно 41 мерка во растителното и сточарското производство во 18 мерки се изменети поблиските критериуми и висината на финансиската поддршка, со цел опфат на земјоделски стопанства

со големина на земјоделската површина која е најзастапена во структурата на сите земјоделски стопанства кои имаат потенцијал за развој на квантитет и квалитет на земјоделските производи со крајна цел подобрување на конкурентноста на земјоделските пазари. (Прилог бр.1 и бр.2)

Прилог 1:

број на подмерка	Има на подмерката / критериум 2017	Има на подмерката / критериум 2018
1.1	Директни плаќања по обработлива земјоделска површина за сите поледелски култури со исклучок на тутун	
Разлика во поблиските критериуми и висината а поддршката	1. За сите поледелски култури (без користење на сертифициран семенски материјал): 6.000 ден/ха со исклучок на оризот-18.000 ден/ха и за пченицата од 0.3-10 ха-12.000 ден/ха; од 10-50 ха-7.200 ден/ха; од 50-100 ха -3.600 ден/ха и над 100-1.200 ден/ха)	1. за сите поледелски култури (без користење на сертифициран семенски материјал)-6.000 ден/ха
	2. За сите поледелски култури (со користење на семенски материјал) -12.000 ден/ха со исклучок на пченица (до 10 ха-18.000 ден/ха; од 10-50 ха -13.200 ден/ха; од 50-100 ха-9.600 ден/ха; над 100 ха-7.200 ден/ха) и за оризот (24.000 ден/ха)	2. за сите поледелски култури (со користење на сертифициран семенски материјал) во зависност од големината на земјоделската површина: од 0.3-5 ха-12.000 ден/ха; од 5-50 ха -14.400 ден/ха и над 50ха-12.000ден/ха
	3. Поддршката се намалува со зголемувањето на површината за секоја култура одделно, со исклучок на пченицата: -од 0,3 ха до 10 ха 100% -од 10 до 50 ха 60% -од 50 до 100 ха 30% и -над 100 ха 10%.	3. Поддршката се намалува со зголемувањето на површината збирно за сите култури: -од 0.3 ха до 20 ха за 100%; -од 50 до 100 ха 30% и -над 100 ха 20%
1.2.	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.1. за обработлива земјоделска површина	
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	1. земјоделска површина со големина од 10 до 50 хектари; 2. Висината на директните плаќања за засеана површина со сертифициран семенски материјал од јачмен, пченица, рж, овес и сончоглед изнесува 4.800 денари по хектар.	1. земјоделска површина со големина од 5 до 50 хектари; 2. Висината на директните плаќања за засеана површина со сертифициран семенски материјал од јачмен, пченица, рж, овес и сончоглед изнесува 5.760 денари по хектар.
1.3.	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.1. за обработлива земјоделска површина со добиточна храна	
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	1. за јачмен, рж, овес, тритикале, сирак, просо, соја, маслодајна репка, добиточна репка, граор, еспарзета, добиточен грашок, за засеана или одржувана површина со луцерка-1.100 ден/ха, со исклучок на пченката со сертифициран семенски материјал и примена на систем за наводнување-3.000 ден/ха	1. во зависност од големината на земјоделската површина висината на поддршката е следна: од 0.3 до 5 ха и над 50 ха-1.000 ден/ха и од 0.5 до 50 ха-3.000ден/ха
1.4.	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.1. за обработлива земјоделска површина со сончоглед, ориз и афион	
1.4-а.	Нема дополнителна мерка	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.1. за произведена и предадена оризова арпа во регистрирани откупувачи за количините кои се произведени и предадени во период од 1 октомври до 25 декември 2018 година, кои не надминуваат 5,5 тони по хектар; -Висината на директните плаќања изнесува 5 денари по килограм
1.5.	Директни плаќања по обработлива земјоделска површина за градинарско производство на отворено и во пластенициук	

Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	1. Сите градинарски култури 33.000 ден/ха, со исклучока на лубеница, диња и тиквичка каде изнесува 6.600 ден/ха;	1. Во зависност од големината на земјоделската површина висината на поддршката е следна: -од 0,2 до 0,7 хектари и над 5 ха -30.000 ден/ха, со исклучок на лубеница, диња и тиквичка каде од 0,2-1,5 ха и над 5 ха изнесува 6.000 ден/ха -и од 0,7 до 5 ха-36.000 ден/ха, со исклучок на лубеница, диња и тиквичка каде од 1,5-5 ха изнесува 6.600 ден/ха
	2. Висината на поддршката се намалува во зависност од големината на пријавената површина и тоа: од 0,2 ха до 10 ха 100%, од 10 ха до 50 ха 60%, од 50 ха до 100 ха 30% и над 100 ха 10% за секоја култура одделно.	2. Не се намалува висината на поддршката
1.6.	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.5. за производство под контролирани услови на домати, пиперки, краставици и режано цвеќе	
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	Висина на поддршка-90.000 ден/ха	Висина на поддршка-99.000 ден/ха
1.7.	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.5. за градинарски култури предадени во преработувачки капацитети	
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	За сите градинарски култури 1,5 ден/кг, со исклучок на пиперки и корнишони -3,0 ден/кг.	За сите градинарски култури 3,0 ден/кг, со исклучок на домати за кои изнесува 7,0 ден/кг за производство предадено во период од 27 јуни до 15 јули 2018 година
1.8. Нема разлика	Директни плаќања по обработлива земјоделска површина за производство на декоративни и брзорастечки садници-6.000 ден/ха	
1.9.	Директни плаќања по обработлива површина за одржување на постоечки овошни насади	
1. Нема разлика кај директните плаќања за јагода 2. Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	1. Висината на директните плаќања изнесува 99.000 денари по хектар за јагоди одгледувани во контролирани услови (оранџерија или пластеник); 2. Висината на директните плаќања изнесува 36.300,00 денари по хектар за: круша, вишна, актинидија, јаблоко, праска, кајсија, цреша, дуња, мушмула, слива, маслинка, калинка, јапонско јаблоко, смоква, аронија, боровинка, шип, рибизла, малина, капина, гоџи бери, јагода на отворено, бадеми и лешници; * Висината на директните плаќања изнесува 16.500,00 денари по хектар за насади со ореви и питоми костени за површините за кои барателот користел финансиски средства за подигање на нови насади со ореви и питоми костени од програмите за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој за 2011, 2012 2013, 2014, 2015 и 2016 година	1. Висината на директните плаќања изнесува 99.000 денари по хектар за јагоди одгледувани во контролирани услови (оранџерија или пластеник); 2. Висината на директните плаќања изнесува 33.000 денари по хектар, односно 39.600 денари по хектар за земјоделски стопанства со пријавена површина за финансиска поддршка од минимум 1 хектар до максимум 5 хектари за: јаблоко, круша, слива, праска, вишна, кајсија, цреша, јагода на отворено, малина, капина и боровинка; * Висината на директните плаќања изнесува 25.000 денари по хектар, односно 30.000 денари по хектар за земјоделски стопанства со пријавена површина за финансиска поддршка до минимум 1 хектар и максимум 5 хектари за: дуња, мушмула, актинидија, маслинка, калинка, јапонско јаблоко, смоква, аронија, шип, рибизла, гоџи бери, бадем и лешник; * Висината на директните плаќања изнесува 15.000 денари по хектар, односно 18.000 денари по хектар за земјоделски стопанства со пријавена површина за финансиска поддршка од минимум 1 хектар до максимум 5 хектари за: ореви и питоми костени.
1.10.	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.9 за овошни култури предадени во преработувачки капацитет	
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	Висината на директните плаќања изнесува 2,00 ден/кг., освен за корисниците кои имаат засадени површини со праски и имаат остварено и предадено производство во преработувачки капацитети за овошје во земјата или во странство, директно или преку еден регистриран откупувач по откупна цена не повисока од 5 денари по килограм, во период од 12 јуни 2017	* Висината на директните плаќања изнесува 3,00 ден./кг., освен за земјоделски стопанства кои произвеле <u>сливи</u> за потребите на сопствениот преработувачки капацитет запишани во Регистарот на откупувачи на земјоделски производи и истите се превземени во сопствениот преработувачкиот капацитет во период од 15 август до 15 септември 2018 година, за кои висината на директните плаќања изнесува 5,00 ден./кг.

	година до 30 јуни 2017 година, висината на директните плаќања изнесува 6,00 ден/кг.	
1.10-а.	Дополнителни директни плаќања од подмерка 1.9. за предадено јаголко на регистриран откупувач	
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	Висината на директните плаќања изнесува 2 ден/кг.	*Висината на дополнителните директни плаќања изнесува 3 ден/кг. *Финансиската поддршка се исплаќа за количините кои се произведени и предадени до 25 декември 2018 година по цена не повисока од 5 ден/кг.
1.11.	Нема мерка	Дополнителни директни плаќања по површина за реконструирани овошни насади заради промена на сортна структура *земјоделските стопанства кои имаат засадени површини со овошни видови, се корисници од подмерка 1.9. на оваа уредба и кои имаат реконструирани овошен насад за промена на сортна структура со пресадување во 2016 година и/или 2017 г.; *Висината на дополнителни директните плаќања изнесува 9.900 ден/ха реконструиран насад за: јаголко, круша, слива, праска, вишна, кајсија и цреша; *Висината на дополнителни директните плаќања изнесува 7.500 ден./ха реконструиран насад за:уња, мушмула, актинидија, маслинка, калинка, јапонско јаголко, смоква, бадем и лешник; *Висината на дополнителни директните плаќања изнесува 4.500 ден./ха реконструиран насад за: ореви и питоми костени.
1.11. во 2017	Директни плаќања по обработлива земјоделска површина за одржување на постоечки лозови насади	
1.12. во 2018		
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	-Висината на директните плаќања изнесува 44.000,00 денари по хектар или 100% за лозови насади на површина од 0,2 ха до 5 ха, 26.400,00 денари по хектар или 60% за површина од 5,1 ха до 30 ха, 13.200,00 денари по хектар или 30% за површина од 30,1 ха до 50 ха и за површина над 50 ха 4.400,00 денари по хектар или 10% од максималната висина на поддршка.	*Висината на директните плаќања изнесува 40.000 денари по хектар односно 48.000 денари по хектар за земјоделски стопанства со пријавена површина за финансиска поддршка од минимум 1 ектар до максимум 10 хектари; *Висината на поддршката се намалува со зголемување на пријавените површини и тоа: од 0,2 ха до 5 ха 100%, од 5,1 ха до 30 ха 60%, од 30,1 ха до 50 ха 30% и над 50 ха 10% збирно за сите сорти.
1.11-а во 2017	Директни плаќања за произведено и предадено винско грозје во регистрирани капацитети за производство на вино во Република Македонија	Директни плаќања за произведено и продадено грозје од сортите вранец и смедеревка во регистриран капацитет за производство на вино во Република Македонија
1.12-а. во 2018		
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	*Корисници на оваа подмерка се и земјоделски стопанства кои имаат површини под лозови насади и оствареното производство на винско грозје од реколта 2017 година да е искористено за потребите на сопствениот преработувачки капацитет регистриран за производство на вино во Република Македонија; *Висината на директните плаќања изнесува 2 ден/кг.	*Корисници на оваа подмерка се земјоделските стопанства кои имаат површини под лозови насади и остварено производство од сортите вранец и смедеревка од реколта 2018 да е предадено во регистрирани капацитети за производство на вино во Република Македонија; * Висината на директните плаќања изнесува 1 ден/кг.

1.13.	Нема мерка	Дополнителни директни плаќања по површина за реконструирани лозови насади заради промена на сортна структура: *Корисници се земјоделските стопанства кои имаат површини под лозови насади, регистрирани во ЕРЗС, корисници на мерката 1.12. и кои имаат реконструирано лозов насад за промена на сортна структура со пресадување во 2016 година и/или 2017 година; *Висината на дополнителни директните плаќања изнесува 12.000 денари по хектар реконструиран лозов насад.
1.12. во 2017 г	Директни плаќања за произведен и продаден суров тутун од реколта 2016 год	Директни плаќања за произведен и продаден необработен тутун од реколта 2017 година
1.14. во 2018 г.		
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	Висината на директните плаќања изнесува 60,00 денари по килограм	-Висината на директните плаќања изнесува 80 денари по килограм за I класа, 70 денари по килограм за II класа, 60 денари по килограм за III класа, IV класа, I класа и II класа од ориенталските дополнителни тутуни од типовите Прилеп, Јака, Џебел и Басмак
1.13. во 2017	Директни плаќања за производство на домашен сертифициран семенски материјал од прва и втора генерација за житни, индустриски, градинарски култури и компир	
1.15. во 2018		
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	Минимална прифатлива сертифицирана количина за житни култури е 2,5 тони по хектар пријавена површина; *Висината на директните плаќања изнесува 15.000,00 денари по хектар освен за тутун каде што висината на директните плаќања изнесува 60.000,00 ден/ха.	*Произведен во 2018 година и продаден во минимум количина од 50% од оствареното производство согласно издадениот конечен сертификат за семенскиот материјал. *Минимална прифатлива сертифицирана количина за житни култури е 2,5 тони по хектар пријавена површина; *Висината на директните плаќања изнесува 20.000 денари по хектар за прва генерација (Ц1) и 5.000 денари по хектар за втора генерација (Ц2) освен за тутун каде што висината на директните плаќања изнесува 60.000 ден/ха
1.14. во 2017	Директни плаќања за производство на домашен лозов калем и овошен саден материјал	
1.16. во 2018		
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	*Произведен и продаден домашен лозов калем и овошен саден материјал најдоцна до 31 март 2018 година; *Висината на директните плаќања изнесува 25,00 денари по лозов калем и овошна садница за произведени и продадени калеми односно садници, вклучително и садници кои се употребени за сопствени потреби	*Произведени и продадени домашени лозови и/или овошни садници најдоцна до 30 април 2019 година; *Висината на директните плаќања изнесува 30 денари по лозов и/или овошен садник од категоријата САС (стандарден) саден материјал за произведени и продадени садници, вклучително и садници кои се употребени за сопствени потреби; *Висината на директните плаќања изнесува 35,00 денари по лозов и/или овошен садник од повисока категорија на сертифициран саден материјал за произведени и продадени садници, вклучително и садници кои се употребени за сопствени потреби.
1.15. во 2017	Директни плаќања за производство на посадочен материјал за градинарски производи	
1.17. во 2018		
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 5 денари по продадено младо растение со максимална продажна цена на услугата за подигање на посадочниот материјал од 5 денари по растение	*Висината на директните плаќања изнесува 6 денари по продадено младо растение со максимална продажна цена на услугата за подигање на посадочниот материјал од 6 денари по растение
1.16. во 2017	Директни плаќања за производство на предосновен и основен семенски материјал за житни култури	
1.18. во 2018		
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	*Висината на директните плаќања за произведен и продаден семенски материјал, вклучително и употребениот за сопствени потреби предосновен семенски материјал изнесува 20 ден/кг. и основен семенски материјал изнесува 8 ден/кг.	*Висината на директните плаќања за произведен и продаден семенски материјал, вклучително и употребениот за сопствени потреби предосновен семенски материјал изнесува 20 ден/кг., а за основен семенски материјал од прва репродукција изнесува 10 ден/кг.

1.17.	<p>Директни плаќања за производство на млади растенија од цвеќе во инвитро услови</p> <p>*Корисници на оваа подмерка се земјоделски стопанства запишани во Регистар на снабдувачи на саден материјал кои имаат произведено и продадено младо растение од родот Орхидеи вид Phalaenopsis во инвитро услови во период од 1 јануари до 15 мај 2017 година</p> <p>*Висината на директните плаќања изнесува 70,00 денари по продадено младо растение кое е произведено во инвитро услови со микроразмножување и користење на хранливи агарски подлоги кои имаат желатинска структура во санитарно-исправни услови</p> <p>*Максимален број на млади растенија е 88.000 по корисник.</p>	Нема мерка
1.18. во 2017	<p>Дополнителни директни плаќања од подмерки 1.5., 1.9. и 1.11. за поддршка на промената на типот на производство од житни култури во градинарски култури, овошни и лозови насади</p>	<p>Дополнителни директни плаќања од подмерки 1.5., 1.9. и 1.12. за поддршка на промената на типот на производство од житни култури во градинарски култури, овошни и лозови насади за вкупни површини по стопанство помали од 5 ха</p>
1.19. во 2018		
Разлика во поблиските критериуми		
1.20. во 2018	Нема мерка	<p>Директни плаќања за откупена пченица од род 2018 година од домашно производство:</p> <p>*Корисници на оваа подмерка се правни лица откупувачи на пченица регистрирани за преработка на земјоделски производи запишани во Регистарот на откупувачи на земјоделски производи, кои извршиле откуп и исплата на пченица од реколта 2018 година, од домашно производство директно од земјоделските стопанства врз основа на склучен Договор за откуп согласно член 32 од Законот за земјоделство и рурален развој, или преку еден регистриран откупувач на земјоделски производи;</p> <p>*Финансиската поддршка се исплаќа за количините кои се откупени најдоцна до 15 септември 2018 година и за истите исплатата да е извршена најдоцна до 15 декември 2018 година.</p> <p>*Висината на директните плаќања изнесува 1,00 денар по килограм</p>
1.21. во 2018	Нема мерка	<p>Директни плаќања за откупени сливи од род 2018 година од домашно производство</p> <p>*Корисници се правни лица откупувачи на сливи регистрирани во Регистарот на откупувачи на земјоделски производи кои извршиле откуп на сливи од реколта 2018 година од домашно производство врз основа на договор за откуп, за количините кои се откупени во период од 15.08.2018 г. до 15.09.2018 г. и исплатата е извршена најдоцна до 15.12.2018 година по цена не пониска од 5 ден/кг.</p> <p>-Висината на директните плаќања изнесува 2 ден/кг.</p>

Прилог 2:

Бр. на подмерка	Име на подмерката/критериуми-2017	Име на подмерката/критериуми-2018
2.1. во 2017	Директни плаќања за обележани грла говеда	
2.1. во 2018		
Разлика во поблиските критериуми и висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 2.800,00 денари по грло	*Висината на директните плаќања изнесува 2.800 денари по грло, односно 3.100 денари по грло за земјоделски стопанства со пријавен број на грла за финансиска поддршка од минимум 5 до максимум 20 грла.

2.2. во 2017 2.2. во 2018 Нема разлика во висината на поддршката	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.1. за основни стада за производство на говедско месо *Висината на директните плаќања изнесува 1.500,00 денари	
2.3. во 2017 2018	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.1. за грла говеда од автохтона раса Буша	
Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 1.500 денари	*Висината на директните плаќања изнесува 2.000 денари
2.4. во 2017 2.3. во 2018	Директни плаќања за произведено и предадено кравјо, овчо и козјо млеко	
Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 3,5 денари по литар произведено и предадено кравјо, овчо и козјо млеко	*Висината на директните плаќања изнесува 3,5 денари по литар произведено и предадено кравјо млеко и 4 денари по литар произведено и предадено овчо и козјо млеко.
2.5. во 2017 2.4. во 2018 Нема Разлика во висината на поддршката	Директни плаќања за одгледани и заклани грла говеда во регистриран кланичен капацитет *Висината на директните плаќања изнесува 1.500 денари по продадено или заклано грло говедо.	
2.6 во 2017 2.5. во 2018 Нема разлика во висината на поддршката	Дополнителни директни плаќања за одгледани и заклани грла говеда во регистриран кланичен капацитет за производство на месо *Висината на директните плаќања изнесува 4.000 денари по продадено или заклано грло говедо	
2.7 во 2017 2.6. во 2018	Директни плаќања за добиено теле по пат на В/О	
Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 1.200 денари по добиено и регистрирано теле.	*Висината на директните плаќања изнесува 1.200 денари по добиено и регистрирано теле; *Висината на директните плаќања за добиено и регистрирано женско теле по пат на примена на полово преддефинирано семе (sex semen) изнесува 2.500 денари.
2.8. во 2017 2.7. во 2018	Директни плаќања за обележани грла овци од сите категории	
Разлика во висината на поддршката	-Висината на директните плаќања изнесува 1.000,00 денари по грло за сите категории и возрасти.	-Висината на директните плаќања изнесува 1.000 денари по грло, односно 1.100 денари по грло за земјоделски стопанства со пријавен број на грла за финансира поддршка од минимум 101 до максимум 500 грла за сите категории и возрасти.
2.9. во 2017 2.8. во 2018 Нема Разлика во висината на поддршката	Дополнителни директни плаќања за задржано женско јагне *Висината на директните плаќања изнесува 700,00 денари по грло и се исплаќа за женско јагне кое на 30.09.2017 година е на возраст од шест до 18 месеци.	
2.10. во 2017 2018	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.8 за грла овци од автохтона раса Праменка (Овчеполка, Шарпланинска и Каракачанска)	
Разлика во висината на поддршката	*Висината на поддршката е 500 ден/грло	*Висината на поддршката е 550 ден/грло
2.11. во 2017	Директни плаќања за обележани грла кози	

2.9. во 2018		
Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 1.000,00 денари по грло за сите категории и возрасти.	*Висината на директните плаќања изнесува 1.000 денари по грло, односно 1.100 денари по грло за земјоделски стопанства со пријавен број на грла за финансиска поддршка од минимум 50 до максимум 150 грла за сите категории и возрасти.
2.12. во 2017	Дополнителни директни плаќања за задржано женско јаре	
2.10. во 2018	*Висината на директните плаќања изнесува 700 денари по грло и се исплаќа за женско јаре кое на 30.09.2018 година е на возраст од шест до 18 месеци	
Нема Разлика во висината на поддршката		
2.13. во 2017	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.11 за грла кози од автохтона раса Балканска коза	
2018		
Разлика во висината на поддршката	*Висината на поддршката е 500 ден/грло	*Висината на поддршката е 550 ден/грло
2.14. во 2017	Директни плаќања за женски приплодни грла-маторици	
2.11. во 2018		
Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 1.000 денари по грло-маторица	*Висината на директните плаќања изнесува 1.000 денари по грло-маторица, односно 1.100 денари по грло-маторица за земјоделски стопанства со пријавен број на грла-маторици за финансиска поддршка од минимум 6 до максимум 50 грла-маторици.
2.15. во 2017	Директни плаќања за одгледани и заклани гоеници во регистрирани кланични капацитети	
2.13. во 2018		
Нема Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања за гоеници со тежина од 90 до 120 килограми по грло изнесува 1.000,00 денари по грло. Бројот на грла се пресметува скалесто и тоа: од 5-5.000 грла 100%, од 5.001 до 15.000 грла 80% и над 15.000 грла 40%. *Висината на директните плаќања за гоеници со минимална тежина од 121 килограми по грло изнесува 2.000,00 денари по грло. Бројот на грла се пресметува скалесто и тоа: од 5-5.000 грла 100%, од 5.001 до 15.000 грла 80% и над 15.000 грла 40%.	
2.12. во 2018	Нема мерка	Дополнителни директни плаќања од подмерка 2.11 за уматичено грло-маторица *Земјоделските стопанства да се членови или се Призната организација на одгледувачи на свињи, а приплодното грло маторица на денот на поднесување на барањето за финансиска поддршка да е заведено во матична книга; со минимални капацитети од 50 грла *Висината на директните плаќања изнесува 20% по уматичено грло од утврдената висина на поддршка во подмерка 2.11. во 2018 година
2.16. во 2017	Директни плаќања за одгледани и заклани бројлери во регистрирани кланични капацитети	
2.14. во 2018		
Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 30 денари по пиле.	*Висината на директните плаќања изнесува 33 денари по пиле.
2.26. во 2017	Директни плаќања за несилки внесени во капацитет за производство на јајца	
2.15. во 2018	*Висината на директните плаќања изнесува 100 денари за купена и внесена несилка во одгледувалиште на кокошки несилки за производство на јајца во период од октомври 2017 година до септември 2018 година, односно за внесени несилки кои се одгледани од еднодневни пилиња на самото стопанство.	
Нема Разлика во висината на поддршката		

2.17. во 2017	Директни плаќања за амортизирани несилки закрани во регистрирани кланични капацитети	
2.16. во 2018	*Висината на директните плаќања изнесува 25 денари по несилка.	
Нема Разлика во висината на поддршката		
2.19. во 2017	Директни плаќања за произведени еднодневни бројлерски пилиња	Директни плаќања за произведени еднодневни бројлерски пилиња и еднодневни женски пилиња од јајценосни хибриди
2.17. во 2018		
Нема Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 3,00 денари по пиле за сопствени потреби и	*Висината на директните плаќања изнесува 3 денари по пиле за сопствени потреби и
	*Висината на директните плаќања изнесува 5,00 денари за продадено пиле.	*Висината на директните плаќања изнесува 5 денари за продадено пиле.
2.20. во 2017	Директни плаќања за регистрирано презимено пчелно семејство	
2.18. во 2018		
Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 600,00 денари по пчелно семејство.	*Висината на директните плаќања изнесува 600 денари по пчелно семејство, односно 800 за оние земјоделски стопанства со пријавен број на пчелни семејства за финансиска поддршка од минимум 50 до максимум 100 пчелни семејства
2.21. во 2017	Дополнителни директни плаќања за пчелни семејства вклучени во селекција за производство на пчелни матици	
2.19. во 2018		
Нема Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 1.000 денари по пчелно семејство кое е во контрола и е вклучено во селекција за производство на пчелни матици.	*Висината на директните плаќања изнесува 1.000 денари по пчелно семејство кое е во контрола и е вклучено во селекција за производство на пчелни матици.
2.22. во 2017	Директни плаќања за фармерско одгледување на новеи *Висината на директните плаќања изнесува 1.700,00 ден по возрасен ној.	Нема мерка
2.23 во 2017	Директни плаќања за фармерско производство на полжави *90.000 ден.ха	Нема мерка
2.24. во 2017	Директни плаќања за одгледување на стопанско корисно автохтоно овчарско куче Шарпланинец	
Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 2.500,00 денари по куче	*Висината на директните плаќања изнесува 3.000,00 денари по куче
2.25. во 2017	Дополнителни директни плаќања за грла говеда од раса Бивол	
2018		
Разлика во висината на поддршката	*Висината на директните плаќања изнесува 2.500,00 денари по грло.	*Висината на директните плаќања изнесува 4.500,00 денари по грло.

Мерките за државна помош во Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2018 година се исти со мерките за државна помош согласно Програмата за финансиска поддршка во земјоделството за 2017 година (Прилог бр.3).

Дополнителните директни плаќања за земјоделските стопанства сертифицирани како растително и сточарско органско производство и производство во преод во 2018 година се исти со 2017 година.

Прилог 3:

Мерки за дополнителна поддршка за развој на земјоделството (државна помош во земјоделството)	
2017 ГОДИНА	2018 ГОДИНА
3.Помош во премии и осигурување	3.Помош во премии и осигурување
-Се користат согласно член 98 од Законот за земјоделство и рурален развој со максимален износ на поддршка од 150.000 денари по земјоделско стопанство.	-Се користат согласно член 98 од Законот за земјоделство и рурален развој со максимален износ на поддршка од 150.000 денари по земјоделско стопанство.
4.Помош за заштита на земјоделското земјиште	4.Помош за заштита на земјоделското земјиште
-Се користат за анализа на физичките и хемиските својства на почвата на земјоделски стопанства кои имаат извршени агрохемиски или педолошки анализи во 2017 година и тоа 70% од трошоците за анализа без данок на додадена вредност, но не повеќе од 9.000,00 денари по земјоделско стопанство	-Се користат за анализа на физичките и хемиските својства на почвата на земјоделски стопанства кои имаат извршени агрохемиски или педолошки анализи во 2018 година и тоа 70% од трошоците за анализа без данок на додадена вредност, но не повеќе од 9.000 денари по земјоделско стопанство
5.Помош за одделни категории носители на земјоделско стопанство	5.Помош за одделни категории носители на земјоделско стопанство
-Се користат согласно член 102 од Законот за земјоделство и рурален развој како дополнителна помош која се доделува на земјоделски стопанства корисници на директните плаќања.	-Се користат согласно член 102 од Законот за земјоделство и рурален развој како дополнителна помош која се доделува на земјоделски стопанства корисници на директните плаќања.
Дополнителната помош се доделува на следните категории носители на земјоделски стопанства:	Дополнителната помош се доделува на следните категории носители на земјоделски стопанства:
-Дополнителна помош од 5% на правно лице регистрирано во ЕРЗС како земјоделско стопанство кое е основано од носителот или членот на семејно-земјоделско стопанство со целокупниот земјоделски имот на семејно-земјоделското стопанство освен објекти за домување или престојување на земјоделски производители;	-Дополнителна помош од 5% на правно лице регистрирано во ЕРЗС како земјоделско стопанство кое е основано од носителот или членот на семејно-земјоделско стопанство со целокупниот земјоделски имот на семејно-земјоделското стопанство освен објекти за домување или престојување на земјоделски производители;
-Дополнителна помош од 10% на млад земјоделец носител на семејно-земјоделско стопанство и	-Дополнителна помош од 10% на млад земјоделец носител на семејно-земјоделско стопанство и
-Дополнителна помош од 20% на носител на семејно-земјоделско стопанство кој е регистриран вршител на земјоделска дејност согласно со Законот за вршење на земјоделска дејност или е регистриран како индивидуален земјоделец согласно со Законот за пензиското и инвалидското осигурување.	-Дополнителна помош од 20% на носител на семејно-земјоделско стопанство кој е регистриран вршител на земјоделска дејност согласно со Законот за вршење на земјоделска дејност или е регистриран како индивидуален земјоделец согласно со Законот за пензиското и инвалидското осигурување.
	Дополнителната помош се доделува на земјоделски стопанства корисници на директни плаќања кои имаат:
	- од минимум 5 до максимум 50 ха пријавена површина од подмерката 1.1 од дел II на оваа програма со задолжителна употреба на сертифициран семенски материјал,
	- од минимум 0,7 до максимум 5 ха пријавена површина од подмерката 1.5 од дел II на оваа програма,
	- од минимум 1 до максимум 5 ха пријавена површина од подмерката 1.9 од дел II на оваа програма,
	- од минимум 1 до максимум 10 ха пријавена површина од подмерката 1.12 од дел II на оваа програма,

	- од минимум 5 до максимум 20 грла говеда од подмерката 2.1 од дел III на оваа програма,
	- од минимум 101 до максимум 500 грла овци од подмерката 2.7 од дел III на оваа програма,
	- од минимум 50 до максимум 150 грла кози од подмерката 2.9 од дел III на оваа програма,
	- од минимум 6 до максимум 50 грла-маторици од подмерката 2.11 од дел III на оваа програма и
	- од минимум 50 до максимум 100 пчелни семејства од подмерката 2.18 од дел III на оваа програма.
6.Помош во сточарскиот сектор	6.Помош во сточарскиот сектор
Согласно член 103 став 2 алинеи 1 и 2 од Законот за земјоделство и рурален развој за покривање на административни трошоци за воспоставување и одржување на матично книговодство и трошоци за испитувања извршени за утврдување на генетскиот квалитет или приносот во сточарството, а средствата ќе се реализираат со јавен конкурс согласно член 60-б од Законот за сточарство кој го спроведува Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство	Согласно член 103 став 2 алинеи 1 и 2 од Законот за земјоделство и рурален развој за покривање на административни трошоци за воспоставување и одржување на матично книговодство и трошоци за испитувања извршени за утврдување на генетскиот квалитет или приносот во сточарството, а средствата ќе се реализираат со јавен конкурс согласно член 60-б од Законот за сточарство кој го спроведува Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство
7.Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 година	7.Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 година
-Согласно член 99 од Законот за земјоделство и рурален развој, во висина од 100% од утврдената загуба на приходи од продажба на земјоделски растенија и животни на земјоделски имот и штети на стакленици и пластеници	-Согласно член 99 од Законот за земјоделство и рурален развој, во висина од 100% од утврдената загуба на приходи од продажба на земјоделски растенија и животни на земјоделски имот и штети на стакленици и пластеници
7-а.Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2017 година	7-а.Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2017 година
-Согласно член 99 од Законот за земјоделство и рурален развој, во висина од 10% од утврдената загуба на приходи од продажба на земјоделски растенија и животни на земјоделски имот и штети на стакленици и пластеници	-Согласно член 99 од Законот за земјоделство и рурален развој, во висина од 10% од утврдената загуба на приходи од продажба на земјоделски растенија и животни на земјоделски имот и штети на стакленици и пластеници
	7-б.Помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2018 година *Согласно член 99 од Законот за земјоделство и рурален развој, во висина од 20% од утврдената загуба на приходи од продажба на земјоделски растенија и животни на земјоделски имот и штети на стакленици и пластеници
8.Дополнителна помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 година	8.Дополнителна помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2016 година
Согласно член 99-б од Законот за земјоделство и рурален развој, во висина од 100% од утврдената загуба на приходи од продажба на земјоделски растенија и животни на земјоделски имот и штети на стакленици и пластеници	Согласно член 99-б од Законот за земјоделство и рурален развој, во висина од 100% од утврдената загуба на приходи од продажба на земјоделски растенија и животни на земјоделски имот и штети на стакленици и пластеници

	<p>8-б.Дополнителна помош за загуби предизвикани од природни непогоди и неповолни климатски настани кои се случиле во 2018 година*</p> <p>*Согласно член 99-б од Законот за земјоделство и рурален развој, во висина од 20% од утврдената загуба на приходи од продажба на земјоделски растенија и животни на земјоделски имот и штети на стакленици и пластеници</p>
<p>11.Финансиска поддршка за складирање на пченица од домашно производство од род 2017 година</p> <p>*Корисници на средствата од дел I мерка 11 од оваа програма се земјоделски стопанства евидентирани во Единствениот регистар на земјоделски стопанства кои имаат пријавена површина со пченица согласно подмерката 1.1. од оваа програма и ја имаат предадено пченицата на складиштење кај складиштарите во период од 1 август до 1 септември 2017 година, со исклучок на земјоделските стопанства кои складираат за сопствени потреби.</p>	<p>9.Финансиска поддршка за складирање на пченица од домашно производство од род 2018 година</p> <p>*Корисници на средствата од дел I мерка 9 од оваа програма се земјоделски стопанства евидентирани во Единствениот регистар на земјоделски стопанства кои имаат пријавена површина со пченица согласно подмерката 1.1. од оваа програма и ја имаат предадено пченицата на складиштење кај складиштарите во период од 1 август до 1 септември 2018 година, со исклучок на земјоделските стопанства кои складираат за сопствени потреби.</p>

13. КОРИСНИ АДРЕСИ И ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦИ

Институција/организација	Интернет-страница	Телефон (+389/2)
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство		3 134 477
МЗШВ Сектор за анализа на земјоделска политика		3 241 824
МЗШВ Сектор шумарство		3 124 290
МЗШВ Сектор земјоделство	www.mzsv.gov.mk	3 161 710
МЗШВ Сектор за рурален развој		3 124 333
МЗШВ Управа за ветеринарно здравство	www.zpis.gov.mk	3 112 210
МЗШВ Управа за семе и саден материјал		3 226 417
МЗШВ Управа за заштита на растенија		3 112 210
МЗШВ Управа за водостопанство		3 111 792
Државен земјоделски инспекторат		3 121 462
Земјоделски пазарен информативен систем ЗПИС	www.zpis.gov.mk	3 134 477 лок.414
МЗШВ Управа за хидрометеоролошки работи	www.meteo.gov.mk	3 097 103
Влада на РМ Сектор за европски прашања (СЕП)	www.sep.gov.mk	3 239 165
Министерство за животна средина и просторно планирање	www.moep.gov.mk	3 066 930
Државен завод за статистика	www.stat.gov.mk	3 295 668
Агенција за поддршка на развојот на земјоделството	www.agencija.gov.mk	047/228 330
Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој	www.ipardpa.gov.mk	3 228 849
Факултет за земјоделски науки и храна	www.fzn.ukim.edu.mk	3 115 277
Факултет за ветеринарна медицина	www.fvm.ukim.edu.mk	3 240 700

